

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• VIII. évfolyam • 2016 • 2. (28.) szám •

TARTALOM

ÖRÖKSÉG

Csatáné Bartha Irénke: Köszöntő a Magyar Költészet Napján 3

József Attila: Ars poetica 5

ERDÉLYI PRÉRI

Széki Barnabás: Simon Attila szégyenkönyve 7

IRODALOMTÖRTÉNET

Bertha Zoltán: A levert fészek (Sütő András drámája) 11

SAJTÓTÖRTÉNET

Székely Útkereső. Irodalmi és művelődési folyóirat VI. 13

A Székely Útkereső és a Székely Útkereső Kiadványok
sajtóvisszhangja 1990 és 2007 között (III.) 13

SZÉKELY ÚTKERESŐ ANTOLOGIA

Székely Útkereső Antológia. VI. 41

ANYANYELVÜNK ÉPSEGÉÉRT

Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XXV. 65

MÚZSA ÉS LANT

P. Buzogány Árpád versei 79

Péterffy Gyöngyi verse 80

Beke Sándor: Indulok Veled magamban 81

Szász András: A fatemplom öregje 83

Kiss Székely Zoltán versei 85

Ráduly János: Haikuk 86

Csire Gabriella: Regélő napkelet (XIV.) 87

Pálffy Tamás Szabolcs verse 89

Tar Károly: Saját képemre faragott versek (II.) 90

G. Szabó Ferenc verse 92

Ráduly János: Félperces történetek (XI.) 93

Demeter Attila versei	96
Nagy Székely Ildikó versei	97
Szentgyörgyi László versei	98
T. Ágoston László: A titokzatos Mancs Jakab	99
Simonfy József verse	103
Márton Károly versei	104
Csontos Márta verse	106
Ilyés András Zsolt versei	107
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK	
Ráduly János: Cselédlánynak nem süt a Nap (III.)	108
ERDÉLYI TOLL — GYERMEKEKNEK	
Nagy Székely Ildikó: Utazás	128
Beke Sándor: Nagypóval, este... ..	129
Csire Gabriella: Mókus Pali vándorúton (IV.)	130
Albert-Lőrincz Márton: Eb-ábécé	132
Ráduly János gyermekversei	133
Márton Károly gyermekversei	134
Kiss Lehel: Szegény Máté	135
Csatáné Bartha Irénke gyermekversei	137
FIATAL TOLLAK	
Márton Tímea: Árnyak legendája	138

Erdélyi Toll

• Alapította: **Beke Sándor** • Alapítási év: **2009** •

• Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó •

• Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** •

• Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** •

• Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** •

• Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára** •

• Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 •

• Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, c. p. 40, jud. Harghita, RO. •

• Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu •

• Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat •

• A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen •

• Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR •

• Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban •

• A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér •

• Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc •

• **ISSN 2066 — 8929** •

Csatáné Bartha Irénke

Köszöntő a Magyar Költészet Napján

„A Líra a szellem zenéje”

A magyar költészet szinte kiapadhatatlan forrás mindazoknak, akik szeretnék megismerni nyelvünket, kultúránkat és történelmünket.

A versek olyan élményt nyújtanak, ami meghatározó lehet egész életünkben. A legtöbb embernek van kedvenc költője, kedvenc verse, szinte kézen fogva vezetni élete során és segít eligazodni az érzelmek és a világ dolgaiban.

A Magyar Költészet Napján, melyet 1964 óta ünnepelünk meg minden évben, leginkább József Attilára emlékezünk, hisz ez a nap az Ő születésnapja. Az Ő életműve ma is szerves része a magyar kultúrának, verseinek többsége semmit sem veszített modernségéből, erkölcsi erejéből.

„Nem szükséges, hogy én írjak verset, / de úgy látszik szükséges, hogy vers írassék, / különben meggörbülne a világ gyémánttengelye” — figyelmeztet József Attila.

Amikor ezeket a sorokat papírra vetette, még nem sejtette, hogy születésének napja egykoron a költészet napjává, s egyben a magyar irodalom ünnepévé válik szerte az országban, de határainkon túl, mindenütt, ahol magyarok élnek.

Hogy mi a titka József Attila örök ifjúságának, versei hódító erejének? Lehetne érveket keresgélni. Többek közt talán az, hogy Ő a szeretet gazdagságát kereste, nem talmi kincsekre vadászott, csak a szeretet melegére vágyott, mert mindig fázott.

Szeretethiánytól szenvedő fiatalember volt. Kár, hogy ismertsége, közönség-sikere csak halála után következett be.

Sajnos tágabb a köre azoknak a költőknek, íróknak, akiket saját kora nem értett meg, szinte megtagadott: Ady, Nyíró József, Sinka István, Tormai Cécile, Márai Sándor, Radnóti, Nagy László, Nagy Gáspár, Reményik Sándor, Sík Sándor és még sorolhatnám. Sokan közülük nagy nyomorban éltek, árván, betegen, elhagyatva haltak meg, sírjukon is ritkán jelennek meg a kegyelet virágai.

De ma emelkedettebb gondolatokat igyekszünk megfogalmazni róluk emlékezve.

„Ott fenn a Parnasszuson születésnap kimenőt kapnak időnként a költők, és mi magunkhoz engedjük őket lelkiismeretünk válságos hangulataiban. Karosszéket kínálunk hamarjában Petőfi Sándornak, tűz mellé tessékeljük a gyanúsan köhögő Vitéz Mihályt, Adynak egy kupa bort töltünk a legjobból, s közben fürdetjük arcunkat és lelkünket a közelségük okozta föl-föltámadó boldogság hullámaiban.

A költészettel törődés ilyen vasárnapján tulajdonképpen a humánus zsenialitásának századokon átvilágló, szemkápráztató lángjait csavarjuk lejjebb, hogy olvasni tudjunk s magunkba nézni fényüknél” — írja Farkas Árpád.

Költőink közt is voltak sasok az apró madarak előtt, sasszárny nélküliek, gyalogosok, akikre életükben, sem halálukban nem hullott nagy fényesség, és voltak nagy „vésők”, kik örökre nyomot, faragott jeleket hagytak maguk után az emlékek borostyánjaiban s a lélekben egyaránt.

Hát most induljunk el tűnődőn, magunkat is vallatón e nyomokon, megkeresni a tiszta jeleket ebben az összekuszálódott jelenben, az értékek útvesztőiben, a meglódult egek alatt.

És higgyük, hogy nem csak utat mutattak, de értékes útravalót tarisznyáltak nekünk és az utódoknak. Ide idézném mindjárt Tamási Áron már-már szállóigévé vált, ismert tanítását: „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”

Sütő András *a Szuzsai menyegzőben* így folytatja ezt a gondolatot: „Úgy cselekedjünk, hogy valahogy megmaradjunk.” Így biztatnak erdélyi íróink is minket a csendes, járható út keresésére.

És ha tovább keresünk az *Anyám könnyű álmot ígérő* családi portán, megtaláljuk az író álmodta nagyenyedi fügefát, mely virágját soha sem hullatja el, de reménység-magzatát körbenövi a gyümölcsével.

Pusztakamarási fügevirág — reménység magzata — nyílj ki, nyiladozzál szívoosan és örökkön, halovány őszi fagyok járása idején is, míg eljönnek értünk a gyümölcsérlelés békességes, szelíd évszakai.

De folytathatnám a sort a nagy mérceállítókkal: Arannyal, Adyval, Babitscsal, Juhász Gyulával, Áprilyval, Dsidával, Nagy Lászlóval, Nagy Gáspárral, Kányádival, Csoóri Sándorral, Lászlóffi Aladárral...

Mint éles, ózondús friss levegő a túlfűtött levegőjű szobában, úgy érkeztek közénk, sokszor kortársaitól is megtagadva, de mindenképp történelmi, nemzeti hívásra jöttek új ingerekkel, új csodával, új áldásosztó igékkel töltve meg a teret. Az ő érkezésüknek köszönhetően szívverésünk felgyorsult, és kitágultak az emberi élet, a magyarság nagy dimenziói. Mert Ők nem csak mércét állítottak, de sokakat járni is tanítottak.

Az általuk kijelölt úton, a színek zuhatagából és a hangok kánonjából segítettek, tanítanak hangolni gyönyörű, messzeengő rapszodiát.

Én pedig most azt gondolom, hogy a Magyar Költészet Napján tehetünk nekik egy ünnepélyes fogadalmat: Igen, értjük a szavukat, megfajítottuk jeleiket, és szeretnénk velük szövetséget kötni, hogy készek legyünk tovább vinni a stafétát. „Mert csupa költő él ma is a nappalok homloka alatt.”

Mert kicsit valóban költő is minden ember, titkos rímeket kalapálgat a szív, amikor a világ torokszorogató nagy élményeit szeretné kimondani. Mert első eszmélésünk óta bolyong bennünk legszentebb lényege a poézisnak: a teremteni akarás, szomja szépnek és igaznak, a borzongás érzése, ma megérint szelíd szár-

nyával a Csoda. Igaz, a harmóniateremtés útján sokszor sebeket is kaphatunk és kiszolgáltatottá válunk. De próbálkozzunk magunkhoz kezesíteni a környező világot. És aki élni óhajt tisztán, kitakart arccal, szorongás és félelem nélkül házában és honában, a szépség görcsöket oldó bővületében, igen, annak kicsit költőnek kell lennie! Így lesznek nagyobbak megmaradásunk esélyei.

De milyen legyen az a költő, aki bennünk lakik? — kérdezem

A költészet napján szeretném ideidézni egy nemrég megrendezett országos irodalmi verseny kapcsán a díjkiosztó gálán Baranyi Ferenc Kossuth-díjas költőnek, a zsűri elnökének elhangzott szavait a kortárs írókról, költőkről: „Manapság félek a versektől. Agresszívek, nagyképűek, sértőek, fityiszt-mutatók. Felbosszantanak vagy megaláznak, ahelyett, hogy elrendeznék bennem a világot.

Az volna a dolguk, hogy legemberibb indulataim cinkostársaiul szegődjenek, hogy magabiztosabbá tegyék a humánium mind félszegebb moccanásait a lelkemben. De tovább megyek.

Nos, manapság inkább a novelláktól félek.

Most inkább azok bosszantanak fel és meg is aláznak sokszor trágárságukkal, cinizmusukkal, töltés nélkülségükkel, a szinte már kihívó ürességükkel. Növelik lelkem sivárságát, ahelyett, hogy hadat üzennének neki.”

Végezetül, kívánom mindnyájunknak, hogy ne csak ezen a napon találjunk rá a gyönyörű versekre, legyen időnk erre máskor is, és szoktassuk erre gyermekeinket is, mert azalatt, míg verset olvasunk, hallgatunk, egy pillanatra minden más megáll... Illik talán, hogy József Attila születésnapját éppen róla és a költőkről szóló versekkel ünnepeljük.

József Attila

Ars poetica

Költő vagyok — mit érdekelne
engem a költészet maga?
Nem volna szép, ha égre kelne
az éji folyó csillaga.

Az idő lassan elszivárog,
nem lógok a mesék tején,
hörpintek valódi világot,
habzó éggel a tetején.

Szép a forrás — fürödni abban!
A nyugalom, a remegés

egymást öleli s kél a habban
kecsesen okos csevegés.

Más költők — mi gondom ezekkel?
Mocskolván magukat szegyig,
koholt képekkel és szeszekkel
mímeljén mámort mindegyik.

Én túllépek e mai kocsmán,
az értelemig és tovább!
Szabad ésszel nem adom ocsmány
módon a szolga ostobát.

Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!
Sziszegve se szolgállok aljas,
nyomorító hatalmakat.

Nincs alku — én hadd legyek boldog!
Másként akárki meggyaláz
s megjelölnek pirosuló foltok,
elissza nedveim a láz.

Én nem fogom be pörös számat.
A tudásnak teszek panaszt.
Rám tekint, pártfogón, e század:
rám gondol, szántván, a paraszt;

engem sejdít a munkás teste
két merev mozdulat között;
rám vár a mozi előtt este
suhanc, a rosszul öltözött.

S hol táborokba gyűlt bitangok
verseim rendjét üldözik,
fölindulnak testvéri tankok
szertedübögni rímeit.

Én mondom: Még nem nagy az ember.
De képzeli, hát szertelen.
Kísérje két szülője szemmel:
a szellem és a szerelem!

1937. február-március

Csatáné Bartha Irénke *Köszöntő a Magyar Költészet Napján*. „*A Líra a szellem zenéje*” című írásából a Baranyi Ferenc Kossuth-díjas költő idézete ihelette új rovatunk, az *Erdélyi préri* elindítását. Baranyi kortárs penna-forgatóinkról szóló mellbevágó idézete hadd álljon örök mottóként és óriási felkiáltójelként e rovat kapujában:

„Manapság félek a versektől. Agresszívek, nagyképűek, sértőek, fityisztmutatók. Felbosszantanak vagy megaláznak, ahelyett, hogy elrendeznék bennem a világot.

Az volna a dolguk, hogy legemberibb indulataim cinkostársaiul szegődjenek, hogy magabiztosabbá tegyék a humánium mind félszegebb moccnásait a lelkemben. De tovább megyek.

Nos, manapság inkább a novelláktól félek.

Most inkább azok bosszantanak fel és meg is aláznak sokszor trágárságukkal, cinizmusukkal, töltés nélküliségükkel, a szinte már kihívó ürességükkel. Növelik lelkem sivárságát, ahelyett, hogy hadat üzennének neki.”

Első példaként hadd közöljük a folyóiratunkban korábban elindított Székely Útkereső Antológia válogatásába be nem illő *Székely Útkeresőben* 1999-ben megjelent kritikát, a fenti mottó első negatív példáját az erdélyi kortárs költészetből.

Széki Barnabás

Simon Attila szégyenkönyve

Simon Attila: Átila.

Pallas-Akadémia Könyvkiadó,
Csíkszereda, 1997.

Nem a spanyol viaszt találom fel akkor, amikor kénytelen vagyok leírni a sajnálatos közhelyet: a romániai magyar költészet igencsak mostohagyermek a — ma sem tudni merre tartó — átmeneti időszaknak. Nos, úgy tűnik, eme „dicső korszaknak” megvan a magát „magyar versírónak nevező ifjú nemzedéke”, amelynek egyes díszpéldányai ekként vélekednek: ha egyszer *átmenet* van, akkor ahhoz *átmeneti versikék* dukálnak! De ahogy az átmenet magamutogató csalóganysai ezt elképzelik — mi több, „zsenialitásukat” drága papírra nyomtatva próbálják ránktukmálni —, attól gyomorrontást is kaphat az olvasó. (...) Talán ezért is

kellene az efféle „árut” a művelődési minisztériumok támogatása helyett inkább az egészségügyi minisztériumok illetékeseivel jóváhagyatni...

Hogy miként sülyedhetett le ennyire — bár szerencsére van kivétel is — a mai fiatal líra értékrendszere? Talán azért, mert a nagy beleélő képességet gyakran összetévesztik a tehetséggel. (...) És mindez — anno domini — 1997-ben történik, amikor a határok nélküli magyar költészet kezd visszakanyarodni a líra hagyományőrző, klasszikus értékei felé. De sajnos, még mindig vannak Simon Attilák, azaz „átilányi” kerékkötők, akik „szarnak a diplomájukra” (Simon Attilát idéztem), csupán azért, hogy költőknek nevezhessék magukat, vagy azon a címen, hogy José, netán egy reklámplakáton díszelgő hölgy ismerősei, barátai. A bajt az is tetézi, hogy az „irodalomfelelősök” vajmi keveset tesznek azért, hogy megfékezék ezt a mesterkélt arcátlankodást. Sőt, a romániai magyar kritika kormánybotját holmi *Láthatatlan Kollégium*, másod- vagy harmadéves „nyálás”, „zöldfülű” egyetemistáira bízzák azok, akiknek egy céljuk lehet csupán: *saját értékeiket bevinni az erdélyi kultúra köztudatába* úgy, mintha ezek lennének csupán a „maradandó, igazi” remekművek a romániai magyar irodalom eme korszakában. A „láthatatlan kollégisták” aztán nem átallnak belekötni még azokba sem, akik már akkor értékeket teremtettek, amikor eme *gyermekien manipulálható* „bábuk” az anyatej után esdekelve édesanyjuk mellbimbóját szopikálták vagy éppen — Simon Attila példáját követve — „egyet rotytantottak”, no nem a diplomára vagy a költészetre, hanem a kétszerfőzött pelenkába. Ezek a botcsinálta kritikusok viszont az Átilákat pártfogásukba veszik és megpróbálnak sztárt faragni belőlük: nem a nagyközönségnek, hanem a rokonságnak, ismerősöknek, évfolyamtársaknak, kocsmabeli barátoknak. Kár a benzinért! — inthetnénk le őket. Hiszen José barátai amúgy is tudják, mitől döglök a légy és önmagukat nevezik ki sztárokká, miközben az első nőtényt (értsd: a reklámplakátokon díszelgő hölgyet) lyukas zsebeiken át kikandikáló „szerszámaikkal”, pardon!, „csillagos életükkel” szögezik a falhoz. Ez ám a költészet! Bár első és utolsó látásra is az egész inkább a líra „megerőszakolását” bizonyítja.

Egy neves könyvkiadó gondozásában nemrég megjelent egy „jegyzetfüzetnyi” kötetecske, amely nemcsak hasmenést okozhat, hanem csömört (lásd a „Csömörkényi” című röfögést — 14. oldal) is kiválthat az olvasóból. A hashajtó kétségtelenül hatásos, de az a hibája, hogy nem adtak melléje használati utasítást. Pedig az efféle „csodaszereket” nem szabadna anélkül forgalomba hozni, hogy bár egy előszónyi írásban ne figyelmeztetnék a tisztelt olvasót a képzavaroktól hemzsegő és izzadságszagú kotyvalék mellékhatásaira. Ennek hiányában tehát meg kell elégedni a szóban forgó kötetecske lapalji jegyzeteivel (értsd: a füzetoldalak alján vastagon szedett sziporkázó „hitvallással”).

De lássuk csak, mit ír Simon Attila, José barátja az „Átilá”-ban Átiláról. Azt azonban még előre kell bocsátanom — mivel a szerző minden jogot fenntart, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is —, hogy csak módjával merek szó

szerint idézni a kötetből. Bár a 61., azaz utolsó oldalt (amelyen az értékes alkotás „Alkotása” található) olvasva elméláztam, vajon miért nem írták oda a kötet elejére a következő mondatot is: „Minden jog fenntartva, beleértve a kötet olvasásának a jogát is.” Így talán még menteni lehetett volna a menthető...

A kötet első verse kétségtelenül elárulja a névváltoztatás kényszerét, ami nem meglepő, hiszen ha valakit gyakran „csezegetnek” — így, szó szerint! —, akkor megfontolandó a jótanács... Még akkor is, ha az csupán a „rézfaszú baglyok” nyomására történik.

Ezután következik a „Mese” birodalma, ahol Átilával ötlábú lovon száguldozhatnánk... ha volna kovács, aki megpatkolná a parázsevő táltos ötödik végtagját. Vagy tán az efféle mesére elszenderedő csecsemő olvasók mégis tudják a hatlábú kovács címét? Meglehet, hogy ez csak egy következő kötetben fog kiderülni.

Megdöbrentő fohással folytatódik a kötet. A meglepő az, hogy dupla vodkába fojtott ima száll a sorok közül Istenhez. De a fohászkiadó már az Isten sem tud segíteni, így hát a Rasputintól önmagába szédülten — keresztben vagy hosszában — elfekszik egy keresztnek vélt kocsmasztal alatt... És a vodkázásnak még nem szakad vége, egészen addig, amíg a költői vénában a vér „vodka-viola” színűvé nem változik. Még szerencse, hogy a kocsmasztal alatt elfekvőket nem fújtatják fiolába...

A vodkamámorból való ébredés után csakis egy szerelmi vallomás következhet, amely attól igazán eredeti, hogy nem szerenád, hanem rőfögés formájában hangzik el. Hogy nevetés közben mit válaszolt erre a kedves, azt csak sejteni lehet. A versike stílusát, ritmusát követve valami ilyesmit válaszolhatott:

Röff, röff, Átila, Átila,
a madárnak is van agyara.

A '89 decemberében letűnt korszak egyik költője (kolléga/barát?) is megkapja a magáét, bár az elharapott szavakat olvasva nem tudom megállapítani: a móc lány megerőszkolása büntett-e vagy érdem? Ezek után akár jónak is mondható versike következik. De amikor kiderül, hogy azokat egy Sztár szavaiból válogatta össze a saját nevének megszállottja, az immár József Attilával azonosuló Átila, rögtön óvatosabbá válik az olvasó.

A kötet vége felé mintha nyomdai hiba csúszott volna be. A második „Mese” ezúttal nem csecsemőknek szól, de annyira megkapó, hogy önkéntelenül is versírásra fakad tőle a költővé váló olvasó. Valahogy így:

Mese-mese-meskete
Szaros Áti leve
nesze olvasd Emese
most már versem születe.

A füzetben olvashatunk a *Tüneményről* is, amely első pillanatban homoszexuálisokhoz írt ódának tűnik („Tartsd a feneked”), de szerencsére a harmadik sor

után kiderül, hogy tulajdonképpen egy költőbarát betegségéről van szó. Vajon a barát bevette-e ezt a keserű pirulát?

Az ötvenegy „alkotás” között van két versike, amely feltétlenül az utolsó oldalakra kívánczozna. Ugyanis akkor felállítható lett volna Átila Egyenlete:

SZÁMVETÉS = ZÉRÓ.

Mit mondhatna még a becsapott olvasó az Átiláról? Az olvasók nevében is további sok sikert kíván neki a „rézfaszú baglyok”, a „marha farkok”, és a „kiduvasztott fenekék” birodalmában, de azt sugallja neki, hogy ne „bitorolja Isten áldását”, hogy a továbbiakban csínjában kell bánni a „kurva mindenséggel”, a jó Istennel, akit nem érdemes „dupla vodkában bevenni”, mert ha az olvasó vagy a Láthatatlan Kollégium nem is, de az Isten egyszer megelégedi Átila cselekedeteit és „vodka-violás” fejét belemártja „a kurva mindenség” „tisztítatlan vécésészéjébe”, ahol aztán Átilának nem lesz szüksége kiemelt lapalji lábjegyzetekre, mert szó nélkül kell majd lenyalnia a „szart” saját diplomájáról. De mégis megnyugtató, hogy a szerző már magzat korában „a vizelet és bélsár melegében” észrevette: „elvesztette emlékezetét” és teszem hozzá: a tehetségét is.

Az olvasónak pedig azt ajánlom, hogy ha netalán kételkedik észrevételeim helyességében, a Pallas-Akadémia könyvesboltjaiban (mert csak ott lehet megvásárolni a kötetet — tudtommal) az „Átila” megvásárlása előtt, potom 7-8 perc alatt végigfuthat a „jegyzetfüzetecskén”. Megjegyzem, a világos borítón már messziről feltűnik egy alak, a feje nem látszik, valószínű Simon Attila, a szerző az, aki éppen a diplomáját tartja ilyen óvatosan a feneké alatt, és bizonyára a „csúszópénzt kérő tanfelügyelő” hatására végzi a kötet ötödik oldalán, a „bemutatás”-ban beharangozott székelését, magyarul és ahogy ő írja: szarik a diplomájára. És mindent az olvasók gyönyörűségére és örömére, mert nekik is jut belőle bőven a borító alján a szégyenkötetet kiadó könyvkiadót bemocskoló szag körül: Pí-hál!...

De az „Átila” elolvasása mégsem volt számomra haszontalan, magam is hamarosan kedvet kaptam a versírásra, és sebtében a következő versikére fakadtam:

Tila, tila, tilárom
 Átilácskát imádom,
 mert José a barátom.

Megjegyzem, hogy a kritikában szereplő idézőjeles kifejezések a Simon Attila kötetéből valók. Befejezésül hadd idézzünk még a modern költészet örömére: „Katt-katt”, „sika-taka”, „röff, röff”, „vaúúú”, „pá, na”... k ö l t é s z e t...

Székelty Útkereső, 1999. X. évf., 1-2-3-4. szám

Bertha Zoltán

A levert fészek

(Sütő András drámája)

A klasszicizáló modern történelmi parabola és a mitologikus-példázatos karakterű sorstragédia jelenkori mesterétől, Sütő Andrástól nemhogy nem idegen a „vidám játék” drámatípusa, de színműírói pályájának egyik legjellegzetesebb vonulatát adja ez a klasszikus vígjátékból, népi bohózatból, groteszk tragikomédiából ötvöződő műfajváltozat. Az Ablonczy László vezette Nemzeti Színházban lassan egy éve kiemelkedő sikerrel játszott *Balkáni gerle* különös darabja ennek a poétikai formának: bizonyos mértékig mintegy összevonja a farce-os, burleszk-szerű vonásokat, amelyek a korai Sütő-szindaraboknak voltak a sajátjai, valamint a közösségi és egyéni tragikumot (összeomlást és végpusztulást) szimbolikus létezőképletekbe foglaló ábrázolásmódot, amely a későbbi historikus-folklorisztikus vagy metaforikus-abszurd(oid) modellteremtések során bontakozott meghatározóvá. (Vö: Cs. Nagy Ibolya: *Út a méltóságától megfosztott emberig. Sütő András: Balkáni gerle. Hítel*, 1999/12.)

A történet a nyolcvanas esztendőök vége felé, a tomboló romániai diktatúra, a végképpen elviselhetetlenné fokozódó ember- és magyarellenes terror idején zajlik. Az erdélyi magyar orvos-família a legképtelenebb szituációkba kényszerül, hazugságot hazugságra kénytelen halmozni, hogy megkísérelje a túlélést, belekapaszkodjék a sorsjobbítás szalmaszál-esélyébe. „Vivere non est necesse! Mentiri necesse est!” — hangzik a komédia mottója, amely meghökkentő szarkazmussal fogalmazza meg a bizarr életprogramot: a még a minimális létevidenciáknak is kizárólag álsággal, eltitkolással, rejteketakat használó ügyeskedéssel lehetséges megközelítését. De ennek a kisebbségi sorsnyomorúságnak a szinte emblemikus summázatai magukból a szereplőkből is fel-feltörnek — a fekete humor, a groteszk önirónia keserűségével: „Azt tesszük, amit kell! Nem amit szeretnénk!”; vagy: „Vigyázz, mit beszélsz! Soha nem tudod, ki hallgatózik mögötted!” Feltárul így a megfélemlítés és a megfélemlítettség egész mechanizmusa: az erőszakos hatalmi önkény hétköznapi garázdálkodásainak, illetve a megalkuvásoknak, a meneküléseknek, a tehetetlen sírva-vigadásoknak — általában az emberi-erkölcsi integritást szétrontó jellemtorzulásoknak — az éles természetrajza. A főhős (antihős?) család a nagylányt névházasság révén próbálja Magyarországra juttatni, hogy utolérhesse hajdani, politikai szökevény szerelmét. A megjátszott esküvőt még a ro-

konság nagy része, sőt a pap is valódinak hiszi, míg a pénzért vett — amúgy nevetségesen tájékozatlan — vőlegény váratlanul komolyra nem akarja fordítani tettett pozícióját és — leleplezve a képmutatást — ragaszkodni nem kezd a lakodalmi alakoskodást nehezen tűrő arájához és a „menyasszonyfektetés” népi szokásában érvényesíthetőnek vélt jogaihoz. A társadalmi presztízst féltő család terve összedől; s a régi szerető — a most is a rendőrség (kémelhárítók, karhatalmisták) atrocitásait elszenvető üldözött fiatalember — felbukkanásával pedig a kamaszodó kistestvér számára is kiderül az előle idáig takargatott titok: hogy ő voltaképpen a gyermeke az eddig nővéreként szeretett lányanyának és visszatért kedvesének. Látszat és valóság összekavarodásában, a félreértések és hirtelen szerepváltozások vérbő (harsány-rikító) komikai elemeinek forgatagában, a tévedések, helyzetévesztések és revelációszerű felismerések egymást ellenpontosókarikírozó kavalkádjában („menyegzőnek színe és fonákja” ez a mű alcíme szerint) a romantikus vétetésű vígjátéki fordulatok is úgy minősülnek át valamifajta „posztmodern” hangulatú rezignációt is hordozó szerencsétlenséggé, hogy képek legyenek sugallatosan közvetíteni korunk fő traumáját: a folytonos cselekvéskudarok általános életkudarccá terebélyesedését. Azt az állapotot, amikor már „egyenesen, nyíltan hazudni” is elfelejtünk; amikor a méltóságát elveszítő ember, mint a balkáni gerle — s a „levert fészek helyén száraz ágból, üvegszilánkokból, szögesdrótból összehordott fészekutánzatban” forgolódva — „búsan bűg és vihogva kacag”.

A *Süítő András Munkái* sorozat (életmű-kiadás) tizenegyedik kötetében (1999) megjelenő dráma közlését az író 1987–88-as naplójegyzetei kísérik — rávilágítva mintegy a színpadi történet szélesebb hátterére is. Kordokumentum értékűek ezek a fájdalmasan tűnődő lírai feljegyzések: a nyílt pogromveszélyt is érzékelő erdélyi magyarság exodusáról, a „menni vagy maradni” dilemmájáról, a kisebbségi kultúrát, a nemzeti identitást őrizni hivatott intézmények tervszerű sorvasztásáról, a homogenizáció és az asszimiláció szomorú jelenségeiről, történelemhamisító, „magyarfaló” intézkedések özönéről, az iskolabezárásokról, a temetőfelforgatásokról, a faluromboló szándékokról, magyar értelmiségiek és munkások kitelepítéséről, románok tömeges betelepítéséről és így ősi magyar települések etnikai arculatának agresszív megváltoztatásáról, írói művek betiltásáról, mindennapos telefonlehallgatásokról, szekus kínvallatásokról, házi őrizet célzó útlevel-megtagadásokról, a diktátor házaspár eszelős basáskodásairól és a többiről. A hiteles társadalmi tudósítások tényirodalmisságát a szülőföldjéért, a „megriasztott nyájként” az „anyanyelvi-nemzeti és vallási megsemmisülés felé” rohanó, „széteső”, hazátlanná váló közösségéért aggódó, Erdély „Nagy Romlását” panaszoló írástudó költői töprengésfutamai, a magyar passiót felmutató gyötrelmes elmélkedései gazdagítják megrendítő sorsbeszéddé; éthosz és esztétikum összetartozását: a „sajátosság méltóságának” értékfilozófiáját és a megmaradáseszme ars poeticájának örök érvényességét igazolva.

Székely Útkereső
Irodalmi és művelődési folyóirat
VI.

A Székely Útkereső
és a Székely Útkereső Kiadványok
sajtóvisszhangja 1990 és 2007 között
III.

Összeállította: Beke Sándor

Regéczy Szabina Perle:
Beke Sándor istenes verseiről

Dr. Brauch Magda aradi irodalomkritikus, nyelvész, publicista, a Tóth Árpád Irodalmi Kör jeles szakmai előadója a közelmúltban *Téged kereslek** című tanulmánykötetével jelentkezett. Az Erdélyi Pegazus Könyvkiadó gondozásában napvilágot látott könyv Beke Sándor istenes költészetét jellemzi a legapróbb részletekig terjedő tárgyilagossággal, a szerzőre jellemző pontossággal.

A könyv írója bemutatja Beke Sándor szerkesztői, könyvkiadói, irodalomszervezői tevékenységét, majd rátér a költő istenes verseinek ismertetésére. Ír Beke istenhitének az eredetéről, küzdelméről a hitelensége ellen, kemény, áldozatos hitharcáról, Balassival, Adyval való lelki rokonságáról. Szól az író fiatal gyermekkorától kísértő imaéletről, önzetlen istenkereséséről, az Úr megmagyarázható és megmagyarázhatatlan ajándékairól, a hálaadásról, a csalódásról, a bizonytalanságról, a gyakran felbukkanó, mégis mindig legyőzött kétségeiről. (*Megvilágosodás, Ismét felgyújtom a mécsest*): „...felmegyek abba a régi templomtoronyba, / s a kilátó ablakában / ismét / felgyújtom a mécsest.”

A kritikus figyelmét nem kerüli el a Dávid 23. zsoltárában festett „halál árnyékának völgye”, vagyis az irodalmárban ifjúsága óta szunnyadó halálfélelem, a

megsemmisüléstől való rettegés, az elmúlás pillanata, a jelképesen értendő halál utáni élet (*Búcsúzó lélek, A szeretetnek nincsen temetője*).

Dr. Brauch Magda Beke Sándor hitbuzgalmi költészetét jellemezve beszél az isteni szeretetről, a felülről érkezett apróbb, nagyobb örömökről (*Apró örömek*), s nem utolsósorban a költészet isteni ajándékáról: „Isten / a költő fejére / tette kezét / és feltámasztotta / a szavakat” (*Ihlet*). Felvillantja a költő sokszor számon kérő magatartását is (*A szavak vérpadán, Kopjafa*), nemzetének szószólójává válását (*Tüntető magnóliák*).

Végül a szerző Beke írásművészetének egyéni hangját, rapszodikusságát méltatja — mely nem mentes a kor bélyegétől — nagylélegzetű, sodró poémait és aforizmaszerű verseit egyaránt elemezve. Kiemeli Beke Sándor szokatlanul mérész szürrealista képeit, a leggyakoribb szimbólumait (harang, csillag, galamb, karácsonyfa, mécses, adventi koszorú), majd az alkotó öt legismertebb lírai darabját elemzi nagy precizitással (*Bűn, Téged kereslek, Ismét felgyújtom a mécses, Hála, A szeretetnek nincsen temetője*).

* Téged kereslek (Beke Sándor istenes költészete). Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Pegazus Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007.

Szövétnek, 2007. 4-es szám

Sipos Erzsébet:
Az imádság a lélek anyanyelve

Sokan állítják, hogy számolni meg imádkozni azon a nyelven szokott az ember, amelyik legközelebb áll hozzá, amelyben otthon van. Igaz ez a versírásra is, különben nem születtek volna meg azok a halhatatlan „istenes” versek, amelyeket több idegen nyelvet is beszélő klasszikusaink hagytak ránk, és amelyeket oly szívesen szavalnak főleg egyházi rendezvényeken — vallási hovatartozás nélkül — idősek és fiatalok.

Húsz évvel ezelőtt aligha hittük, hogy eljön az idő, amikor új vallásos versek láthatnak napvilágot magyar nyelven, és ezek nem minősülnek „tiltott gyümölcsnek”. Csak hát, ahogy mondani szokás, Isten útjai kifürkészhetetlenek... Igazolni látszik ezt az a kötet is, amely az Erdélyi Pegazus Könyvkiadónál jelent meg és dr. Brauch Magda a szerzője. TÉGED KERESLEK címmel Beke Sándor istenes költészetét elemzi a rá jellemző alaposággal, tisztánlátással, közvetlenséggel, miközben a költőt magát is közel hozza az olvasóhoz.

„Isten / a költő fejére / tette kezét / és feltámasztotta / a szavakat” — idézi az *Ihlet* című versből, majd visszanyúl a költő gyermekkorához, amikor az, saját bevallása szerint, másképpen imádkozott, mint a többi, vele egykorú kisgyerek, és erről így vall: „köszönöm Néked, / azt az egyszerű / esti imát, / amit

A Székely Útkereső Kiadványok születése

A szerkesztőség meghirdeti
a Székely Útkereső Füzetek
sorozatot

A SZÉKELY ÚTKERESŐ
szerkesztősége vállalja kortárs romániai magyar írók és költők írásainak kiadását a **SZÉKELY ÚTKERESŐ FÜZETEK** sorozatban. Előnyben részesítjük a fiatal(abb) szerzők munkáit, valamint azokat a kéziratokat, melyeknek aktualitását fenyegetné a kiadók halogatása.
Címünk: **SZÉKELY ÚTKERESŐ** szerkesztősége, 4150, Székelyudvarhely. Postafiók 40.

Hargita Népe,
1990. július 18.

HIRDETÉS

A SZÉKELY ÚTKERESŐ szerkesztősége vállalja kortárs magyar írók és költők írásainak kiadását a **SZÉKELY ÚTKERESŐ FÜZETEK** sorozatban. Előnyben részesítjük a fiatal(abb) szerzők munkáit, valamint azokat a kéziratokat, melyeknek aktualitását fenyegetné a kiadók halogatása. Címünk: Székely Útkereső szerkesztősége, 4150 Székelyudvarhely, Postafiók: 40.

Brassói Lapok,
1990. július 27.

**Kortárs írók
figyelmébe**

A Székely Útkereső szerkesztősége vállalja kortárs romániai magyar írók és költők írásainak kiadását a **SZÉKELY ÚTKERESŐ FÜZETEK** sorozatban.
Előnyben részesítjük a fiatal(abb) szerzők munkáit, valamint azokat a kéziratokat, melyek aktualitását a kiadók halogatása fenyegetné.
Címünk: Székely Útkereső szerkesztősége, 4150 Székelyudvarhely (Odorhei Secuiesc), Postafiók 40, Hargita megye.

Romániai Magyar Szó,
1990. július 20.

**Induló könyvsorozat:
SZÉKELY ÚTKERESŐK
FÜZETE**

A Székely Útkereső szerkesztősége vállalja a kortárs romániai magyar írók és költők írásainak kiadását a **SZÉKELY ÚTKERESŐK FÜZETE** sorozatban. Előnyben részesítjük a fiatal(abb) szerzők munkáit, valamint azokat a kéziratokat, amelyek időszerűségét a kiadók hallgatása fenyegetné.
Cím: Székely Útkereső szerkesztősége, 4150 Székelyudvarhely, postafiók 40.

Hargita Népe,
1990. szeptember 20.

eszembe juttattál, / köszönöm Néked, / Uram, / ezt a fennkölt ébrenléteket, / a meghitt / beszélgetést / köztem és Közted.” A felnőtte váló, költővé érett Beke Sándorról pedig így nyilatkozik: „Nem véletlen, hogy maga” a szerző az ilyen verseket — igen találó kifejezéssel — versimáknak nevezi.

Brauch Magda könyvének fejezeteiben többek között a költő hitének eredetéről, istenkereséséről, hitvallásáról, kételyeiről, a szülőföldre való kötődéséről rajzol képet, s a kötet címadó versét (*Téged kereslek*) boncolgatva így fogalmaz: „... a költő a természet és világegyetem minden jelenségében — a fűszálon lapuló harmatgyöngyben csakúgy, mint a különböző ásványokban, vegyületekben, molekulákban, sejtekben, kémiai kötésekben, kihalt és élő állatfajtákban, az emberi szervezetben, a déli harangszóban, a lelkiismeretben, a Szentírásban és a kőablakban, a reményben, a türelemben és a türelmetlenségben — azaz konkrét és elvont jelenségekben, fogalmakban egyaránt — végül a két legfontosabb dologban: a kenyér ízében és a halál sikolyában Istent keresi, Isten létét véli fölfedezni. Himnikus szárnyalású költeményének csak a befejezésében mondja ki Isten nevét: „Téged / kereslek / egyetlen életemben / Téged / kereslek / akivel / annyiszor találkoztam / akivel / annyiszor beszéltem / akitől / annyi segítséget kértem / aki / nélkül / annyira szegény lennék / és erőtlén — / Téged / kereslek / Istenem...”

Csendes elmélkedést, egészséges életszemléletet, a hit sallangmentes megélésének fontosságát sugallja Brauch Magda verselemző kötete és nem túlzás azt állítani róla, hogy ily módon válik a költői üzenet őszinte közvetítőjévé.

Nyugati Jelen, 2007. augusztus 28.

P. Buzogány Árpád:

A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében

Hagyomány és helyismeret közelképben

A SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK 15 ÉVE

(...) A *Székely Útkereső* folyóirat az 1990 utáni időszakra jellemző információ-éhséget is igyekezett csillapítani, elsősorban irodalmi, társadalomtudományi jellegű írások közzétételével. Évek múltával egész sorozattá bővült a folyóirat mellékleteként megjelentetett kiadványok sora, és a tíz évig, 1990 és 1999 között megjelent népszerű folyóirat, a *Székely Útkereső* jogutódjaként, *Székely Útkereső Kiadványok* néven vált ismertté. (...)

A sorozat szerzői, a kiadványok összeállítói jórészt udvarhelyszékiek: Vass László Levente, István Lajos, Gálfalvi Gábor, Kisgyörgy Imre, Kovács Piroska, meg a szerkesztők közül Beke Sándor, Róth András Lajos és jómagam, illetve a

saját szakterületükön ismert olyan neves szakemberek, mint Ráduly János, Barabás László, Tankó Gyula, Nagy Olga, Gábor Dénes.

Lássuk csak, mit is kínált a kiadó az olvasónak? Himnuszokról (*Jézus, áldd meg Erdély földjét. Himnuszok*. Válogatta: Beke Sándor; Gábor Dénes: *Gondolatok a Székely Himnuszról*), egykori címereinkről (*Bán Anna: Erdély és a székely székek címerei*), a legnagyobb székelyről (*Orbán Balázs — korok tükrében*. Összeállította: Róth András Lajos), Csíksomlyóról és a búcsú történetéről (*Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája*. Összeállította: P. Buzogány Árpád), tárgyi örökségünkről (*Kovács Pirokska: Örökségünk, a székelykapu. Útravaló kapunézéshez és Kisgyörgy Imre: Kopjafák régen és ma*), a sokat vitatott rovásírásról (*Ráduly János: Nemzeti kincsünk: a rovásírás*), népszokásokról (*Barabás László: Karácsonytól pünkösdig. Marosszéki népszokások és Gálfalvi Gábor: Székelykeresztúr környéki lakodalmi népköltészet*), a népmeséről (*Nagy Olga: Hamupipőke igazsága avagy Mit tanulhattok a mesétől?*), a csángókról (*Csángók és Tankó Gyula: Gyimesi csángó népszokások*), irodalomról (*Brauch Magda: Téged kereslek. Beke Sándor istenes költészete és Vass László Levente: Egyedül az éjszakában. Hátrahagyott versek*), népdalokról (*Volt szeretőm tizenhárom. Kőröspataki népdalok*. Gyűjtötte: P. Buzogány Árpád), iparművészetről (*István Lajos: A korondi aragonitbánya története*), népi gyógyításokról (*István Lajos: Babonás népi gyógyítások Korondon*) meg népi humorról (*Krokodilok a Kükküllőben. Székely viccek, anekdoták, igaz történetek*. Lekaszálta és kévébe kötötte: Kész Csaba Levente és *Kicsi számár, nagy számár. Székely anekdoták, tréfás történetek*. Gyűjtötte: P. Buzogány Árpád) szólnak a 8-76 oldalas kiadványok.

A *Székely Útkereső Kiadványok* azzal a céllal láttak napvilágot, hogy egy-egy témáról az igényes ismeretterjesztés szintjén adjanak rövid tájékoztatást az olvasó kezébe. Van köztük szöveggyűjtemény (himnuszok, Orbán Balázsról, a somlyói búcsúról), tanulmányrészletek a székelykapuról, erről a mára jelképpé vált építményről meg a kopjafáról, a csángókról, rovásírásról, népszokásokról, a népmeséről, de nem hiányzott az irodalom, irodalomkritika sem. A vidámságok kedvelői anekdotákhoz is hozzájutottak.

Mondhatni színes a felhozatal, kínálat, mert mind a korosztályok, mind pedig a különböző érdeklődésű olvasó szempontjait figyelembe vették a szerkesztés során. A mesétől a faragásig, rovásírásig, kisgyerektől felnőttig mindenki talál magának tetsző témát.

És még csak azzal sem lehet vádolni a kiadót, hogy túlságosan lokálpatrióta, hiszen a legtöbb téma nem pusztán a környékbelieket, az udvarhelyszékieket, vagy tágabb értelemben a székelyeket érdekelheti, hanem bárkit, aki magyar nyelvismerettel bír. Mert hát a csángóinkról, a kapuinkról, kopjafáinkról, a székely székek címereiről, népszokásainkról elsősorban az erdélyieknek kell többet tudniuk, ám ezekről valamilyes ismerettel minden olyan embernek rendelkeznie kell, aki magyar anyanyelvű, érzelmű, vagy egyszerűen erre látogatva vidékünkkel ismerkedik.

A Székely Útkereső Kiadványok első kötete

Egyedül az éjszakában

A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat új kiadványával jelentkezik az olvasóközönség előtt: a fiatalon elhunyt Vass László Levente hátrahagyott verseit adják ki. De ki is ez a költő? A kötet végén így mutatják be:

Vass László Levente (1905. július 5; Székelyudvarhely – 1979. április 23; Homoródmáti) a ligetesi magyar gimnáziumban érettségizett. 1976 őszétől a kolozsvári szállítási vállalat alkalmazotjaként dolgozott. Életének utolsó két évét Budapesten töltötte, ahol a magyar Kultúrminisztérium anyagi és erkölcsi támogatását élvezte. Verseit, prózai írásait közölte a Brassói Lapok, Igazság, Echinox, Ifjúmunkás, Kortárs, Élet és Irodalom, Dunántúli Napló. Társ szerzője két antológiának (Kimaradt szó, Fiatal költők antológiája, 1979; Babel tornyán. Válogatás az Echinox munkatársainak írásai-ból, 1983).

A homoródmáti temetőben Vass László Levente sírkövén a következő verssorok emlékeztetnek a fiatalon elhunyt költőre:

„Mezőkön ily nagy csend
szomorú sárkánya
még nem fészkelte!”

A kötet előszavában Szócs Géza így emlékezik költőtársára: „Vass László Leventét nem nagyon ismerték a lapoknál, nem járt a szerkesztők nyakára, a közlés nemigen érdekelte. Nem, ez nem pont így igaz: örült, ha megjelent egy-egy írása, de nem tett sokat azért, hogy közöljék; esetlegesen többnyire barátai révén vagy véletlenül kerültek a versei a szerkesztőségekbe, sok el is kallódott közülük. (...) Leventében minden gátlás nélkül lobogott a képzelőerő; valahányszor hosszabb távollét után találkoztunk, azzal kezdődött a beszélgetés, hogy újabb fantasztikus variánst dolgoztunk ki a jövőre...” (Takács Éva)

VASS LÁSZLÓ LEVENTE

Diósgyőri várban Mátyás király kőeimere alá

betörhet
cömész sodrással a múltás rácsai közt fészkelő
lángokban rejtőző sárkányra
az idő

széjtheti a holló
szájából a címert

levelezhető élete lombosó sátrát

vájon szabad-e arra gondolnunk
— mikor elnehezedik a test —
hogyan nem bírják a kötelek

Hargita Népe, 1991. szeptember 28.

VASS LÁSZLÓ LEVENTE

EGYEDÜL AZ ÉJSZAKÁBAN

HATRAHAGYOTT VERSEK

SZÉKELY ÚTKERESŐ KIADVÁNYOK

Most lenne 36 éves Vass László Levente, akit a kegyetlen sors 23 éves korában szakított el szeretteitől. Élni és alkotni akart, versei bizonyosságot tesznek, hogy él és velünk van. Székelyudvarhelyen megjelent (1991) verseskötete, **Egyedül az éjszakában** örök emlékeztető. Homoródmáti sírkövén is verssorok olvashatók: „Mezőkön ily nagy csend/Szomorú sárkánya/Még nem fészkelte.” Édesanyja, Simon Gotthárd Anna. (520)

Brassói Lapok, 1991. 1534. szám

Természetesen a környékhez szorosabban kapcsolódó témák — mint a korondi aragonitbánya története, népi gyógyítások, népdalok, lakodalmak költészete — helyi jellegükön túlmutatva szintén nem érdektelenek ilyen szempontból sem.

A kiadványsorozat legtöbb darabja 1998-ban látott napvilágot és ez évtől került könyváru forgalomba, legtöbbje kapós áru lett, több ezer példányban kelt el. Az információgazdagság, a közérthető stílus jó ajánlólevél volt mindegyik kiadvány mellé.

(...) A *Székely Útkereső Kiadványok* — kiadói és olvasói szemmel nézve is — méltó utódnak, örökösnek bizonyulnak a *Székely Útkereső* folyóirat célkitűzéseit, programját illetően. Jelzi, hogy az eredeti szándék valós igényeken alapult a módosítást (ismeretterjesztés) és a műfajokat, témákat tekintve is. És ez képezheti az alapot a folytatáshoz. A hagyományörzés, hagyományápolás, helyismeret az időközben kialakított székelyudvarhelyi műhely ismerveiként kell helyet kapjanak továbbra is.

Vass László Levente
EGYEDÜL AZ ÉJSZAKÁBAN
Hátrahagyott versek
(1991)

Szóke, mosolygós fiatalember, farmerben — aki nem ólálkodott szerkesztők körül a kávéházakban, hogy egy-egy újabb versét elhelyezze valamelyik lapban, aztán a rátörő betegség árnyékában senyvedve, azt legyőzve, végül alulmaradva, merész képzettársítások, rövid, pergő sorokba sűrített mondattöredékek tükrében látható csak. A kiadványt bevezető emlékezésben Szőcs Géza úgy fogalmazott: „a közlés nemigen érdekelte. Illetve örült megjelent írásai láttán, de nem tett sokat azért, hogy közöljék; esetlegesen, többnyire barátai révén vagy véletlenül kerültek a versei a szerkesztőségekbe, sok el is kallódott közülük”.

Nagy László és Kormos István barátja volt, anyaországi lapok közöltek tőle. Amikor úgy tűnt, a legmagasabbra emelkedett, akkor már az éghez is a legközelebb volt.

Vass László Levente (1955–1979) versei közül néhányat kötetbe gyűjtve a *Hátrahagyott versek* alcímet kellett már odaírni. Kőfalak, folyók, felhők, komor éjszakák világa, a halál is ott a sorokban. Időtlen történetek, nincsenek is mindig a lírai én jelzett közelségében, tehát éppen úgy múlt, mint akár jelen vagy jövő. Mikor? Ki tudja? Talán „csend ha csillan hóharmatból”...

Vass László Levente *Egyedül az éjszakában* című verseskötete a *Székely Útkereső Kiadványok* első kötete volt, 1991-ben jelent meg Székelyudvarhelyen.

ORBÁN BALÁZS — KOROK TÜKRÉBEN

(1998)

Összeállította: **Róth András Lajos**

A legnagyobb székelynek nevezett Orbán Balázs legfontosabb munkájának *A Székelyföld leírása...* című, terjedelmes könyvét tartják. Életművéhez ugyanakkor hozzátartoznak más írott (és életében már megjelent) munkái, beszédei, ám első-sorban példaértékű magatartását, szavakban és tettekben megnyilvánuló szándékait szoktuk megidézni. Találó szövegrészként hivatkozhatunk a következőre: „A nemzetek életképességét és hatalmát ma már nem annyira a nyers erő, nem is kizáróan a hősiesség, hanem a népek műveltségi fokozata s szellemi fejlettsége szabja meg.”

Róth András Lajos arra vállalkozott, hogy kortársaitól kezdve a kései utódokig nyomon kövesse, miképp látták a legnagyobb székelyt és munkásságát, hogyan emlékeznek rá. Itt találjuk Jakab Elek, Kelemen Lajos, Boros György, Buzogány Áron, Bányai János, Szentmártoni Kálmán, Kós Károly, Imreh István,

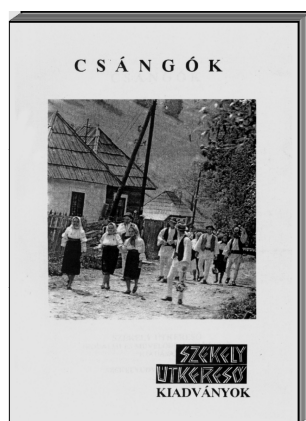
Erdélyi Lajos, Sütő András, Benkő Samu, Kósa László, Ortutay Gyula, Csatári Dániel, Lászlóffy Aladár és Tavaszy Sándor értékelését. (...)

CSÁNGÓK

(1998)

A Székelyföld határain túl élő, a magyar nyelv archaikus változatát beszélő csángókat telephelyüktől függően négy nagy csoportra osztjuk: gyimesi, moldvai, bukovinai és hétfalusi csángók (a bukovinaiakat évtizedekkel ezelőtt magyarországi falvakba telepítették). Nyelvjárásuk, viseletük, szokásaik tekintetében eléggé különböznek, népköltészeti alkotásaik a magyar nyelv igazi gyöngyszemei.

Letelepedésük ideje is különböző, elég csak annyit említeni, hogy — a történeszek szerint határvédő feladatokkal megbízottak — már a XII. századtól jelen voltak Moldvában, de a madéfalvi népirtást követően a Gyimesekbe, Moldvába egyaránt menekültek, mondhatni tömegével a felcsíki lakosok. (...)

E kiadvány a földrajzilag hozzánk közelebb élő csoportokat mutatja be röviden. Szócs János *A moldvai csángó magyarokról* című tanulmánya végigköveti a feltételezett betelepítések idejétől történetüket. A századok során a székely bevándorlók erősítették számbelileg, és Szócs János megjegyzi: a moldvai románok toleranciája, illetve a tény, hogy ott nem kellett feladniuk vallásukat, nyelvüket, a menedéket keresőknek vonzóvá tette Moldova földjét.

A gyimesiekről Tankó Gyula összefoglalását olvashatjuk (*A gyimesi csángók származástudata*), aki számba veszi a csíki néprajzi örökséget is — pl. a sajátosan gyimesi jellegzetességként ismert zenekar (hegedűs és gardonos) összetétele Felcsíkon pár évtizeddel ezelőtt is még ismert volt. (...)

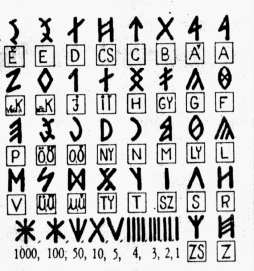
Ferenczi Géza *A hétfalusi csángókról* című írásában a barcasági Négyfalu (Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Hosszúfalu) és Háromfalu (Tatrag, Zajzon, Pürkerec) lakosaról azt tartja fontosnak, hogy valószínűleg a 11. században letelepített magyar

Ráduly János a rovásírásról

A Kibédél eljegyzett néprajzos, gyűjtő és kutató, műfordító és költő, az immár nyugdíjba vonult tanár eddigi kutatásait foglalja össze egy kis füzetben. A székeljudvarhelyi kiadó, az Erdélyi Gondolat lapjának sorozata, a Székely Utkereső Kiadványok eddig megjelent darabjai: Orbán Balázs – korok tükrében; Csángók; Tankó Gyula; Gyimesi csángó népszokások; Nagy Olga: Hamupipóke igazsága; Székely anekdoták, tréfás történetek) mellé soraközt tehát ez az újabb munka. Egyesek szerint a rovásírás a reneszánsz terméke, mások a föníciai kultúrkörben keresik a gyökereit, sőt már a preírások is számításba jöhetnek, írja a szerző. Van hát dolga a kutatásnak, és az utóbbi időben magiszorodott a témával foglalkozó dilettánsok száma is. Eppen ezért hasznos ez az összefoglaló, áttekintő dolgozat, mert a rovásírást csak hibből ismerő érdeklődő is haszonnal forgathatja.

A tanulmány számba veszi az erdélyi feliratos (epigráfiai) emlékyagot, ide sorolva azokat az emlékeket is, amelyek esetleg másutt vannak, de erdélyi, pontosabban székelvi eredetűek biztosra vehető, ezek között tekinthetők helyet foglalnak el a Ráduly által feltárt és értelmezett feliratos. A füzet tizenhat munkát sorol fel könyvészeti adalékában, borítóján pedig Magyar

Ráduly János
Nemzeti kincsünk
a
ROVÁSÍRÁS

1000, 100, 50, 10, 5, 4, 3, 2, 1

Adorján ábécéje látható, amely maris nagy népszerűségre tett szert. (A kiadvány megrendelhető a Székely Utkereső szerkesztőségénél, 40-es postafiók, 4150 Székelyudvarhely, Hargita megye.)
B.D.

A marosvásárhelyi Népújság 1998. július 25.-i száma bemutatja Ráduly János Nemzeti kincsünk — a rovásírás című munkáját

Háromszék 2000. febr. 12.

Csaba királyfi csillagösvényen

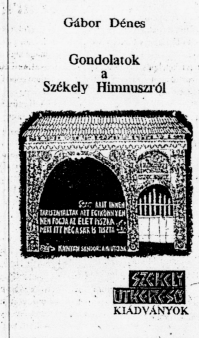
Gábor Dénes a Székely Utkereső Kiadványok nevével szerény füzetben (Székelyudvarhely, 1998) Gondolatok a Székely Himnuszról címmel teszi közzé szerényebb, de talán még inkább kíváncsi érdeklődését. Bennem a „himnusz történet” és a „himnuszértékek” hol kedves, hol keserves emlékek idéz, „budoklói” holdvilág szerűeket, nyílt kiáltásokat, komédiákat is. Nekünk, erdélyi magyaroknak két szilveszter, azaz esztendő-büszösítő és újévkezdésű ünnep, mert más csillagösvényen a politikai időszámításban élünk. Rövid megszakítással hiven és valószínű esztendője immár. A ro-
Jegyzet
...valahány esztendője immár. A ro-
mán „revellon” után órányi pontosággal érkezett-érkez hozzánk a magyar „szilveszter”. Az előbbi a maga változó himnuszával, valaha a Kárpátok Götölőszékét nem tróvímányos megközelítéssel és gesztusbeszédével, a „dráda pretenekkel”. Volt, aki pezsgőt pukantott, volt, aki a filécs Kossuth rádiora írt pasztya kacacsított, visonyta szorongott, s nem tudni, a szilveszteri kabaré incitálja-e kacagásra, vagy a konduktor félforcsóká bezzéde. Aztán következett a magyar újévkezdés, a megszólított a pesti bazilika harangja, s megszólított bennünket a Szózat, ránk köszönt az *Az én világom a magunké!*, a Székely Himnusz. Ki törődött azzal, hogy lehajlítottak, esetleg kihaltak, s ki gondolt az ötvénshatvan esztendőben arra, hogy esetleg felkeresi-e lakásán a megbízott vagy magániszor-
galmi civil nyomozó, nincs-e az erkélyen bújdo vagy a szoba sarkába szorított karcosny-fa? Akkor volt ez, amikor a Mikulást — mert nem tudták számszerűsíteni — *Télapóknak* titulálták, a karcosnyfát *tefépáknak*.

gönyörű román népdalok kedveskednek vendéglátóink, előszörben magunknak, s amikor egyikük hajnal felé rébreder arra, hogy csak ő énekelnek, mi meg ügögtavá mimeljük a nőzást, mondja egyik, a *Doga* nevezeti, hogy *hé, barátom, mi meg te kértetted, mi keves magyar barátainkat, nem akarunk-e énekelni, van-e nekik is nődjük?*
— Pájkák a Székely himnusz — mondom én —, *soha nem lesz ilyen alkalomunk!* Három volnunk magyarok, néhai Daróci Péter, Mátyás Árpád meg én. A kolozsvári születésű, a romániai menekült, Bukarestbe vándorolt és onnan büntetésből Argeșre száműzött férfi tökéletes magyarországgal, habozása közbensőleg egy nőstával. *A sárpa lába mindenit az anyádnak*. Vendégeink nem értenék, csak érezték, hogy valami különleges történet kövöltük, Magyarországot kényszerít, hogy van jelek egy himnuszunk. — *Külön himnuszok is van?* — Nem is egy, hanem két — replikáztunk. — *Halljuk csak!* Ez rákanyarodott, há hálnahadán, Stefiestén Argeș borpincéjében, Csaba királyfi csillagösvényére. És koccintottunk is arra: *Ne hagyd elvezni Erdélyt, Istentől!*
1991-ben tíz napig a CSEMADOK vendége voltam. Decembertől, a területi szervezettek voltak tartották a zárnagyadói közgyűléseket. Ez hátszatánál az esztendő. Tronnygy kövögtében, faluban fordultunk meg. Minden alkalomkor, zsefolt termekben, Kodály ifjúkorának színhelyén a székelyföldiek megazgenítő kalkulatíván énekelte a Székely himnusz mindenki. Mindig is csodálkoztam, amikor szerzőjét (székvégi Csányó György, zeneszerző dr. Mihály Kálmán) még is is zsidóként, alkotókat giccsnek, remekműként messzire lévőnek minősítették.

lentekellen műdolaisítokkal vált is kántsmentű kézközlőnk. Szerpent vízont ezalatt is betöltötte — és betölti ma is. Úgyanannyira, hogy nemcsak a Székelyföld magvarsága, hanem a *Jüklerekéig* bármely tájára szétszóródott honfoglalás utgonyozati az áhítattal énekel, mint a Kölcsey—Erdel remeklével született, hivatalosított nemzeti imnánk. Am a '89—90-es rendszerváltások követően újított az ideje (és lehetősége) annak, hogy visszaditassuk a köztudatba beszükköltessék az eredeti, romlanlan szöveg.
— *Létezik tehát előbb, ki volt a székvégi költő, rádióriporter és hangjátékíró? Öt kitétele jelent meg élete során: Az évek, v. Kvár, 1922 (Vámszer-Gála címűgyűjtemény), Álmok, v. 1926 (Eke, v. 1934; A műjait Nagydolozat, Diákgyombrét, v. (6. n.).
— Székelyudvarhelyen született, göczi ünneplő, 1895. február 23-án. Úgyanott érettségizett, a székely anyaváros Református Kollégiumában.*

országúru, hírlapírászkodott, folyóiratot szerkesztett, és amint 1941-ben kiadott — mára már nagyon a feledés homályába tánt, de akkorított nagy sikert — a műjait Nagydolozat című műterünyjének Előfőző beszédében maga írta: *Az 1920—21-es esztendőben ötven kitételük meg a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületét, ami akkori honatlanságunkban hazánk, szegénységünkben otthonunk, árvaságunkban anyánk, világból kiesettségünkben egész világunk volt. (...)*

Végül vegyük számba, hogy mit tudunk a tragikusán rövid életű, nagy tehetségű zeneszerzőről, Mihály Kálmánról. 1896-ban született Oravicsházyán, a zámében svábok is románok lakta dél-bánsági nagyközségben. Kolozsváron 1914-ben érettségizett a piarista gimnáziumban. Kiválóan képzett, tehetséges zongorista volt, de jól rajzolt és festgetett is, mégis a kolozsvári egyetem orvosi karára irattakozott. Nemcsak a zongorán, hanem a gitáron is játszott, kivették a fronton, ahonnan 1916-ban visszavonult. Előbb Nagyszebenben, majd Szarvason, végül Kolozsváron teljesített katonai szolgálatot. Az érettségizés után a kolozsvári egyetemmel is ő Szegebe távozott. Ötlevelű megismerése után rövid ideig szerlelt professzora, Reinhold Béla mellett az orvosi egyetem végzetési tanácsán volt tanárség 1922. október 6-án, tízfutásban bekövetkezett szomorú haláláig. Szegeden 1991. december 27. óta Mihály Kálmán Ágostyományú működik, amely méltó sírrel emeli névadásának, s céljait táze ki tehetősége székely ifjak továbbtanulásának támogatásáért.

1913-ban, majd a budapesti Kereskedelmi Akadémia szerzői alkövelet. Székvény teréknyéget azonban *szóval folyóirat, hanem is, ivadulannak és az irodalomból élt. Miután 1915—1938 között magyárta az I. világháborús harcok poklát, 1918. október 28-án a Páris melletti harcokban megsebesült, lezserelték. Az ösztönös és a székelyföldi ötlegettel Magyar-*

Hadd mássjuk ide Gábor Dénes két, az értékeszté záro feljegyzését: „1966 nyarán rendezte voltam Homoródszentimretonban annak a névadó ünnepségnek, amelynek során a 275 éves lakóit az egyetemes művészet történetében is számon tartott Román Pákor szobrászművészről neveztek el, aki a falu szülője volt. A Pártiz mellett Saros-sur-Aube nevé közközében élt és alkotott 1995. augusztus 15-én bekövetkezett haláláig. Érdemes megjegyezni róla, hogy 1994-ben megkapta az egyik legmagasabb francia művészeti kitüntetését: Chevalier des Arts et Lettres (”a művészet és irodalom lovagja). Nos, úgyvege, az agyoncsúsz középvezető, hátrusított születési Dana Roman az ünnepségen egyebek mellett a következőket is elmondta: „halála előtt egy hónappal látogatott románra a székely himnusz, hermelizáltta és feltette lakóink falára.”

Más: „... a kiváló operatőreket, Malován Stefián, a Kákvégi riporteréket a folyóirat 1997. évi utolsó, kettős számában: *Amíg ment a Denevér az Operában, minden szilveszterrel végigénekeltem, de végülre otthon voltam. Most csak csatlós-borítók körben bízástalazt az övét. Mivel férjemmel erdélyiek vagyunk, a Himnusz után rögtön énekeljük a Székely Himnuszot.”*

Sylvester Lajos ismertetője a Háromszék 2000. február 12.-i számában

Sylvester Lajos

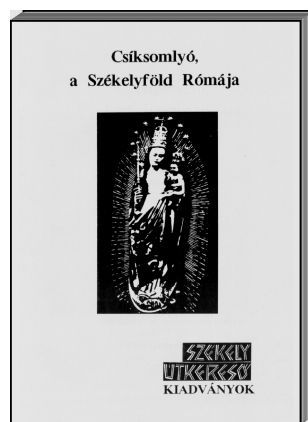
és ótürk néptörödékek leszármazottai. A szászok letelepítése változtatta meg először a népesség összetételét, később bevándorlókkaal gyarapodtak, illetve jelentős volt a kivándorlás. A Havaselvéről a török háborúk meg a gazdasági helyzet miatt Erdélybe érkezett románok közül sokan e vidéken állapodtak meg.

CSÍKSOMLYÓ, A SZÉKELYFÖLD RÓMÁJA (1998)

Összeállította: **P. Buzogány Árpád**

Csíksomlyó mára már részben legenda, mítosz, csodák termőföldje, táptalaja. Hajdan a római katolikus vallású lakosság János Zsigmond csapataival szemben védve magát, Somlyóról indult felvenni velük a harcot, és amíg győzedelmesen meg nem tértek, az asszonyok, gyerekek és öregek buzgón imádkoztak értük. Bár az események hitelességét megkérdőjelezzik, mostanság nem csupán a hívő római katolikusok, hanem más vallásúak is egyre nagyobb számban vannak jelen a pünkösdi búcsún.

A kiadvány foglalkozik a búcsú eredetével (Boldizsár Dénes: *A csíksomlyói pünkösdi búcsú eredete*), illetve történetével (Kovács Sándor: *Csíksomlyó, a Székelyföld Rómája*), a kegyszobor történetéről pedig P. Boros Fortunát tanulmányának részletét közli, majd Tankó Gyula írását a gyimesiek részvételéről a pünkösdi búcsún. (...)

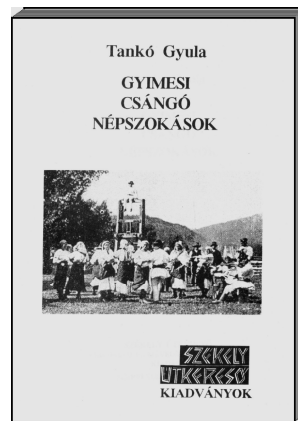
Márton Áron 1946. évi pünkösdvasárnapi beszéde Csíksomlyón (*Európa a halálos bűn állapotában van*) a kiadvány első írása. Lelkesítő beszéd, helyzetelemzés is egyúttal, és komoly kiállás a közösségek jogai mellett: „Több mint huszonöt éves kisebbségi életünk alatt megtapasztaltuk a politikai és gazdasági elnyomás nyílt

vagy rejtett rendszereit és különböző fokozatait, folyamatos és egyre súlyosabb küzdelmekre kényszerültünk kulturális és nyelvi értékeink megvédéséért, s a politikai, gazdasági és társadalmi helyzet, mely osztályrészünk lett, komoly akadályt vetett népünk természetes szaporodása elé is.

Nem vállalhatjuk többé ezt az igazságtalan és megalázó helyzetet. És kérjük: ne kényszerítsék ránk azok sem, akik a sorsunk fölötti döntés jogát maguknak tartják fenn.”

Tankó Gyula
GYIMESI CSÁNGÓ NÉPSZOKÁSOK
 (1998)

A néprajzi szakirodalomban a Gyimesek völgyének csángó népességével foglalkozó szerző neve jól ismert. E kis tanulmányban, a lírai hangú bevezetőt követően szó esik gyermekjátékokról, olyan játékszerekről, melyeknek neve sem ismert máshol: földlopózás, gilicsezés, majd téli maszkurázásokról, kántálásról, kalákák sokaságáról, báli multságokról, karácsonyi regölésről meg újévi harsogásról. Ezek mellett nyilván zenéjükéről és táncaikról is.

Mindezt belengi az emlékezés mindent megszépítő messzesége: „Milyen szép is volt karácsony estéjén kiállni a tornácra, bent pattogott a tűz, gyenge sárgás fények pislácoltak a kicsi ablakoknál, s a nagy csendben mintha kánonban énekeltek volna a külön-külön járó éneklők: kemény férfihangokra csengő gyermekhangok válaszoltak.”

KIADVÁNYOK

A *Székely Útkereső Kiadványok* című sorozat — immár tizenöt éve — törelen célt követ: a székely szellemi néphagyomány ápolását és köztudatba vitelét. A 12-50 oldalas füzetek (a székelyudvarhelyi folyóirat, a Székely Útkereső kiadványai) elsősorban folkloristáinknak és néprajzkutatóinknak nyújtanak közlési teret, ugyanakkor sürgető olvasói igényt elégítenek ki, amikor a fél évszázadon át tabuként kezelt, folklor körébe tartozó témák kifejtését teszik lehetővé.

A sorozat rendhagyó kötettel indul: a fiatalon elhunyt székely költő, Vass László Levente (1955-1979) hátrahagyott verseinek a közlésével (*Egyedül az éjszakában*). A székelyudvarhelyi születésű östehetség Szöcs Géza mutatja be, versben Balla Zsófia, grafikában pedig Csutak Levente idézi fel a korán ellobbant költő alakját.

A székely humor, a csavaros észjárás nyilvánul meg az anekdoták, adomák és viccek tartalmazó *Krokodilok a Küküllőben* és a *Kicsi számár, nagy számár* című füzetekben (Kész Csaba Levente, illetőleg P. Buzogány Árpád gyűjtése). Nagy Olga czúttal a népmeséről értekezik tapasztalt néprajzkutató és mesélőként (*Hamupipőke igazsága avagy Mit tanulhattok a mesétől?*). A sorozat gerincét folklorisztikai jellegű tanulmányok alkotják. A moldovai, gyimesi és hétfalusi csángókat mutatja be a *Csángók* című — Ferenczi Géza, Szöcs János és Tankó Gyula nevével fémjelzett — kiadvány. *Gyimesi csángó népszokásokat* a Gyimesben élő Tankó Gyula ismerteti. *Marosszéki népszokásokat* szed csokorba Barabás László (*Karácsonytól pünkösdig*), István Lajos pedig korondi kutatómunkájának a terméséből nyújt izellőt (*Babonás népi gyógyítások Korondon, A korondi aragonitbánya története*).

Sürgető olvasói igénynek tesznek eleget azok a kiadványok, amelyek a diktatúra idején féltve őrzött, lappangásra itélt szellemi értékeink feltárására vállalkoznak. Csiksomlyóról, a nevezetes búcsúhelyről szólnak a *Csiksomlyó*, a *Székelyföld Rómája* című füzetbe tömörített jeles írások. A pünkösdi búcsú eredetét, a ferencesek kolostorához tartozó templom történetét, a kegyeszobor legendáját és a gyimesiek búcsújárását taglaló írások szerzői között Márton Áron és P. Boros Fortunát nevével is találkozunk. Gábor Dénes a Székely Himnusz történetét ismerteti; a kis füzet kottamellékletéből bárki elsajátíthatja a kilencvenes évektől szabadon szármaló magasztos éneket (*Gondolatok a Székely Himnuszról*). Róth András Lajos A székelyföld leírásának sajtóvisszhangjából szemelgetett egy kis kiadványra valót *Orbán Balázs — korok tükrében* címmel. Ráduly János, a rovásírás neves szakértője tömör szintézist nyújt az olvasónak a rovásírás emlékanagyáról és sajátosságairól. Tanulmánya, a *Nemzeti kincsünk, a rovásírás* az erdélyi rovásleírások értékes tárháza.

A *Székely Útkereső Kiadványok* című sorozatban több kiadvány van előkészületben levő munkái közül hadd említsünk meg néhányat: Czáfalvi Gábor: *Székelykeresztúr környéki lakodalmi költészet*, népdal-szövegeket tartalmaz P. Buzogány Árpád körispataki gyűjtése (*Volt szeretőm tizenhárom*), Kisgyörgy Imre *Kopjafák — régen és ma* című füzete, egyben útmutatóként is szolgál a hitelességre törekvő mai kopjafa-készítők számára; Kovács Piroska *Őrökségünk: a székelykapu* című füzete, néphagyományaink őrzőhöz és nemutolsó sorban a székelyföldre látogató ismerkedő turistákhoz is szól. A készülő kiadványból idézem: „Isten áldása legyen mindazon, ki békésen be- s kilép a kapun.”

Isten áldása legyen a szerzőkön is, s a *Székely Útkereső* kiadvány-sorozatán, akárcsak a jöszandékú, tanulmánygyógy olvasón!

Csire Gabriella

KIADVÁNYOK

Csire Gabriella a *Székely Útkereső*
1999. 1-2-3-4. számában
összegzi az addig megjelent
kiadványokat

irodalmi és művelődési folyóirat

Megrendelhetők: 4150 Székelyudvarhely, Tamási Áron u. 87.
HR megye, RO. Telefon/fax: 00-40-66-2 12 703

A SZÉKELY ÚTKERESŐ
KIADVÁNYOKkal rövid ter-
jedelmű, ismeretterjesztő mun-
kák sorozatát indította el a
Székely Útkereső folyóirat.

Pár hónap telt el a sorozat elindítása óta és már a tizen-
egyedik kiadvány is el-
hagyta a nyom-
dát. Legtöbb a néprajzi
téma, de van írástörténelmi,
vallási, és megál-
lapítható, hogy a legtöbbje hely-
ismerettel kapcsolatos. Érdekes
kísérlet a Róth András Lajosé,
aki a „legnagyobb székely” fő
művének egy negyed százados
sajtóvisszhangjából készített
összeállítást Orbán Balázs ko-
rok tükrében címmel. Csik-
somlyó, a Székelyföld
Rómája címmel, öt szerző szö-
vegrészletei felhasználásával
mutattuk be a somlyói búcsú és
a kegyeszobor történetét, illetve
a pünkösdi búcsú fontosságát. A
székelyudvarhelyi születésű
Csanády György közismert szé-
kely himnusza ugyancsak érde-
kes téma (Gábor Dénes:
Gondolatok a Székely Him-
nuszról).

Néprajzi téma jelent meg ed-
dig a legtöbb: népmeséről (Nagy
Olga: *Hamupipőke igazsága, avagy mit tanulhattok a mesétől?*), népszokásokról (Tan-
kó Gyula: *Gyimesi csángó népszokások* és *Barabás László: Marosszéki népszokások*), népi gyógyításról (István La-
jos: *Babonás népi gyógyítá-
sok Korondon*). Népi
humorgyűjtemények is meg-
jelentek: *Kicsi számár, nagy szá-
már* (gagyai anekdoták), és
Krokodilok a Küküllőben
(anekdoták, történetek). A
moldvai, gyimesi és hétfalusi
csángókról Szöcs János, Tankó

KIADVÁNYOK

Gyula és Ferenczi
Géza ismertetője
Csángók címmel
került kiadásra. A
rovásírásos felira-
tokról a kibédi Rá-
duly János írt összefoglalót
(*Nemzeti kincsünk: a rovás-
írás*) eddigi kutatásai alapján.

(Megjelenés előtt Gábor Dé-
nes: *A székely kapuk története
és Murádin László A székely
nyelvjárásról* című tanul-
mánya.)

P. Buzogány Árpád

P. Buzogány Árpád
Az *Erdélyi Gondolat* Könyvkiadó
Tájékoztatójában (1999)
mutatja be az ismeretterjesztő
sorozatot

Nagy Olga
HAMUPIPÓKE IGAZSÁGA
 avagy **MIT TANULHATOK A MESÉTŐL?**
 (1998)

A mese olyan gyönyörűség, amely a képzelet szárnyán röpít. Gyereket és felnőttet egyaránt, hiszen pár évtizede a műfaj kedvelői közé tartoztak a mesemondó köré gyűlt felnőttek is...

Nagy Olga több tanulmányban, esszében foglalkozott a népmesével: esztétikumával, hatásával. Ez alkalommal már a bevezető részben azt taglalja, hogy nem pusztán szórakoztatni kíván a mese, hanem rengeteg tanítást tartalmaz, bölcseségek felhalmozására volt alkalmas az idők során.

Hősei számtalan próbát kiállanak, amíg sikerül elérniük céljukat. Legtöbbjük rendkívüli, „mert csak így képesek a világban levő romlást megállítani”. Társai állatok, csodás lények, akárcsak ellenfelei, a sárkányok, vasorrú bába stb.

Arra a kérdésre, hogy mit adott a mese az igazságot szomjazó embereknek, a következő választ kapjuk: „akármilyen elnyomott helyzetben bízni és remélni kell. Hogy ha igazságtalan a világ, amelyben élünk, akkor is megálmodjuk az igazságos világot, amelyben a jó és a becsületesség győz. Az emberek mindig hittek ebben.”

KICSI SZAMÁR, NAGY SZAMÁR
Székely anekdoták, tréfás történetek
 (1998)

Gyűjtötte: **P. Buzogány Árpád**

A Székelykeresztúr melletti Gagy mentéről, egészen pontosan a névadó faluból, Gagyból származó történetek mindegyike „igaz”, vagyis megtörtént, még ha

netalán a szóbeli áthagyományozódás során kerekébbé vált is csattanója, vagy ellenkezőleg, oldottabb humor ezüstözi be a poént.

De mindegyik jó példa arra, miből is lesz az anekdota. És hogy mi is számít a szóbeszéd témájának faluhelyt az ezredforduló környékén. Mert a petróleumlámpától a kisgyerek rágógumijáig talán éppen ezer olyan dolog akad, amiről érdemes (lenne) elmesélni egy-egy aprócska vagy éppen már közismertté vált történetet.

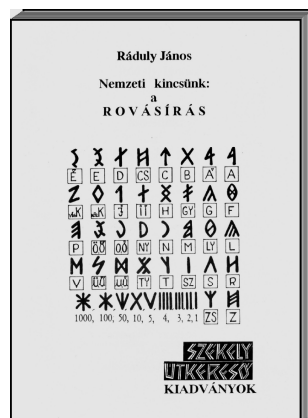
E válogatás történetei többé-kevésbé ismertek a nevezett településen — e kiadvány által aztán mindenképpen —, és tán még százennyit lehetne feljegyezni bármelyik székely faluban. Az eseményeken túl az sem mellékes, hogy egyfajta keresztmetszetét adják azoknak a mindennapoknak, amelyekben élünk, egyesek számára ugyan külön világ, ám egyre szűkül, fogy, mármint a hangulatot tekintve.

Ráduly János
NEMZETI KINCSÜNK: A ROVÁSÍRÁS
 (1998)

Több éve, hogy Ráduly János rovásírással kapcsolatos írásai rendszeresen megjelennek a romániai magyar sajtóban, beszámol minden olyan rováslemlékről, amely az utóbbi időben felbukkant, ám mondhatni ezzel párhuzamosan sorozatban ismertette az összes erdélyi rovásszöveget. Két önálló kiadvány jelent meg eddigi tanulmányaiból, híradásaiból: *Rovásíró őseink* (Korond, 1995) és *A rovásírás vonzásában* (Korond, 1998).

E harmadik kiadványban arra is kitér, hogy a székely (magyar) rovásírást a távolinak számító múltban mikor és kik említik — Kézai és Kálti Márk krónikáitól kezdve. A korai híradások, feljegyzések, pl. Kálti Képes Krónikája azt is pontosítja, hogy pálcákra metszették, vagyis fába rótták a betűjeleket. Az ily módon rögzített feliratokat epigráfiaiának (feliratosnak) nevezi a szakirodalom, köztük

többet kőbe vésték, mint a Firtos-tetőit, a Tászok-tetőit, a Bekecs-tetőit, az alsó-szentmihályi, homoródkarácsonyfalvi templom feliratait, de az ismert énlaki feliratot, mint megnevezése is mutatja, a templom kazettájára festették, a bögözit, dálnokit festékekkel vitték a falfelületre, másokat (székelydályai, rugonfalvi) pedig épületek vakolatába karcoltak.

Paleográfiaiak, kéziratossnak azokat nevezik, melyeket íróvesszővel, tollal, pennával írtak, tehát nem kőbe, vagy más kemény anyagba vésték. A nikolsburgi ábécé a XV. század közepéről származik, pergamenlapra írva, Telegdi János 1598-ból való latin nyelvű kis könyvével (*Rudimenta Prisquae Hunnorum linguae...*, a hunok régi nyelvének emlékei címet viseli, és Leidenben jelent meg) kezdődött a rovásírás tudományos vizsgálata, ugyanis a szerző tankönyvnek szánta munkáját.

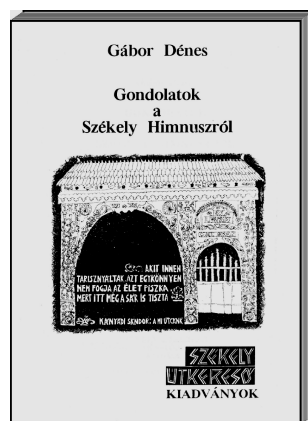
A betűjelek eredetétől a rovásírás-rendszereken át a rövidítéseikig, tömörítéseikig (ligatúrák) több mindenről szó esik ebben az ismertetőben. Az olvasó szempontjából nem közömbös, hogy szerzőnk a kézirat lezártáig, 1998 tavaszáig ismert rovás emlékeket mind felsorolja, és röviden ismerteti.

Ugyanakkor bibliográfiát is közöl, amely alapján a téma iránt érdeklődők alapos ismereteket szerezhetnek a köznyelvben székelynek emlegetett rovásírásról, kárpát-medencei emlékeiről, az ókortól napjainkig.

Gábor Dénes
GONDOLATOK A SZÉKELY HIMNUSZRÓL
(1998)

Ünnepélyes hangulat, nemes érzelmek társulnak a fogalomhoz. A himnusz eredetileg vallásos jellegű, imaszerű költemény, erős jelkép, mely akár a kibontott zászló, vagy törvények mozgósító erejét is felülmúlja. Közösségformáló és -megtartó ereje van, ünneppé teszi a mindennapokat és egy közösséghez való tartozás szent élményével tölt el.

A székelyudvarhelyi születésű Csanády György *Székely Himnusz*ának keletkezésével kapcsolatban talán kevesen tudják, hogy *A májusi Nagyáldozat* című, 1941-ben kiadott misztériumjáték *Kántáté* nevű, vagyis zsoltárnak készült énekeként jelent meg először nyomtatásban, Mihalik Kálmán megzenésítésében. Kétszer négy sor, amely később ismeretlen szerző(k)től ugyanakkora terjedelemmel egészült ki, mára már több változatban ismert, és közzsájon forgó változata eltér Csanády eredeti szövegétől.

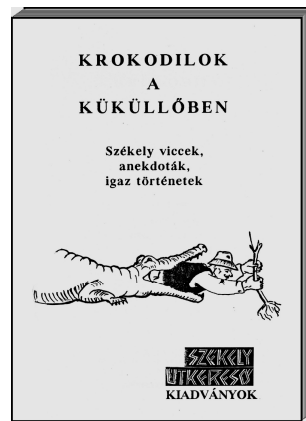
Gábor Dénes e himnuszunk keletkezését, történetét, főként utóéletét tekinti át, rövid összefoglalást adva Csanádyról — aki az első világháború harcterit is megjárta, később pedig hírlapíróként, szerkesztőként dolgozott, végakarata szerint hamvait hazahozták szülővárosába —, illetve a tehetséges, de rövid életű Mihalik Kálmán zeneszerzőről.

KROKODILOK A KÜKÜLLŐBEN Székely viccek, anekdoták, igaz történetek (1998)

Lekaszálta és kévébe kötötte:
Kész Csaba Levente

Bármennyire is rájárt a rúd a székelyekre, főként az utóbbi századok során, humorérzéküket azért mégis megőrizték — nyugtazza Kész Csaba Levente, aki e kiadvány történeteit gyűjtötte és lejegyezte több társával együtt: Kisgyörgy Zoltánnal, Nuridsány Lászlóval és Seres Andrással.

Hogy némely adoma ismert az olvasónak, az persze előfordulhat, sőt a bevezetőben erre való utalást is találunk: „bizonyára van köztük jól ismert és kevésbé ismert, vagy éppen másként tudott tréfa is, a lényeg azonban az, hogy együtt vannak és így nagyobb esélyük van a megmaradáshoz”.

Részei életünknek a viccek, anekdoták, jelen gyűjtemény anyaga jórészt meg is jelent különböző lapok hasábjain, ám összegyűjtve „talán jobban átvészelik a változó idők viszontagságait”, hiszen valójában az elmúlással, a feledéssel dacolnak.

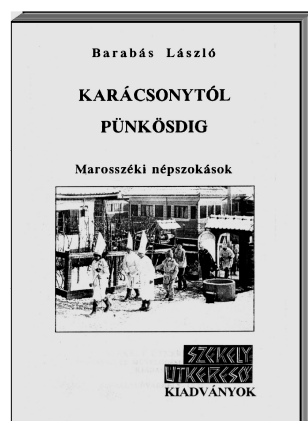
Vannak köztük igazi góbés történetek, meg olyan adomák is, melyek esetében szinte nyomon követhető a közkeletűvé válás, sőt tréfás sírfeliratokat is találunk köztük.

Barabás László
KARÁCSONYTÓL PÜNKÖSDIG
Marosszéki népszokások
(1998)

Marosszék népszokásainak jó ismerője Barabás László, aki a sóvidéki Parajdrol származik. Maros megye több településén tanított, illetve hosszabb ideig újságíróskodott, mely évek alatt gazdag anyagot gyűjtött.

A karácsony, farsang, húsvét és pünkösd ünnepeköréhez kapcsolódó népszokásokat mutatja be a kiadvány, elsősorban a vallási jellegű, eredetű hagyományokra összpontosítva. Így a karácsonyi betlehemezés Alsó-Nyárádmentén és Sóvidéken, a kántálás, aprószentekelés pedig szélesebb körben maradt fenn. Majd szó esik az istvánózásról, jánosozásról, a Kis-Küküllő menti tüzeskerék engedésről. Újévre virradó éjszakán aranyos vizet merítenek. A vízkeresztől hamvazószerdáig tartó farsang idején maszkos alakoskodók jelentek meg a fonókban, „fársángok”. Farsang farkán, farsang utolsó napjaiban utcai felvonuláson jelképes lakodalmat vagy temetést játszottak el, vagy Konc király és Cibre vajda, a farsang és a böjt küzdelmét.

Húsvétkor az öntözésen kívül a határkerülést kell említeni (a kommunista rendszer idején sok helyen megszűnt), illetve a lányos házaknál díszített fenyőágakat helyeznek el (fenyőágazás, virágózás).

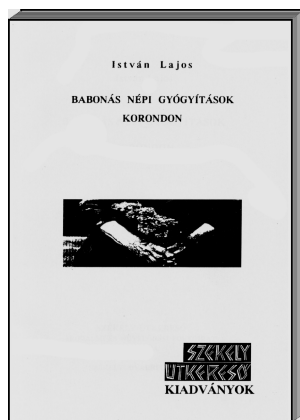
A pünkösdi király kifejezésből ismerik legtöbben a királyválasztás szokását. A királynézés a sóvidéki Siklódról ismert, pár éve felújították. A királynőjárást más sóvidéki településeken hesspávázás néven emlegetik. A nagylányok kapuját más vidéken felvirágozzák, koszorút, koronát tesznek rá.

Idézzük a szerzőt, aki a következőket fogalmazta meg e szokások ismeretével, továbbélésével kapcsolatosan: „Korunk elidegenedett embere sokszor értetlenül áll egy-egy közösség, csoport szokásai, hagyományai előtt, még ha ugyanahhoz a néphez, nemzethez is tartozik, mint a szokások gyakorlói. Érvényes ez a pünkösdi vagy akár a teljes marosszéki szokásrendszerre is, amelynek a fentiekben csak néhány jellemző példáját sorakoztathattuk fel. De ne feledjük, a mai népszokások évszázadok rítusait, képzeteit, szimbólumait őrzik. Másrészt azért maradhattak fenn, mert egy-egy népcsoport, kisközösség a saját kultúrájába olvasztotta. Értékrendjének, világképének, ízlésének megfelelően átalakította, új jelentésekkel ruházta fel a szokásokat. Éppen ezért mindig volt élő, érvényes jelentésük és funkciójuk.”

István Lajos
BABONÁS NÉPI GYÓGYÍTÁSOK KORONDON
(1999)

Falusi környezetben mindig kevesebb figyelmet szenteltek a betegségek megelőzésének, mint a gyógyításnak. A már diagnosztizálható betegség esetén sem mindig fordulnak orvoshoz — szakemberhez viszont igen, ugyanis szakembereknek számítanak a népi gyógyászok, az évszázados ismereteket őrző és átörökítő gyógyítók, más néven kenő- vagy javasasszonyok.

Hozzá kell még tenni, hogy az enyhébb lefolyású betegségekre majd mindenki tud gyógymódot javasolni, és ha a kipróbált, egyszerű módszer nem válik be, vagy nem hoz megfelelő eredményt, akkor fordulnak „urushoz”.

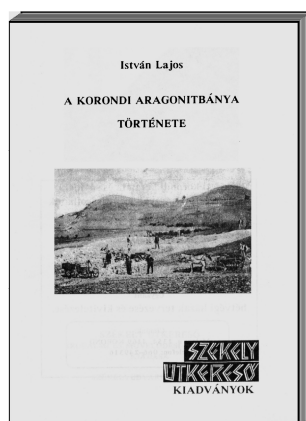
István Lajos saját bevallása szerint a negyvenes évektől kezdte el feljegyezni a gyógymódokat (akkortól Korondnak már állandó jelleggel volt orvosa). Hogy miért? Mert talán érezhető volt, hogy a hagyományosnak mondott életvitelben olyan változások következnek be, melyek egyszerűen kiszorítják a népi tudásnak azt a rétegét, amely akkor még élő gyakorlatként megfigyelhető volt. „A babonákban ma már nagyon kevesen hisznek. Lehet, hogy a fiatalok elmosolyodnak ezen a kis íráson, de ez is legyen visszapillantó tükör a szegény falusi nép életmódjára” — olvashatjuk István Lajos záró gondolatait. (...)

E gyűjtés néhány olyan gyógymódot tartalmaz, amelyeknek mágikus-babonás része is van, mint a vízvetés, önöntés ijedtség ellen, illetve vaknap (fejfájás), pokolvar (mérges pattanás), árpa (szemgyulladás), kiütések (kurvaköszvény vagy tyúkheverés), sümölcs, kutyamarás, véraláfutás stb. gyógyítása.

István Lajos
A KORONDI ARAGONITBÁNYA TÖRTÉNETE
(1999)

A keramikusairól jól ismert Korondról kevésbé tudott, hogy jó évszázaddal ezelőtt egy olyan ásványt fedeztek fel határában, amelyről már akkor sejthető volt, hogy csak öregbítheti a község hírnevét, ha majd feldolgozzák. Az aragonitról van szó, amelynek mésztartalma a sós vizű forrásokból lerakódik a vízbe kerülő tárgyakra is. A szénsavas meszes anyag a nagyobb nyomás, a só és más, oldott ásványok hatására aragonitként vonja be a tárgyakat, erre figyeltek fel többen is.

István Lajos időrendi sorrendben követi az ezzel kapcsolatos eseményeket, történéseket e munkájában. (...)

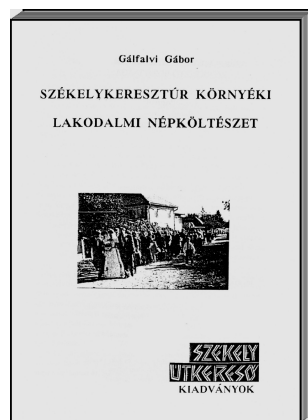
Ha a dísz tárgyakat vizsgáljuk, megállapítható, hogy széles volt a választék: hamutartók, vázák, gyümölcsöstálak, írókészetek, lámpák, fényképtartók, sőt órakeretek, könyvtámaszok is készültek aragonitból. Említést kaptak azok a nagyobb tárgyak is, amelyek a környék templomaiban láthatók.

A szerző maga is alkalmazottja volt a korondi aragonit-feldolgozó műhelynek, melyet az előbb említett esztendőben kerámiaüzemmé alakítottak át, mivel a bányák kimerültek. 1980-ban természetvédelmi területté nyilvánították a Csiga-dombon és környékén, a sósháznál lévő lelőhelyeket.

Gálfalvi Gábor
SZÉKELYKERESZTÚR KÖRNYÉKI
LAKODALMI NÉPKÖLTÉSzet
(2000)

A kiadvány ajánlása szerint is a lakodalom Keresztúr környékének legszínpompásabb népszokása, ami ugyanakkor vidékek szerint más-más lefolyású. A gyűjtő, Gálfalvi Gábor néptanító évtizedek óta a Székelykeresztúr melletti Alsóboldogfalván él, és éppen azért határozta el a szokásra vonatkozó gyűjtést, mert tapasztalata szerint a lakodalom színpompája kezd megfakulni, a ceremóniának egyes elemei átalakulnak, vagy kimaradnak.

Székelykeresztúr és környéke településeiről, elsősorban Alsóboldogfalváról, illetve a közeli Keresztúrról, Újszékelyről, Csekefalváról, Székelyszenterzsébetről, meg a kissé távolabbi, Nyikó menti Nagykadácsból (a gyűjtő szülőfalujából), Tarcsafalváról, Székelyszentmihályról és Siménfalváról, meg a Nyikó és Nagy-Küküllő völgye közti Dobóból származnak a kiadványban közölt szövegek, rigmusok. A vendéghívogatótól az ágytörőben mondott köszöntőig, a lakodalmi csujogatásokig a népszokás fontosabb mozzanataihoz kapcsolódó rigmusokat

mind megtaláljuk itt. Gálfalvi Gábor ezzel az anyaggal a budapesti Néprajzi Múzeum által meghirdetett XLIV. országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázaton negyedik díjat szerzett.

Beke Sándor istenes verseiről

Dr. Brauch Magda aradi irodalomkritikus, nyelvész, publicista, a Tóth Árpád Irodalmi Kör jeles szakmai előadója a közelmúltban *Téged kereslek*²⁾ című tanulmánykötetével jelentkezett. Az Erdélyi Pegazus Könyvkiadó gondozásában napvilágot látott könyv Beke Sándor istenes költészetét jellemzi a legapróbb részletekig terjedő tárgyalossággal, a szerzőre jellemző pontossággal.

A könyv írója bemutatja Beke Sándor szerkesztői, könyvkiadói, irodalomszervezői tevékenységét, majd rátér a költő istenes verseinek ismertetésére. Ír Beke istenhitének az eredetéről, küzdelméről a hitelensége ellen, kemény, áldozatos hitharcáról, Balassival, Adyval való lelki rokonságáról. Szól az író fiatal gyermekkora óta kísérő imaéletéről, önzetlen istenkereséséről, az Úr megmagyarázható és megmagyarázhatatlan ajándékairól, a hálaadásról, a csalódásról, a bizonytalanságról, a gyakran felbukkanó, mégis mindig legyőzött kétségeiről. (*Megvilágosodás, Ismét felgyújtom a mécses*) „...*felmegyek abba a régi templomtoronyba, / s a kilátó ablakában / ismét / felgyújtom a mécses.*”

A kritikus figyelmét nem kerüli el a Dávid 23. zsoltárban festett „halál árnyékának völgye”, vagyis az irodalmárban ifjúsága óta szunnyadó halálfélelem, a megsemmisüléstől való rettegés, az elmúlás pillanata, a jelképesen értendő halál utáni élet. (*Búcsúzó lélek, A szeretetnek nincsen temetője*)

Dr. Brauch Magda Beke Sándor hitbuzgalmi költészetét jellemezve beszél az isteni szeretetről, a felülről érkezett apróbb, nagyobb örömekről, s nem utolsósorban a költészet isteni ajándékáról. (*Apróbb örömek, Ihlet*)

„Isten / a költő fejére / tette kezét / és fel-támasztotta / a szavakat.” (*Ihlet*) Felvilantja a költő sokszor számon kérő magatartását is (*A szavak vérpadán, Kopjafa*), nemzetének szószólójává válását. (*Tüntető magnóliák*)

Végül a szerző Beke írásművészetének egyéni hangját, rapszodikusságát méltatja – mely nem

mentes a kor bélyegétől – nagylélegzetű, sodró poemáit és aforizmaszerű verseit egyaránt elemezve. Kiemeli Beke Sándor szokatlanul merész szürrealista képeit, a leggyakoribb szimbólumait (harang, csillag, galamb, karácsonyfa, mécses, adventi koszorú), majd az alkotó öt legismertebb lírai darabját elemzi nagy precizitással. (*Bűn, Téged kereslek, Ismét felgyújtom a mécses, Hála, A szeretetnek nincsen temetője*)

Regéczy Szabina Perle

²⁾ *Téged kereslek* (Beke Sándor istenes költészet). Erdélyi Pegazus Könyvkiadó, 2007.

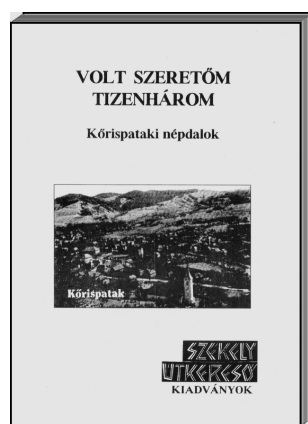
Regéczy Szabina Perle a *Szövétnek* (Aradi kulturális szemle) 2007. 4. számában recenzálja Brauch Magda *Téged kereslek* című kötetét

VOLT SZERETŐM TIZENHÁROM
Kőrispataki népdalok
 (2001)

Gyűjtötte: **P. Buzogány Árpád**

A Küsmöd menti Kőrispatak elsősorban szalmafonásáról nevezetes, ugyanis e település a környék szalmafeldolgozásának egyik központja. (...)

Népköltészetéről jóval kevesebbet tudunk, pedig többen is gyűjtöttek a faluban. A nyolcvanas évek második felében több műfajra kiterjedő gyűjtés történt a településen, és e terjedelmesebb népköltészeti anyagból származik a kiadvány anyaga.

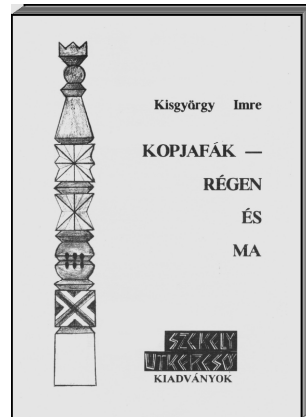

A gyűjtésről, a daltudás értékéről, fontosságáról a következőket olvashatjuk: „A gyűjtés során adatközlőim kérésemre legtöbbször megnevezték a helyet, időpontot is, amikor egy-egy dalt megtanultak és sokszor a személyt is, akitől tanulták. Többnek (Papp Józsefné Antal Juliánna, Tóth Ferencné Palkó Magda, Kapusi Gáspár) terjedelmes dalosfüzete van; voltak, akik elpanaszolták, hogy régi vőfélyverses, illetve dalosfüzeteik közön-kézen »ellettek«, nyomuk veszett. A fentiek is bizonyítják, hogy a szellemi termékeket értékként kezelték mindig. Az ilyen irányú tudás — vagyoni helyzettől függetlenül — tulajdonosának rangot, egyfajta tekintélyt szavatolt a falu társadalmi életében, mert a közösségi élet, a személyek közötti kapcsolatok befolyásolói, irányítói voltak/lettek. Az ilyen ismeretek birtoklása könnyebbé tette a beilleszkedést, alkalmazkodást az új állapotokhoz, élethelyzetekhez (gyerek — felnőtt, fiatal — házas), és új viszonyok alakulásának is alapját képezte.”

Bár az itt közölt dalok „csupán ízelítőül szolgálhatnak a kőrispataki dalkincsset illetően”, a téma szerinti csoportosítás jelzi a falu aktív dalkincsének gazdagságát, hiszen katona- és bordal, szerelmi, tréfás meg panaszdal egyaránt bekerült e válogatásba, nemkülönben a lakodalmi és táncdalok stb. is.

Kisgyörgy Imre
KOPJAFÁK — RÉGEN ÉS MA
(2001)

Bár a kopja, kopjafa lándzsaszzerű fegyverként volt ismeretes, manapság protestáns temetőink kelléke a sírjelként állított kopjafa, illetve emlékjelhagyások eszköze. Ennek eredete ugyancsak a fegyverrel kapcsolatos: a harcban elhunytak sírjához fejtől felszúrták (egyes helyeken fejtől való fának is nevezik ezért). A sír helyét jelzi és az elhunytat jelképezi, alakja, motívumai az elhunyt (az illető személy neve, kora) jellemző szimbólumok.

Kisgyörgy Imre, aki maga is faragó, a kopjafa fő részeit (láb, törzs, eresz, díszesen faragott hegye), és az előbb említett jelképrendszert is tárgyalja tanulmányában. Foglalkozik a szó és a kopja mint harci eszköz eredetével, kitér a magyar nép halottkultuszára, hiszen ez szolgál magyarázatul arra, hogy sírjelként is használatossá vált.

Az illusztrációs anyag tartalmazza a leggyakrabban használt díszítőelemeket.

Kovács Piroska
ÖRÖKSÉGÜNK: A SZÉKELYKAPU
Útravaló kapunézéshez
(2003)

A székelykapuk olyan faépítmények, amelyek egy-egy porta díszéül szolgálnak, ugyanakkor jelezhetik a tulajdonosok gazdasági helyzetét, társadalmi rangját is. Manapság kevés olyan település van a Székelyföldön, ahol megőrizték a régi kapukat, illetve vállalják a hagyományt és a szokványosnál (egyszerűbb fa- vagy vasépítmény) drágább, ám díszesebb bejáratot készítenek. Az udvarhelyszéki Máréfalva ezek közé tartozik, és ebben nagy szerepe van a szerzőnek meg szűkebb körének, munkatársainak.

Századok viszontagságait bírja ki a faragott kapu, Udvarhelyszéken a legrégebbi Tordátfalván áll (1800), a díszesebb, festett-faragott típusból pedig eredeti helyén állóként az oklándi unitárius lelkészi lakás előtt helyezhetjük első helyre ilyen szempontból, ugyanis a felirata 1809-et említ.

Kovács Piroska tanárnő régóta gyűjti az adatokat az udvarhelyszéki kapukról, ám jelen munkájában jellemzi más vidékek — Gyergyó, Csík, Háromszék — kapuit is.

És lássuk csak, milyen fő részei vannak e csodálatos építménynek! Lábazat vagy zábé, könyökkötések (fesz támasz), kaputükör, kontyfa és galambdúc — ezen részek felülete díszített is, faragott-festett. A mintákat, színeket illetően pedig szerzőnk összefoglalja a legfontosabb tudnivalókat.

Találunk e kis útravalóban kapufeliratokat is, melyek csaknem mindegyike megszívlelendő tanács, megállapítás (pl. Az áldás az Istené, a szerencse és a munka a gazdáé). Azért is kell odafigyelnünk e feliratokra, mert a kapukon nem csupán az építetők nevét örökítették meg, ugyanakkor régebb nem volt szokás zárni a kaput...

JÉZUS, ÁLDD MEG ERDÉLY FÖLDJÉT

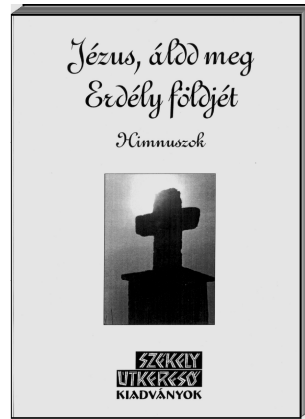
Himnuszok

(2004)

Válogatta: **Beke Sándor**

A Beke Sándor válogatta kiadvány olyan szövegeket tartalmaz, amelyek a magyarság, és főképpen az erdélyi magyarság, a székelység szemében jelképnek számítanak. Nemzeti létünkhöz, a hithez kapcsolódóan keletkezett szövegek, némelyike évszázadok óta ismert. Természetesen Kölcsey *Hymnusa* kezdi a sort, majd Vörösmarty *Szózata*, illetve néphimnuszok, vallásos dalok következnek, olyan „erős” szövegek, mint a *Boldogasszony anyánk* kezdetű, vagy a reformátusok

kilencvenedik zsoltára. Megtaláljuk a székely himnusz szövegét is, több változatban: a hírlapíró, szerkesztő, szövegíró, rádióriporter és hangjátékíró Csanády György eredeti szövegét (1921-ben írta és 1941-ben Budapesten jelent meg a mára már feledésbe merült *A májusi Nagyáldozat* című misztériumjátéka, ebben *Kántálé* című, tehát zsoltárnak készült éneke, eredetileg *Bujdosó ének*, ezt Mihalik Kálmán megzenésítésében, *Székely himnusz*ként ismerjük), közismert változatát, illetve hosszabb változatait. A sort a megkapó nyelvi erejű *Csángó himnusz* zárja.

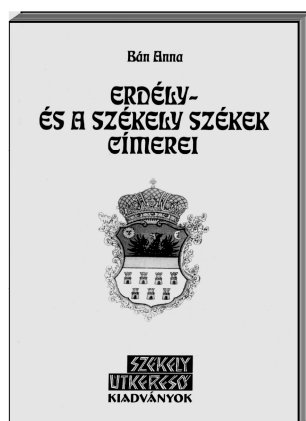

A kiadvány bevezetőjeként Beke György író, riporter esszéjét olvashatjuk. Sokatmondó a címe — *Az én himnuszaim*. Részben történeti, részben érzelmi megközelítést ad. Könyörgés a szabadító időért — jellemzi Csanády alkotását, és ez csaknem mindegyik szövegre érvényes.

Bán Anna
ERDÉLY ÉS A SZÉKELY SZÉKEK CÍMEREI
 (2005)

A rövidke összefoglaló az erdélyi címer kialakulásával kezdődik, és kiderül, hogy a bevett három nemzet, a magyarok, a székelyek és a szászok címerét Báthory Zsigmond egységesítette először, ám Barcsay Ákos intézkedett első alkalommal Erdélyország egységes pecsétjeiről (1659. május 24-i, szászsebesi országgyűlés határozata), melyen rajta kellett lennie a magyarokat jelképező sasnak, meg a székelyek holdjának és napjának, a szászok hét kulcsos városának. Különben a napot, holdat tartalmazó címerről azt tartják, hogy Zsigmond király adományozta a székelyeknek. (...)

A következőkben a székely címer leírását olvashatjuk, majd sorra véve a székely székeket, rendre közli címereiket és azok rövid leírását: Aranyosszék, Csík és Háromszék, Maros- meg Udvarhelyszékekkel zárva a sort.

Brauch Magda
TÉGED KERESLEK
Beke Sándor istenes költészete
(2006)

Terjedelmes elemzés vezeti be az olvasót Beke Sándor vallásos verseinek hangulatába, az istenhit megnyilatkozásaiba. Összesen tizenöt kötet anyagát felhasználva állapít meg pályaszakaszokat Brauch Magda. Az elsőben az elbizonytalanodás, kételkedés áll szemben a hit bizonyosságával. Ezt követi a kételyek legyőzése, ami együtt jár a szeretet és lelki élet hiányának érzékelésével, a képmutatás, az igazi istenhit megingásának elfogadni nem tudásával.

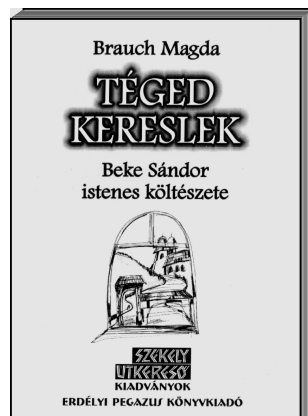
Egy másik vonulat, ami párhuzamos a másikkal/többivel, a halálfélelemmel kapcsolatos. Talán nincsen olyan ember, aki időről időre ne szembesülne a halál közelségével, a halálfélelemmel. Ennek ellenpólusa az életöröm. És a kettő nem zárja ki egymást. Gyermekkori emlékektől a legfrissebb élményekig számtalan téma úgymond versbe tűnt át Beke Sándornál.

A szeretet verseiről ír aztán Brauch Magda, és a *Mikor?* címűt idézi: „Csak akkor / szeretnek igazán, / ha nem tudnak / nélkülözni.” Az ars poetica-szerű verseket külön csoportba sorolja, akárcsak azokat, amelyek a szülőfölddel is kapcsolatosak.

Majd a költői eszközöket, a verstani megoldásokat vizsgálja Beke esetében. Kiemeli lírájának kissé rapszodikus hangvételt: „sűrűn váltakozik nála a pesszímista és bizakodó hang, a bánat és az örömteli lelkesedés”.

Két alapvető szerkesztési formát különböztet meg. „Főleg korábbi köteteiben (*Védetlen évek, Téged kereslek, Megkésett feltámadás*) található a nagylélegzetű, sodró erejű, hosszú poémák, melyek egyetlen összefüggő gondolatsorból állnak, s azt bőbeszédűen, áradóan, számtalan hasonlattal, metaforával, megszemélyesítéssel fejt ki a költő, mintha soha nem akarná — vagy nem is tudná — befejezni hegyipatakként áradó hosszabb-rövidebb, néha csak egy névelőből, néha három-négy-öt vagy több szóból álló sorait. (...) E rövid soroknak sajátos ritmusuk van, mely leginkább a prózaritmushoz hasonlít, de annál több, mivel e hosszú ver-

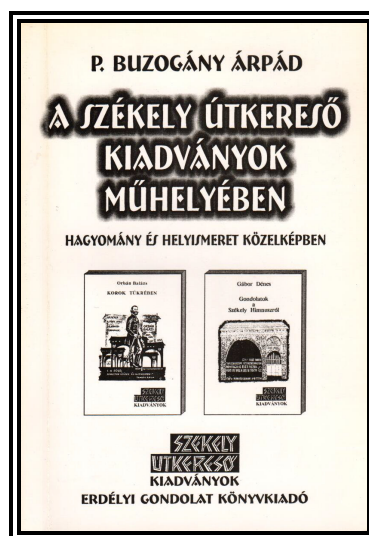
sekben néha ismétlődik egy-egy kulcsszó, amely néha előrelendíti, néha fékezi a gondolatok gyors egymásutániságából eredő sodrást, de mindenképpen összefűzi — az amúgy is összefüggő gondolatokat.”

A másik csoportot a rövid, néha egy-két mondatos, pár soros, aforizmaszerű megállapításokat tartalmazó versek alkotják.

Ugyanakkor az is megállapítást nyer, hogy Beke Sándor gyakran használ szürrealista képeket, kedveli az egyénítő erejű nagybetűs kiemeléseket. Majd az istenes versek gyakori motívumait veszi leltárba a szerző.

A tanulmány befejező része az istenes versek közül kiválasztott öt legismertebb és legnépszerűbb darab elemzését tartalmazza, a következőkét: *Bűn, Téged kereslek, Ismét felgyújtom a mécsest, Hála, A szeretetnek nincsen temetője.*

P. Buzogány Árpád a Székely Útkereső Kiadványok
1998-tól 2006-ig megjelent kiadványait ismereteti a 2007-ben
az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában megjelent kötetében

Székely Útkereső Antológia

VI.

Himnuszok, versek, széppróza, cikkek, tanulmányok, esszék

Válogatás a *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat
1990–1999-es évfolyamaiból

Válogatta, összeállította
BRAUCH MAGDA

Kölcsey Ferenc

Kölcsey

(Töredék)

Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsöke fámnak,
Nyúgoti ég forró kebelem nem tette hideggé.
Szép s nagy az, ami hevít; szerelemmel tölti be lelkem
Honni szokás és föld, örököm kard s ősi dicsőség.
Nyúgoszik az zöld lombjai közt a nemzeti béknek,
Ez ragyog újra, midőn tele fénye dalomnak előnti,
S színe varázs sугáraiban szállítja fel ismét
Őseim árnyaikat, kik az őszkor napjait élték:
Kölcsey nemzetség, Ete hű maradéka, kit egykor
Don hullámi körül, a hét magyar egyike, hős Ond,
Lángölelés zálogja gyanánt neje karjairól vőn.
Vígán laktanak ők rohanó Tisza partjai mellett,
S hol vadon árnyak alatt barnán viszi habjait a Túr,
Mígnem az elkomorúlt sorsnak nyila dűlva lecsattant
S könnypatak áradozott a bánat-ölelte teremben,

S áldozatát vérben fogadá vala boltja sötétén,
Elsíratott hamvak közt, a cégényi monostor...

Cseke, 1831. január 7.

1990. I. évf., 7. szám

Kós Károly

Kiáltó Szó

Erdély, Bánság, Körös-vidék és Máramaros magyarságához

„...Akkor megkérdezték őtet: Te kicsoda vagy? Illyés vagy-e te, és monda: nem vagyok. Próféta vagy-e te? És felele: nem vagyok.

Mondának ezért néki: kicsoda vagy tehát, hogy meg tudjunk azoknak felelni, akik minket elküldöttek; mit mondva magad felől?

És monda: Én kiáltó szó vagyok a pusztában” (János evangéliuma, 1. 21-23.).

* * *

Két keserű esztendeje már, hogy szemünk nyugat felé néz.

Láttuk, hogyan hanyatlott le ottan a nap. Reménykedő, bízó, sóvárgó és fájó szemünk nézte, hogy a könnyünk csordult ki attól.

Mert a nap csak haladt lefelé, hanyatlott egyre, eleinte lassan, aztán gyorsabban, végül lebukott, és az égen csak a vérveres fellegek maradtak.

Most már megdörzsölhetjük szemünket: egyelőre nincsen tovább. Ez a nap lebukott, ennek vége. És arcunkról letörölhetjük a könnyeket. Még a nyomukat is.

* * *

Valahol aláírtak valamit, valahol megalkudtak valamit, valahol elosztottak valamit; valahol egy nyitott ajtót becsaptak, hogy legyen zárva örökre...

Ahová a magunk erejével, ezer esztendő munkájával kapaszkodtunk, és minden lépcsőfokot a magunk izmaival és eszével vágunk a magunk vérével öntözött iradatlan sziklába; onnan dobtak le minket.

Tudjuk: miért.

* * *

Régi zászlónk összetépvé, fegyverünk csorba — lelkünkön bilincs.

De tudom: talpra kell állnunk mégis.

De tudom: újra kell kezdenünk az izzadságos, nehéz munkát.

Tudom: vágni fogjuk kemény, vad sziklába az utat, melyen egy kemény, régi nép lép majd velünk és utánunk újra csak felfelé!

* * *

Két esztendeje, hogy sokan közülünk imádkozni tanultak és sokan átkozódni is. És sokan álmodozni, és sokan megtanultak sírni is, de a legtöbben a vizeket néztük, a mi vizeinket, akik harsogva sietnek hegyeinkből lefelé, ki az Alföldre. Sokan néztük a vizeket, és közülünk sokan el is indultak a vizek mentén le a hegyekből, ki, arra napnyugat felé. Hogy onnan soha vissza ne jöjjenek.

De az imádkozás ideje eltelt. És el az átkozódás ideje is. Az álmodozásnak is vége, és a sírásnak is. Aki pedig elindult a vizek mentén, az többé ide nem jöhet vissza, aki közülünk elmegy, az ne is kíváncsozzék közénk vissza valaha; annak itt helye nem lesz soha, és jussa sem lesz annak.

* * *

Fölébredtünk. Látni akarunk tisztán. Szembe akarunk nézni az Élettel, tisztában akarunk lenni helyzetünkkel. Ösmerni akarjuk magunkat.

Számba kell vennünk erőnket, szerveznünk kell a munkát, tudnunk kell a célt, amit el akarunk érni.

Aki fél, aki gyáva, aki nem bízik, aki nem hisz, aki gyenge, az lépjen ki a sorból. Az menjen. Az nekünk bajt csinál, az a mi munkánkat akadályozza, az a mi lábunk elé gáncsot vet, a mi árulónk az!

Senkit se sirassunk, aki elmegy innen. Senkit se tartsunk vissza. De biztassuk azt is, aki habozik; az ingadozóknak nincs helye itt most.

Kiáltó szó vagyok: ezt kiáltom!

Az ítélet végrehajtatott, Erdély, Bánság, Körös-vidék és Máramaros kétmillió magyarsága bekebelezett Romániába...

Nem rekriminálunk. Nem keresünk árulókat, nem keressük a megalkuvókat, a gyávákat, a bűnösöket avagy a bűnbakokat.

Nem vigasztaljuk magunkat gyáván azzal, hogy most hibáztatunk.

De viseljük sorsunkat, ahogyan az reánk méretett.

Nem keresünk jogot vagy jogtalanságot, nem igazságot vagy igazságtalanságot, nem várunk méltányosságot, sem kegyelmet.

Nem is kérünk.

Nem kutatjuk, hogy az a nélkülünk, rólunk készült és kötött trianoni szerződés miféle koldusalamizsnát rendelt számunkra.

Nincsen sok értelme ennek. A mi igazságunk: a mi erőnk.

Az lesz a mienk, amit ki tudunk küzdeni magunknak.

A bátraknak kiáltok hát, a harcolni akaróknak, a kötelességtudóknak, a látni akaróknak, az előrenézőknek.

Álljanak elő, ne szégyenkezzenek, ne duzzogjanak.

Az Élet nem vár, az Élet rohan.

Kiáltó szómmal ezt kiáltom!

* * *

A fundamentum, amire nyugodt lelkiismerettel és bízó lélekkel építhetünk: kétmillió magyar.

Kétmillió magyar ezerezstendős históriája tudatában és tanulságaival, geográfiailag egységes területen egy 13-14 milliós, nem homogén lakosságú, fiatal, alig félszázados önálló életet élő, szegény ország keretében nagy súlydifferenciákat okozhat, amennyiben vele együttműködik, vagy pedig ellene dolgozik.

Velünk, Erdély magyarságával minden időben számolnia kell annak, aki szuverenitását reánk kiterjesztette. Számolnia kell Romániának is, ha azt akarja, hogy területi és népességben való gyarapodása erőgyarapodást is jelentsen, nem pedig fölös terhet, súlyos kölöncöt.

Nem szabad elfelejtenie, hogy mi nem az egységes magyarságból elszakasztott egyszerű lélekszám vagyunk, de külön történelmi egység ezer esztendő óta, saját külön erdélyi öntudattal, önálló kultúrával, önérzettel, tudunk számolni minden helyzettel, tudunk kormányozni, és tudunk nehéz vereségek után talpra állani. Erőnket ösmerjük, nem becsüljük azt túl, de nem is kicsinyeljük, sokszor próbáltuk, mennyit bírnak.

Mi, kétmillió dolgozó, adózó, anyagi és kultúrértékeket produkáló polgár, felséges erőgyarapodása vagyunk Romániának. De mi, kétmillió nem dolgozó, improduktív, gyűlölködő, alattomos belső ellenség: borzalmas rákfenéje vagyunk Romániának.

Nyíltan és őszintén valljuk azonban: inkább vagyunk lojálisak, mint rebellesek, inkább építők, mint rombolók, inkább nyílt barátok, mint titkos ellenségek.

De azzal a feltétellel, ha megadatik számunkra az új keretek között az a minimum, melyet mi nemzeti kultúránk, ősi szokásaink, faji öntudatunk, szociális érzéseink, gazdasági fejlődésünk szempontjából ezerezstendős múltunk tanulságaképpen nélkülözhetetlenek tudunk.

* * *

Kétmillió magyarra, mint fundamentumra akarjuk felépíteni az új keretek közt nemzeti autonómiánkat, melynek egy részét saját szabad elhatározásából ígéri nekünk Románia szentesített törvénye: a gyulafehérvári határozat, más részét megszerzi egyfelől akaratumk és erőnk, másfelől Románia józan belátása.

Amit ma a magunk számára kérünk, amiért holnap harcba szállunk és holnapután talán már szenvedünk is, de amit hitünk szerint végre is kivívunk, azt fogják kérni, azért fognak harcolni, szenvedni, és azt fogják végül kivívni maguknak szász és román erdélyi nemzettestvéreink is.

Nyíltan és bátran kiáltom ki ezt a végső célunkat. Minden hátsó gondolat nélkül, őszintén. És hiszem, hogy ott lappang ez az akarás mindnyájunk lelkében, akik tisztán igyekszünk látni új helyzetünkben az új célt.

Mert mi, magyarok megsemmisülhetünk — bár ez nem valószínű —, és eltűnhetik Erdély földjéről a szász is, de élni fog akkor is Erdély, mert geográfiai egyéniség, gazdasági egyéniség, történelmi szükségesség.

Nyíltan és bátran kiáltom a velünk megnagyobbodott Romániának: mi, magyar fajú, magyar hitű és magyar nyelvű polgárai Romániának, nemzeti autonómiát akarunk, aminek birtokában bennünk Nagy-Románia megbízható polgárságot fog nyerni.

Alkudozni nem fogunk. Elég erősnek érezzük magunkat, hogy nyíltan és őszintén beszéljünk, és a kijelentett alapon szilárdan megálljunk.

Kétmillió állampolgár biztos támogatása avagy ellenséges indulata nem lehet közömbös egy sokkal erősebb, konszolidáltabb, gazdagabb államra nézve sem, mint Románia.

* * *

Valóságot akartam láttatni, igazságokat akartam kiáltani.

Valóságokat és igazságokat, amik fájnak a gyávnak, elnémítják az árulót, megrontják az ellenséget, megállítják az elnyomni akarót. Amik bátorságot adnak a csüggedőknek, világot gyűjtanak a sötétben tévelygőknek, fegyvert adnak a védtelennek.

Ezt akartam kiáltani, és lehet, hogy kiáltó szó leszek a pusztában...

Mégis kiáltok! Neked: Erdély, Bánság, Körös vidéke és Máramaros ezeresztendő magyarsága:

Ébredj kézesztendő álmodból, szemedet nyisd ki; nézz széjjel, és állj az új életben tusakodni akarók közé.

A rohanó idő füledbe harsogja: elég a passzivitásból. Ami eddig orvosság volt, és védelem is talán, de mindenesetre becsület volt, méreg az ezentúl és gyávaság.

Kiáltom a jelszót: építenünk kell, szervezkedjünk át a munkára. Kiáltom a célt: a magyarság nemzeti autonómiája.

De kiáltom még egyszer azt is: aki gyáva, aki rest, aki alkudni akar, az nem közenk való, mert az a mi igazi ellenségünk; a mi árulónk.

Ezt kiáltom, és hinni akarom, hogy nem leszek mégsem pusztába kiáltó szó csupán...

1993. IV. évf., 1-2-3. szám

Benedek Elek

Kis falumtól búcsút vettem

Kis falumtól búcsút vettem,
Ismét pesti ember lettem.
Félve mék az utcán végig,
A nagy lárma szinte szédít.

Mint hangyaboly, ha megbolydul.
Nyüzsög a nép oly bolondul.
Rám taposnak, meg-megböknek.
Hol jobbra, hol balra löknek.

Ha az utcán át kell mennem,
A hideg is kiráz engem,
S amielőtt nekivágok,
Elmondok egy imádságot.

No, jó öreg, kerülj ki most
Száz autót, száz villámot,
Száz fiakkert, száz biciklit,
S tetejébe száz triciklit!

Ó, szegény falusi bátya,
Csuda-e, ha száját tátja?
S szerencsésen ha átére,
Rátaposnak tyúkszemére.

Így élek most napról-napra,
Löknek erre, löknek arra.
Reggel indulok el s dél lesz,
Míg eljutok Évikéhez.

Hej, de hogyha eljutottam,
Feledek mindent legottan.
Az ő édes mosolygása:
Rossz kedvemnek elmúlása.

Ördög vigye autókat,
A veszettül vágatókat!
Az Évike ölelése:
Jókedvemnek ébredése.

Ördög vigye a villámot!
Az én lelkem otthon jár most.
Évikének csókolása:
Lelkemnek a szárnyalása.

Ha ő ölel, ha ő csókol,
Énnekem ez mindent pótol.

Szemem nevet, arcom ragyog...
Azt hiszem, Baczonba' vagyok!

1999. X. évf., 1-2-3-4. szám

Veress Dániel

Zágoni Mikes Kelemen honszeretete

Szándékosan használom ezt a jelenkori szóhasználatunkból jobbadán kipergett fogalmat a mai, közkeletű hazaszeretet helyett. Jobban illik Mikeshez, hiszen jókora idő választ el tőle: az idén ünnepeljük — reméljük világszerte — születésének háromszázadik évfordulóját. Következésképpen patriotizmusának elemeit, összetevőit is a maga korában, a XVIII. század viszonylatrendszerének körülményei közt kell szemügyre vennünk, nyomatékosan élete és egyénisége egészen személyes és csakis megszervolt mivoltában.

Az értelmi elemekből, érzés-nyalábokból, emlékekből és sóvárgásból összeálló mikesi honszeretet legszemélyesebb vallomásaiból olvasható ki. A Leveleskönyv létrejöttének kiváltója is a honhoz való kötődés volt. A száműzöttnek tilos volt élete utolsó évéig az erdélyi rokonsággal levelet váltania. Az Édes Néném, a képzelt rokon és honfitársnő Mikes számára jelentős mértékben a szülőföldet, tágasabban Erdélyt is jelentette, Mikes múltjának jelen valóságként tetelezett eleme volt. Ez tette indokolttá kapcsolatuk bizalmasságát, a levelek nyájas és enyelgő hangját, a szülőföld feletti gondolatok, gondok megosztását.

A szülőföldét, még inkább a szülőfaluét, történelmi emlékezetünk nagy helységszimbólumát, Zágont, ezt a Háromszéki-havasok öblében meghúzódó helységet, melyet Mikes annyiszor említ nem szűnő vágyódással, fájdalmas ragaszkodással. Ám Zágon nemcsak egy székely falucska volt, hanem Mikes számára a gyermekkor valósága és álomvilága is, a földrajzi tájba beleköltöző idő, az időt határtalanra és végtelenre tágító emlék.

Zágon, Mikes életébe és művébe fonódva és forrva, a honszeretet, a pátriához való olthatatlan ragaszkodás summázatává, jelképévé, csodálatos tartalmi telítettségű mítosszá vált. A vándor, majd örök bujdosó bebarangolta — Rákóczi kíséretében — földrészünket. Élt akkori világvárosokban, látott királyi udvarokat, lakott főúri kastélyokban, hajózott tengereken és folyamokon, átkelt a Balkán hegységén, és mégis késő öregkoráig az Olt vizét, a Bodza-patakot, a zágoni havasokat emlegette. Csodálatos kertekben, pompásan kiképzett csatornák partján sétált, hatalmas gyümölcsösök és gyapotmezők ösvényeit róta, de bárhová is vette sorsa, az itthoni pizstrángos, fűrgő hegyi patakokat emlegette, orrában az itthoni fenyvesek gyantás illatát érezte, a Balti-, a Földközi-, Márvány-tenger

partján is zágoni malmok és rönkvágó fűrészek kelepeltek fülében. Ínye a nagy világtárásban is a hazai ásványvizek ízét kívánta, a szülői otthonból a mézespogácsa édességére, a méhser édes-csípős ízére emlékezett, a csurgatott téstaleves páráját szippantotta orra, a kolduslábnak nevezett csörögfeleséget kívánta. És mindezek fölött a káposztát, melyről nem egyszer, nem kétszer, de tizenkétszer írt költői ihletettséggű sorokat.

Mindezen ne lepődjünk meg. A hontalan bujdosó értelmében, érzelmeivel, nem utolsó sorban ízlelőbimbóival emlékezett nyolc-kilenc éves korában elhagyott szülőfalujára. Mikes Kelemen, az oldalazó szavajárású székely, aki kedvelte a látszólag kizárásos tartalmú szentenciákat, játékos vonzatokat, szállóigévé válva írta: „Már mi itt derék házas-tüzes emberek vagyunk, és úgy szeretem Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont”. A 37. levél kezdőmondatában az értelmi hangsúly örökérvényűen az utolsó szavakra esik.

De ha nem feledhette Zágont, a tágabb haza, Erdély iránt is épp oly erős volt — a fokozatos teljes elmagányosodásban — szeretete és ragaszkodása. Hányszor buggyan ki belőle, szemléletes képbe öltöztetve vágyakozása: „Jobban szerettem volna káposztás fazék lenni Erdélyben, mintsem kávé ivó findsája a császárnak”, és „Jobb volna Erdélyben máltét enni, mint itt búzakenyeret”.

A tágabb szülőföld Mikes életének nem csak háttérvilága, egyben erkölcsi tartalma is. Hogy honszeretete mennyire gazdag, tartalmas, nyomon követhető valóságérzékelésének realizmusában, gondolkodásmódjának pragmatikus prakticitásában, jellegzetesítő módon nyelvben, stílusában.

Mikes Kelemen, észjárása szerint, józan, borongásra, tréfálkozásra, gúnyolódásra egyaránt hajlamos kedélyű mindennapi ember volt; erkölcsi tisztaságával, Rákóczihoz való hűségében, eszmei kötődése következetességében rendkívüli személyiség; tolla után kivételes, páratlan írói tehetség, egyike a mértékszabó legnagyobbaknak anyanyelvünkön. Írásművészetének hajszálgököreit a hazai földben, gyermekkori világában kell keresnünk. Zágomban, Zabolán, Abafáján, az egyszerű falusiak, a hegyaljai földet művelők, a havasokban legeltetők, erdőlők, hamuzsírfőzők, zsendelyt faragók, rönkfuvarozók, vadászok, szitakéreg-készítők, az udvarházi cselédség közt tanult meg beszélni, ízzel, színnel szólni, az iskola-mester — aki alighanem a tiszteletes úr volt — pallérozása alatt. Szava természetes élőbeszédhez simul, őrzi, és a használó személyiségével frissíti a nyelv lelkét, amíg az képessé lett tökéletesen kifejezni szellemét. Idegen nyelvek megtanulása, francia olvasmányai, a kötetlen társalgás természetesen gazdagították szókészletét, felszabadították nyelvteremtő képzetét, izmosították fogalmazó tehetségét, de mindvégig itthonról örökölt nyelvi ösztönével élt. A nyelv számára az önmegtartás egyik eszköze volt. Rejtőzködés és védekezés: nehéz éveken, évtizedeken az állandó veszélyezettség tudatában, az örökös bizonytalanság állapotában élőt a nyelvben jelenkező szülőföld-kötődés segítette át. A nyelv számára egy darab megmentett otthon, egy darab elidegeníthetetlen, elorozhatatlan haza volt.

Mikes honszeretete számos elemében példázatosan fedi azt, amit mi, itt, most, az ezredvégen hazafiságnak nevezünk. Mikes abban is mai, hogy ez a kötődés nem szólam volt számára, hanem helytállás, felelősségvállalás, cselekvés, egyéni és közösségi döntések iránymutatója.

Hazafisága életünk mai körülményei közt jelentéshordozó, példamutató erkölcsi valóság. Mikes nem csak egy nagy író, de igaz patrióta is, a szó magvas és nemes értelmében: szívünk szívében kortársunk.

1990. I. évf., 3. szám

Reményik Sándor

Mindenki a magáét

Gy. Szabó Bélának

A köröket, a köröket ne hagyd:
Mindenki a magáét —
El ne hagyd magad dolgát-örömét,
Kicsi virágát az egész világért.

Rajzold, rajzold buzgón és elmerülten
És rendületlenül
Rajzold, rajzold pontos köreidet —
Míg a vihar elül.

S ha halni kell: akkor is úgy találjon
A végzet: a vak katona:
Polgár- és művész-góggel mondd neki:
A köreimet nem adom oda.

1991. II. évf., 5-6. szám

Kozma Mária

Makkai Sándorra emlékezve

Gyermekkoromnak nagy, könyvbéli kalandokra kinyíló érdeklődése, mohó olvasásvágyának maradandó élménye volt Makkai Sándor *Magyarok csillaga* című könyve. Tudom, nem tartozik a leggyakrabban emlegetett regények közé, de ez

soha, később sem vont le semmit abból a szubjektív tetszéskörből, amibe az én számomra beletartozott. Nem biztos, hogy meg tudnám pontosan határozni a szubjektív miértek sorát. Talán nem is fontos. A fontos a szép, ami megmaradt, és azután az a csodálkozás is, az a kicsit keserű szájíz, hogy nem volt tanácsos emlegetni az íróját, és nem csak az író, a kiadót sem. Minderre nagyon gyorsan figyelmeztettek, hiszen mindennapi eset volt akkoriban, hogy a gyermek „olvasási kultúrája” — azaz a vele járó óhatatlan dicsekvő elmesélés — a szülők könyvtárának megsemmisítéséhez vezethetett. Ez volt az első találkozásom a cenzúrával, anélkül, hogy nevén tudtam volna nevezni, s egyben azzal a lelki konfliktussal is, hogy nekem tetszik és fontos valami, ami a hivatalos felfogás szerint értéktelen.

Amikor a nagy kulturális nyitások idején, a 70-es évek elején Szőcs Istvánnak az a „megdöbbszentő” ötlete támadt, hogy Makkai Sándor nevét és regényeit vissza kell vinni a köztudatba, nem volt, nem lehetett még egy, nálamnál hálásabb olvasója cikkének. Nemcsak azért, mert engem mint olvasót igazolt, hanem azért is, mert akkor már felmértem és kellőképpen gyűlöltem mindenféle ostoba előítéletet az irodalmi életben. Tudom magamról, hogy képes vagyok az irodalom minden műfajába kíváncsi szeretettel belekóstolni — s ez a senki által nem befolyásolható szabadságom talán onnan származik, hogy akkor olvastam az Erdélyi Szépmíves Céh kiadványait, amikor emlegetni sem szabadott, nemhogy ismerni; akkor olvastam bájos, unaloműző füzetes ponyvaregényeket, amikor az iskolaigazgatóm kicsapással fenyegetett érte, mert akkoriban éppen a szocialista realista irodalom dühöngött, és még jobban dühöngtek mindazok, akik azt hitték, az irodalom (a művészet) eszközzé silányulhat erőszakos kezükben, hogy politikai céljaikat alátámassza, híven szolgálja őket.

Szerencsére ez — az irodalom teljességéhez mérve — pillanatnyi idő, még akkor is, ha író- és olvasónemzedékek fűltek bele.

Természetesen, gyermekkoromtól, olvasmányaimtól, melyek közt fennköltén csillogott Makkai regényeinek sora, hosszú volt az a lépés (ebbe a lépésbe beleszámítva egy egyetem többnyire konvencionális irodalomoktatását is), aminek végén felfedeztem az irodalomtörténész Makkait. Adyról írt akkor, amikor hivatalosan nem nagyon illett még az Ady-kultuszt erősítgetni, különösen nem főpapnak. Ha semmit sem tudnék Makkairól, semmit sem tudnék Adyról, akkor is megdöbbsentene annak a bizonyos nagy vitát kavart tanulmánynak a címe, sokat mondó sejtelmeket ültetett el bennem: *Magyar fa sorsa — A vádlott Ady költészete*. És tegyük hozzá: 1927-et írtak abban az évben Európában, Romániában, Erdélyben. Akkor még vádlott volt Ady a hivatalos vélemény szerint. Meg kellett védeni. Ma ez valahogy olyan szánszalmán unalmas, érdektelen és együgyű, akárcsak az, hogy nem sokkal később Adyt már nem kellett megvédeni, már ismerni illett — persze bizonyos határokon belül, mert alig húsz év múlva költészetének egy részét (az istenes verseket) már betiltották (Oh, ez az átkos személytelenség!) és nem igen akadt védelmezője.

Makkai talán azért írhatta meg azt a tanulmányt némiképp büntetlenül, az isteni, zseniális ártatlanság mezébe öltözötten, mint akinek sejtelve sincs, mi vár

rá a hivatalosak véleménye szerint, mert olvasói akkor már két éve szeretnék-tisztelték benne a konvenciódöntőgető regényíró.

1925-ben jelent meg az *Ördögszekér* című regénye, amely átütő sikerével egyből ismertté tette a nevét... persze csakis az olvasóközönség előtt, a hivatalos kritika elítélte, rásütötte erre a kitűnő lélektani és történelmi regényre az erkölcstelenség bélyegét. Hát igen! Az előítéletek konvencionális világába, ugye, nem illik a testvérszerelem tabutémája. A közönség azonban örök idők óta habzsolja az illetlen tabutémákat, s hogyha az ráadásul a költészet varázsköpenyébe is van öltöztetve — méginkább.

Az *Ördögszekér* tizenhét kiadást ért meg, korának legolvasottabb művei közé tartozott, s 1979-ben megjelent a Kriterion gondozásában a tizennyolcadik kiadása is, Szőcs István előszavával. A szerző a regény első megjelenésének évében az erdélyi református egyházkerület püspökhelyettese volt. Testvérszerelemről mert írni, de ez csak felszíne a történetnek, mert a mögöttes vonalban ott húzódik minden író nagy regénytemája: a hatalom természetének vizsgálata. Makkai a maga vallásának nagytiszteletű tudós foglyaként a kiválasztottság és a küldetés isteni erejében reménykedik. Mi magunk, gondolom — Hitler és hasonló diktátortársai személyeinek történelmi ismeretében — már nem reménykedünk. Legfennebb ismereteket gyűjtünk, társadalom-lélektannal, törvényszerűségekkel hadakozunk, és a társadalmi szerepjátások, valamint más örületek istennélküliségétől rettegünk. Mert a regényben az is, ez is benne van. Az összes magyarázatok és azok lehetőségei — régiek és újak egyaránt. Ettől regény. Ettől maradandó... nem a hivatalos akármik vezényszavaitól, melyek oly könnyedén elítélik az író... melyek az én gyermeklelkem elől is elrabolták a nagy közös rácsodálkozás alkalmát, hiszen nem oszthattam meg senkivel sem megrázó — talán koromat némiképp meg is haladó — irodalmi élményemet, sem a regények szépséges történeteit. S ha mégis ezen hivatalosoknak sikerült valamit rászoritaniuk zabolátlan, mohó irodaloméhségemre, az a képmutatás volt: úgy tettem, mintha elhinném, hogy az elhallgatás egyben megsemmisítés is.

1990. I. évf., 6. szám

Beke Sándor

Nagyapám sírjánál

Az ökrös szekér
olajfestményekre költözött...
Ki beszél itt
júliusi szénaitatról '44 előtt,
a fecskemadárról,

abból a nótából,
 amit az öreg
 annyira szeretett,
 a vénülő szilvásról,
 fogságról
 a befagyott Dnyeper vize mellett,
 csontos karjairól,
 amivel férfiasan átölelt,
 mint egy hazatért katonát,
 s arról a képről,
 a 118. szám alatt,
 ahol állt
 és integetett,
 ha repülni készültünk,
 mint a villás farkú fecskemadár.
 Ki beszél itt?
 Az emlékek suttognak csak,
 sisteregnek fájón,
 mint a kozmoszsal beszélgető
 gyertyalángok.

1998. IX. évf., 1-2-3-4. szám

Balogh Edgár

Erdélyi levél Párizsba

Egy közelebbi adatokat nélkülöző lapkivágásból olvasom Kende Péter Párizsból kelt *Vissza a politikai nemzethez!* című kiáltványát (alcím: „Tézisek Kelet-Közép-Európáról”), amely törölni kívánja a nemzetiség fogalmát, s bonyolult levelezések árán oda lyukadt ki, hogy nemzeti államok szerint „nemzetközösségek”-ről kell beszélnünk, s csak ezen belül lehet szó különféle, a politikai nemzet keretébe foglalt „népközösségek”-ről... A párizsi cikkíró természetesen a francia nemzetközösség tagjának tekinti a breton, baszk, katalán, okszitán, elzászi és korzikai kisebbségeket, s ilyen elvi alapról szögezi le: „E fogalmi rendszerben a székely ember tehát a magyar népközösség része, egyszersmind a román nemzetközösség tagja”.

E szerzőnek fogalma sincs arról, hogy indítványa nem eredeti, hanem már a régi Magyarországon az egységes „magyar politikai nemzet”, majd az utódállamokban az illető többségi nemzet egységesítő politikai programjaként alkalmas

adott a beolvasztó nacionalista irányzatok térhódítására. Valószínűleg nem is hallott a Ceaușescu-rendszer „homogenizálása” nyomán létrejött „magyar nemzetiségű románok” s egyáltalán egy román „államnemzet” elképzelésének erőszakolásáról a „román állampolgárok” mindenki által elfogadott meghatározása helyett, még nem is szólva a „magyar ajkú román írók” hangoztatásáról.

Kellő nyelvérzék hiányában Kende Péter azt sem tudja, hogy a „nemzet” kifejezés egy nép eredetére utal, akárcsak a latin „natio” (a nascor — szülök igéből), legfeljebb a magyar szó a nemzésre, és nem annak következményére céloz. Éppen ezért a nemzetiség jelzése nem választható el attól a történelmi folyamatságtól, melyben nemzedékek adják át egymásnak nyelvüket, történelmi tudatukat, függetlenül attól, hogy ebbe a törzsbe más „nemzetek” is keverednek, vagy belőle egyesek máshová olvadtak át. A nyelvek — az anyanyelvek — eredetileg nem szótárból fakadnak, hanem egy származási kontinuitásból. Nincs tehát semmi értelme annak, hogy egy másik, többségi nemzet nevének nevezzük meg a más eredetűket, amit különben is sohasem fogadtak el a „magyar politikai nemzet”-be gyömöszölt románok, szlovákok, horvátok, szerbek, de visszautasítottak a Breiz Attao bretonjai, a dél-franciaországi baszkok és más franciaországi nemzetiségek, nem is szólva az erdélyi magyarokról, akik soha arról a tényről sehol le nem mondtak, hogy nemzetiségük, vagyis történelmi, nyelvi, néprajzi eredetük szerint nem lehetnek mások, mint éppen magyarok.

A párizsi szerző valószínűleg nem hallott arról a hagyományos törekvésről, mellyel éppen az erdélyi magyarság jogi szakemberei igyekeztek a két világháború közt az európai kisebbségek közös érdekeinek érvényt szerezni. Ha átlapozná a lugosi *Magyar Kisebbség* Jakabffy Elemér bukaresti képviselő szerkesztette évfolyamait, megtudná, hogy a nemzetiség és állampolgárság teljes harmóniájával a legnagyobb európai nemzeti kisebbség jogtudósai kialakították már az összes európai kisebbségek együttműködésének chartáját, s ma, amikor egy európai integrációról, Európához alapozásáról van szó, inkább innen venne példát, nem az elavult francia jakobinus-képzalékból s nem a napóleoni kód „politikai nemzet”-fogalmát akarná a történelembe visszacsempészni.

Ráadásul a párizsi közbeszóló egyáltalán nem bízik az integrációban, s a nemzeti államokat nem a nemzetközi összefogás távlati felé fordítja, hanem attól félti, hogy „a nemzetiség fogalma a nemzeti különállás tartalmával töltődött meg”, s ezért el kell ismerni minden meglévő kelet-közép-európai állam jogát „arra, hogy egységes politikai közösség kialakítására törekedjék”. A kisebbségi magyarság autochton romániai realpolitikája mindig a román néppel közös demokráciában fogalmazott — gondoljunk Kós Károlyék transzilvanizmusára, Kacsó Sándorék kisebbségi humanumára, Tamási Áronék Vásárhelyi Hitvallására vagy Kurkó Gyárfásék Magyar Népi Szövetségére — és így sohasem szervezkedett (legfeljebb sovinszta túlzók fantáziájában, no meg most Kende Péter Aggályoskodásában) „centrifugális pozícióból”, hanem mindig a hon közös szeretetéből.

Alapvető tévedés Kende Péter következtetéseiben az etnikai kisebbségek fogalmának egybemosása. Az erdélyi magyarság a maga évszázados iskoláival, könyvtáraival, levéltáraival, sajtójával, műemlékeivel és élő írásbeliségével nem egyszerű néptöredék, nem pusztán etnikai csoport vagy hasonló, hanem történelmi identitás, mely éppen a népek békés együttélésének ad példát. Hídja, nem akadály a európai közeledésnek, s éppen nemzetiségi voltában, alkotói folyamatosságában az. Ha valaki ezt Párizsban nem érti, ne fogjon tollat illetéktelenül.

1991. II. évf., 3. szám

Gittai István

Üzenet

kelt 1988 októberében a HOLNAP városában

De messzi vagy.
 De rémes lassúságod.
 Akár a büntetés múltása
 ártatlanok fölött.
 Fogytán kevéske tartalékunk.
 Szalonnánk, borunk, tűzifánk,
 fogytán szavunk, mánk, miértünk.
 Szóródunk. Mállunk. Gyérülünk.
 Félő, hogy elfogyunk, miként a gólyák,
 bölények, ordasok e mostohult vidékről.
 Félő — áhított Holnapunk —
 félő, hogy késve érkezel,
 s hűlt helyünkön
 beomlott kutak,
 elvetemült Európa-utak,
 füstös, szanaszét kövek
 hallgatnak hajdanunkról.

Téged remélünk Holnap itt.
 Ezért siess
 érettünk, mihozzánk.
 Nagyon siess!

1990. I. évf., 8-9. szám

György Zsuzsa

Egy küzdelmes élet

A gyermekkortól a lányságig

Kölyök leányocská voltam, még iskolás se, amikor apámék kivittek a mezőre, a kapálóba. Ott ért a mezőn az este. Ahogy akkorára nőttünk, hogy meg tudtuk fogni a kapát, ott nem volt pardon. Ahogy az Isten megadta, mint a kaszárnyában. De aztán ha abban a szent helyben nem ugrottunk, a nadrágszíjút könnyen kivette apám a nadrágjából. Nem is tudom, hogy tudta olyan szaporán kivenni. De aztán úgy húzott végig rajtunk, mint a huszár a lován. Nem volt az jó dolog!

De térjek vissza arra az esetre. Mikor már jól elharangozták az estét, anyám készül hazra, hogy megfőzze a vacsorát.

— Édesanyám, hát engem nem viszen?

Szegény édesanyám azt mondja bánatosan:

— Nem enged apád, fiam.

Apám is rám néz, s azt mondja:

— A szakramentumát a kölykinek! Húzzad!

Hát nem volt mit csináljak, húzogatom a kapát, ahogy tudom.

Anyám elköszön:

— Kicsi leányom, legyél jó, nehogy megverjen apád.

Én már tudtam, hogy ha édesanyám elmegy, apám rámhúzza a csillagokat, de még a holdvilágot is. Nézek széjjel erre is, arra is. Hálóhely nincsen semmi. Mi lesz most, édes Istenem!

Apámnak szép hangja volt, kezdi énekelni:

Anyám, anyám, édesanyám,
Drága jó nevelő dajkám,
Elringattad a bölcsőmet,
S elrángattad a mejjedet.

Na, ez kellett nekem! Nekifogtam aztán úgy sírni, de úgy sírtam, hogy a szívem majd kettéhasadt. Hát én abból a nótából csak annyit értettem, hogy „elringattad a bölcsőmet, s elrángattad a mejjedet”.

Apám reámnéz:

— Na, mi a bajod?

Mit tudtam volna erre mondani? Hát csak az a bajom volt, hogy igen fáj a kicsi gyermekszívem. Féltem a kígyótól, a békától, féltem a prikulicstól. Mit tudom én, mik jutottak az eszembe.

Elég az hozzá, hogy egyszer csak apám nekifog, a kapát felállítja, s engem ott-hagy. Már a nap leáldozott. De én csak sírok kutyául.

Apám jön vissza jó két-három katángkóróval. Na, gondolom, ebből mi lesz? Hát kapálgatok ott szaporán, s a kis ingemmel törölgetem a szememet. Apám hozzám jön, azt mondja:

— Na, mi a baj?

— Semmi.

— Akkor mért sírsz?

— Édesanyám itthagyt, s mi lesz velem éjszaka?

Na, erre úgy helybenhagyott avval a görcsös katángkóróval, hogy szinte még most is érzem a helyit. A kis derekam, lábom, cubákom mind egy lett.

Na, én aztán ezzel megkaptam a vacsorát.

— Gyere, együnk!

Nem mertem mondani, hogy nekem már megvolt a vacsorám, nyelegettem a könnyemet, de az nem akart visszamenni, az csak csorgott. Haragudtam már a fejemre, hogy akkora forrás van benne. Arrébb volt egy buglya, apám megfogott:

— Na, gyere!

Odamegyünk a buglya mellé. Erős, ügyes volt apám, ott vájt a buglyába egy lyukat. Belébújt, s azt mondja nekem:

— Csinálj te is magadnak fekvőhelyet.

Édes jó Istenem, hát már én hogy tudnék magamnak fekvőhelyet csinálni ebbe az irdatlan buglyába? Ott egy marék szénát kiteptem a kicsi kezemmel, betettem oda a hátamat, s ott sírdogáltam csendesesen, hogy édesapám meg ne hallja. Aztán elnyomott az álom. Tudtam, hogy aluszok, de nem vagyok édesanyám mellett.

Egyszer csak olyan szépen szóltak a pacsirták. Gondolom magamban: keljek fel, apám elhozta a katángkórót, nehogy megint reámmérje. Így reszkettem, mint egy úrikutya, vertem össze a fogamat. Vettem a kapámat, s nekiindultam a pász-mában. Kettőt vágok, édesapám jóízűen kacag; pödri a bajuszát — mert szép ember volt, huszárosan volt kipödörve a bajusza, azt mondja:

— Na, mi az, kisasszony? A pacsirták felkötötték?

— Fel, édesapám.

— Látom, jó volt az östéli lecke. A szakramentumát a kölykinek! Látom, ember lesz belőled!

„Ember belőlem sohase lesz, legfeljebb egy nyomorult asszony” — gondoltam magamban.

Húzogatom a kapát, mind nézek az út felé: nem jü még édesanyám?

Egyszer látom, hogy jü a lelkem. Mikor odaér, igen néz engemet:

— Zsuzsika fiam, mi bajod van?

Mondom, hogy hát „semmi”. — Ahogy ott a szénában sírdogáltam, összemazatoltam a képemet.

Hát apám nem bánta, hogy mucskos, maszatos voltam, úgy indultunk haza. Édesanyám azt mondja:

— Hallja, apjuk! Mi van ezzel a gyermekkel, hogy úgy ki van sírva a szeme?

— Tán azért sírt, mert jólesett nekie.

Magamban gondolom: „nekem biza nem esett jól”. De vajon őkeme nem sírt volna az én helyemben? De persze nem mondtam semmit.

Elküldtek vízért. Igyekeztem vissza, nehogy apám elkezdje a „szakramentumot”. Attól már akkor is féltem, mikor a pap a templomban mondta. Na, gondoltam, most megint kapok.

Osztán visszajöttem a vízzel, leültünk frustokolni. Édesapám kiment a dologra. Akkor azt mondja édesanyám:

— Kicsi lányom — s megsimogatta az arcomat —, miért sírtál?

— Édesanyám, csak... csak azért, mert édesapám egy kicsit megvert.

Édesanyám megnézi a cubákomat:

— Jézusom Máriám, hát mért vert meg úgy, kicsi leányom?

— Há már csak azért, hogy sajnáltam magát, hogy elment, s elkezdtem sírni, s akkor édesapám megvert.

— Mondtam ugyi, hogy ügyelj magadra!

— Hát én eléggé ügyeltem, de ha egyszer úgy fáj a szívem maga után, hogy maga biztosan ringatta a bölcsőmet, s nem rángatta el a mejjít.

— Na, aztán máskor vigyázz! Tudod, milyen apád.

Aztán, hogy még előfordult ilyen, vagy nem, de erre nagyon jól visszaemlékeztem.

Kifogyott a víz a kancsóból

Volt nekünk egy kicsi nyári konyhánk. S a nyári konyhában volt egy rezsnyice. Hát az olyan malomszerűség: egy nagy kő, a közepe ki van vájva, ki van kopácsolva, s abba beleillő kerek kő van téve, aztat egy fával hajtják. Olyan rabmunka-féle. Hát régen faluhelyen evvel csináltuk a kását. Ilyen rezsnyice nem sok volt a faluban, eztet még az édesapám csinálta. Nagy ünnepkor oda járt hozzánk a fél falu törökbúzákását csinálni. Faluhelyen régen avval csinálták a töltött káposztát, jobban mondva a szalonnás káposztát.

Hát azon a rezsnyicén állott az ivóvíz tartó edény, egy kancsó.

Ez szép kék zománcú volt kívül, fehér zománcú volt belül. Ott állott az ivóvíz mindig a rezsnyicén, az volt a rendes helye. Édesanyám mindig letakarta egy olyan kis kézimunkácskával, hogy valami légy, vagy pizok belé ne essen.

Hát bátyám elment a Fükőre szénáért. Mint jó gazdához illik, korán kellett menjen, hogy mire az idő felmelegedik, legyen hazakerülve. Hát haza is került, még nem volt éppen pont dél. Kiereszti a bihajokat, béköti a pajtába. Nagy szekér szénát hozott. Jön a konyhába, én állok a konyhaajtóban. Félrehúzódok, mert úgy voltunk tanulva, hogy helyet adjunk, ha valaki jön. Ha ülünk, s öreg ember áll mellettünk, adjuk át a helyünket. Nem, mint a mai világban, hogy a fiatal néz ki az ablakon, s még ha százéves áll is meg mellette, akkor se kíván megmozdulni. Nálunk ilyen volt a parancs: ha idegen jó, hátra arc! Ott aztán szóbeszéd nem lehetett a gyermekek közt egy árva hang se, mert aztán jött a haddel-hadd.

Csak elég a hozzá, hogy bójü a bátyám, veszi a kancsót, hát Jézusom Máriám, a kancsó üres. Rámnéz:

— Mért nincs víz a kancsóban? Az ánti istenedet Johanna-Zsuzsannája!

Én gyermekkoromban rettenetesen dadogva beszéltem, dadogtam a sok verés miatt. Mondom, hogy:

— N-nem é-én ii-ittam ki a ka-kancsóból a vi-vizet.

— De ha nem te ittad ki, há mért nem hoztál másikat? — Avval megfogja a kancsót, fölrepítette a ház tetejire. Nekem megfogja a jobb kezemet, s utánadob a kancsónak. A kancsó fölrepült a ház tetejire, én meg zsupsz, leestem a tornác előtt a földre. A kancsó legurult a cserepen a háztetőről, lement róla a zománc. Én meg megkékültem ott a földön. Édesanyám szegény kijün, én a földön elnyúlva, mint egy varasbéka.

— Hát te mit csinálsz, Zsuzsika fiam?

Ránéztem édesanyámra, nem mertem szólni, mert igen szorongatta a sírás a torkomat. A könnyem csorog, s a számból foly a vér. Édesanyám odajő, megfog, felemel a földről:

— Ó, te Antal fiam, hát muszáj volt így eldobjad ezt a gyermeket?

Hát megnyomorodik!

— De az ánti istenit a kölykinek! Hát aztán az a kancsó mért kell ott álljon üresen? Mért nincs benne víz?

Azt mondja édesanyám:

— Ó gyermekem, sze azt a kancsót én tettem oda üresen, épp kitöltöttem belőle a vizet mind egy cseppig, mert a konyhában úgy megmelegszik, olyan lesz, mint a lúg. Szerencsétlen gyermek a reggel elment a kerekas kútra, hozott két kandér vizet, most igazán nem volt hibás.

— De az ántiját a kölykinek! Tudja, hogy mire jövök haza, a kancsóban kell legyen a víz.

Édesanyám betakart a surcával, arrébb lép velem. A surc alól kinézek: édesanyám olyan finoman, szelíden fenyítette bátyámat:

— Nem kellett volna épp annyira megbüntesd, sze nem kutya, még gyermek, kicsi szegény!

Na, így aztán odalép bátyám kicsit közelebb. Kinézek édesanyám surca alól, s mintha a bátyám szemiben könnyet láttam volna. Hogy az volt, vagy nem, én arra meg nem esküszök, de nekem jólesett. Kibújok a surc alól, bátyám letörölte a vért az ajkamról a kérges kezivel. Én mint a Tisza kutya, ha megsimogatják, megcsókoltam a bátyám kezit. Jólesett a simogatás.

Akkor azt mondtam nagy megjijedve:

— Ne-ne-nem én i-i-ttam ki a vi-vizet, ne hahara-gudjon bátyám, má-máskor mi-mindig ho-hoozok vi-vizet.

Arrább lépett. Talán még fáj is neki, hogy olyan keményen megbüntetett, visszaszólt:

— Többet nem verlek meg sohase, ne búsulj!

Lehet hogy megvert, lehet, hogy nem:
— Bátyám, nem az fáj, hogy úgy leestem, hanem ahogy tegnap levertem a lábujjamról a körmöt, az fáj jobban...
Még én nyugtattam, mert féltem...

1997. VIII. évf., 1-2-3-4. szám

Id. Szemplér Ferenc

Szeretnék élni

Szeretnék élni, Istenem, Még néhány hosszú évig. Mi örömünk: kicsiny fiunk, Míg férfivá megérik. Míg fölneveljük hitben őt, S erkölcsben egyaránt, És elbocsátjuk boldogan, Hű bajnokod gyanánt.	Ha mint keresztény és magyar Küzd majd a jók javáért, S áldó kezed védelme közt Hajója rév alá ért: Ha már a fán, mit ápolánk, Virág, gyümölcs fakadt: Akkor bocsásd el, Istenem, Te hű szolgálodat!
---	---

1996. VII. évf., 1-2-3-4. szám

Benkő András

„A múltra emlékezünk, miközben a mára gondolunk”

(Szász Károly 1915–1989)

Ha megéri, hetvenötödik életévét töltötte volna be az idén, sajnos, nem adott meg neki, s így néhány dolgozata kéziratban maradt az utókorra.

Kolozsvári közép- és felsőfokú tanulmányok (zenetanári és zongora tanszak diplomájának megszerzése), néhány évi tanári tevékenység után, férfikora elején megy át Kolozsvárról Marosvásárhelyre és attól kezdve mindvégig a székely fővárosban neveli a hivatásos muzsikusok (és színészek) számos évfáradatát. Munkássága így két művelődési fórumhoz kapcsolódik: Kolozsvárhoz és Marosvásárhelyhez. Egyikben is, másikban is tanított, a múlt értékeit kutatta — szolgálta a zenei életet. Tanított zeneiskolában, zenei líceumban, két főiskolán (Pedagógiai Főiskola,

Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskola), zeneelméletet, zenetörténetet, szolfézst és zongorát, nem utasította el kezdők bevezetését sem a zenei írás-olvasás tudományába.

Ezt a gyakorlati nevelői tevékenységet gyümölcsöztette — talán fordítva is áll: a gyakorlatba ültette át elméleti tudását —, amikor mindjárt a második világháború után — Nagy Istvánnal — összeállította az V-VI-VII. osztály számára a népdal alapú énekeskönyvet. Később szolfézsgyűjteményeket szerkesztett — háromkötetes példatárában félezernél több dallamot sorakoztat fel a magyar, román, illetve az európai nemzetek és rokon népek népzenei anyagából. Zeneelméleti könyvet jelentett meg „azok számára... akik a zenét nemcsak hallgatni és élvezni kívánják, hanem elméleti téren is közelebbi ismeretségbe szeretnének vele kerülni... a könyv gyakorlatilag a műkedvelő mozgalom résztvevőikhez és e mozgalom karvezetőihez szól, ...ugyanakkor szem előtt tartja, hogy azok számára is nyújtson támaszt, akik első ízben vállalkoznak a zene elméleti kérdéseinek a tanulmányozására” (Előszó, 1963). E kötet fontos szerepét mutatja az a tény, hogy tizenkét év múlva Sepsiszentgyörgyön módosított formában látott napvilágot.

Ha szükség volt rá, vállalkozott iskolai kórusoknak szánt válogatás szerkesztésére is (Birtalan Józseffel). Bár iskolai együtteseknek szánták, anyaga olyan gazdag és változatos, hogy felnőtt egynemű énekkarok vezetői is hasznosították az anyag egy részét. A kötet kelendőségét szemlélteti, hogy két kiadást is megért, hiszen száznál több darabja felöleli az egyetemes és hazai kórusirodalom fejlődésének javát (1972, 1983).

Munkásságának másik területe a *zenepedagógia-történet*, illetőleg az *énekekari kultúra* eredményeinek felkutatása, népszerűsítése. Nemes lokálpatriotizmusát tanúsítja, hogy témái között különös súlyt kaptak a Marosvásárhelyhez kapcsolódóak — a zeneiskola, a Zenekedvelők Egyesülete, az Összmunkás Dalkar, a Kemény Zsigmond Társaságnak a zenéhez való pozitív viszonyulása. Ugyanezt a fokozott figyelmét érzékelteti a marosvásárhelyi zenei élet kiemelkedő alakjairól szóló írásai: rokonszenves portréja Chilf Miklósról, a zeneiskola kapcsán Metz Albertről szóló dolgozat vagy a nagyfokú érdeklődéssel tanulmányozott László Árpád-hagyaték, melynek Dvorákhhoz és Kodályhoz kapcsolódó két értékes dokumentumát ő teszi közzé.

Felfigyel természetesen távolabbi jelenségekre is — például Lakatos Istvánnak a kolozsvári magyar muzsikusok emlékvilágáról szóló kötetére. Nyilván, nem szabad csak erre szűkíteni Szász Károly szakmai érdeklődési körét, hiszen zenepedagógia-történeti kutatásai ugyancsak túlmutatnak szűkebb pátriájának határain. Lelkiismeretes alaposággal mutatta be Sándor Domokos érdemeit a relatív szolmizáció népszerűsítésében J. R. Weber berni zeneigazgató könyvének (*Vezérkönyv a népiskolai énektanításhoz* s az ehhez társuló *Gyakorlókönyv* — Horváth Gyulával) magyar nyelvű fordításával (1977). Szász Károly közléséből ismerjük Sándor Domokos önéletrajzát is, valamint pályafutásának summázását (1973).

A Bartók-évfordulók kapcsán csokorba szedte a Marosvásárhelyhez és környékéhez kapcsolódó életrajzi mozzanatok, összegezte az előadóművészről, alkotóról, népzeneudósról szóló legfontosabb ismereteket, bemutatót két nótafát is — városának napilapja szintjén.

Természetesnek kell találnunk a Sándor-életmű folytatásaként az ún. Kodály-módszer iránti érdeklődését, ennek gyakorlati alkalmazását, ismertetését különböző szinteken (1963, 1971).

Az Erkel-család Marosvásárhelyt levő hagyatékából ismeretlen művet tett hozzáférhetővé (Magyar Albumlap, 1970, ill. 1980).

Dolgozatainak, írásainak egy további csoportja kéziratban maradt. Ezek részben zenepedagógiai (*Gyermekdalok fontossága a zenei nevelésben*), részben népzenei tudományiak, ill. zeneelméleti jellegűek (*Pentatónia és jellegzetességei*), részben kórustörténetiek, illetőleg zenei művelődéstörténetiek (*A Marosvásárhelyi Zenekedvelők Egyesülete*).

Zenepedagógiai ténykedését a zene nevelőerejére alapozta: „A zeneművészet nevelő funkciója, hatóereje a művészeti ág természetéből, lényegéből fakad. A zene az érzelmek sokrétű világán keresztül tükrözi a valóságot, és e tükrözési forma — mivel az ember emocionális világát nem lehet elválasztani a gondolkodástól és a többi tudati tevékenységtől — kiterjed az ember szellemi, lelki tevékenységének egész körére, ennyiben érzelmeket, emóciókat, vágyakat, törekvéseket ébreszt, azokat fejleszti és gazdagítja” — vallja zeneelméleti könyvének előszavában.

Történeti kutatásaiban a hagyományápolás jelenkori funkcióját tartotta szem előtt: „A múltra emlékezünk, miközben a mára gondolunk”. Ez a gondolata akár vezéreszméje is lehetne nemcsak neki, munkásságának, hanem tágabb értelemben vett zenetörténeti tevékenységünknek is.

1990. I. évf., 4-5. szám

Váli József

Itthon

A Farkas utca
nem a Borsos Tamás utcából nyílik.
Mégis be-befordulok ott a sarkon,
a Bethlen kollégium felől jövet,
a hársak alá,
hol Józsa Béla talán
verset kalapált sietve.

Ez a szülőföld. Képlékeny
 eszméletünk.
 Kalácsa nincsen,
 kenyere nem a mámor.
 Napja nem süt terád
 a kinyilatkoztatásból —
 faltól falig verődhet —
 a házak megviselt arca
 rezzenetlen.
 Van:
 mint futó tekintet
 az útmenti kőkeresztén,
 mint az éjek ó-vizében mártózó szerelem,
 ahogy az otthon elkísér
 és körüleng fényes illatával
 a tárgyilagos munkahelyen,
 mint intés, amely visszatart, ha indulsz
 mindegy már hová,
 mint ezerjófű a földbe-
 taposott síron,
 mint emlékműterv a szobrász asztalán,
 mint gyermeki kérdés,
 s miként a válasz is rá jelen időben —
 a volt és a lesz között feszülő
 életek tanúságával.

1991. II. évf., 5-6. szám

Lőrincz József

Nagy Imre „fölszengő” fekete-fehérje

Neves festőink egyike, Nagy Imre szülőföldjéhez, népéhez hű emberként Csíkszereda, Marosvásárhely, Kolozsvár képtárait, múzeumaira hagyományozta alkotásait. Legnagyobb hatással festményeinek varázslatos színvilága van ránk, amelyeken a zsögödi táj emberei, állatai, madarai, természeti jelenségei csodás látomássá egyesülnek. Ezeken kétségtelenül szerephez jut a színek szimbolikája, jel-jelentés összhatása. Hogyan értelmezzük azonban grafikáját, „szín nélküli” műveit — erre keres feleletet az alábbi kísérlet.

Rézkarcai, fametszetei, tus- és ceruzarajzai, habár kivitelezésben különböznek egymástól, mégis közös bennük, hogy két színre, a fehérre és a feketére, valamint a vonalvezetés kifejező erejére szorítkozva próbálnak embereket és sorsokat, érzelmeket, *lelki állapotokat* tolmácsolni, bemutatni. Ily kevés eszköz igénybevétele mellett a művész kénytelen nagyfokú tömörítéssel élni, a fekete-fehér jelképes erejét is kiaknázni. A fekete jelentése lehet, például, komorság, gond, kilátástalanság, gyötrelem, a fehéré vidámság, derű, gondtalanság, nyugalom. Mintegy nemzetiségi létünk derűje-borúja, igenje-nemje, élet-halál kérdései tükröződnek munkáin. „Egy portrérész, amíg elkészül, nagy izgalmakat ad számomra. A csontszerkezet, ráncok, tekintet, szem, fül, orr, minden árulója lesz a modellnek. Megjelennek ősei, apja, anyja. Ha beszél, élővé válik benne a történelem” — írja a művész 1938-as feljegyzésében. Grafikai közt igen sok az arckép. Ezeken nemzeti-ségi kultúránk sok jeles személyiségét megörökítette.

Kós Károly fametszet arcképét kevés vonal segítségével alkotja meg, a szem körüli fekete folt határozottan elüt a félprofilból ábrázolt arc fehérségétől. Az orr és az áll fekete-fehér kontrasztos kiképzése is konok, kimért jellemre vall. Mintha az Erdély hegyeiről lefolyó telek méltóságát sugallná a kompozíció. *Tamási Áron* elgondolkodó arcán a markánsan uralkodó fehér céltudatos nyugalmat sejtet. *Méliusz József* portréján az arc fehérjében gyökerező haj feketesége talán a megfogamzó szárnyas gondolatok megjelenítője. *Benedek Elek* arcán a megkomponált fekete-fehér a nagy mesemondó derűs jóságát, nyugodt, bizakodó jövővárását jeleníti meg, az *Aprily Lajos* az erdélyi természet mocnásaira figyelő személyiséget. *Tompa László* fehérből faragott sziklaarcán a befelé forduló nagy szemek mintegy a sziklavár lelkének önvizsgáló ablakai. Erről az arcról jegyezte fel megörökítője: „Villogó, üregesen fekvő szeme, nagy álla, ami koponyájára támaszkodva furcsa szögben feküdt, mindig izgott, s mélyebb, rejtettebb dolgokat tartogatott számomra. Mély, bariton zengésű versei mindjobban feltárták belső világát”. Ezért készített róla tusrajzot is. *Köpeczi Sebestyén József* szögletesre faragott arca, gótikus homloka, a *Szentimrei Jenő* arcába belehasító szigorú, sötét ékek, a *Márton Áron*ról készült ceruzarajz sugárzó-bizakodó, jóságos mosolya — s a többi portrék is — fekete-fehérjükkal, vonalvilágukkal, lényegkiemelő erejükkel megismertetik velünk, emberközbe hozzák, mintegy kortársainkká teszik a nagy elődöket. Érdekes, mintha az ülő *Kányádi Sándor*ról készült rajz hatása, jövőbetekintése a Kós Károly arcképekre emlékeztetne! Dehát valójában nem rokonok, testvérek nagyjaink a népszerűségben, jövőákarásban?

A jel-jelentés összefüggések más lehetőségeit is kihasználja Nagy Imre. A művész 1929-ben készült fametszet *Önarckép*én a feltartott kéz az üdvözlés jele, a felröppentett madár a megfogalmazott művészi üzenet jelképe. Az arcot körülzubogó, szemből jövő fény a jövőbe tekintő, emelt homlokú ember bizakodását sugallja. A klasszikus művek sajátos mértéktartása, realizmusa, arányérzéke jel-

lemzi a székely élet mindennapi „hőseit” megörökítő portrékat is. Legtöbbjükön a felfelé irányuló tekintet a többet, jobbat akarás, a bizakodás jele.

Megvizsgálhatjuk az élet- és jellemképek jelértékű kifejezőeszközeit is. Hogy csak néhányat említsünk belőlük: *Kucsmás férfin* jelértékű a csizma, sapka, térdre ejtett munkáskezek, a *Munkásportrén* a simléderes sapka, a *Szomjúságon* a korsó feltűnően nagy mérete az ivó gyermekhez képest. A *Tanulmányon* a lány ölébe helyezett tál az ígéret, éppúgy, mint a *Gyümölcszedő* ölében a gyümölcsök. A *Korsós lányon* a fénynek rézsútosan feltartott korsó és a lány szája a tisztaság, fény (talán a művészi szép) utáni vágyakozás, a *Gyermekportrén* uralkodó fehér az ifjúi tisztaság metaforája. A *Pibenők*, *Répaszedők* körüli sok fehér, fényglória, a *Lány bárányal* fény-árnyék egyensúlya, állatai a néphez, népéhez való ragaszkodás jelei. Az *Anya gyermekével* című grafikán a kisgyereket szoptató anya a jövőről való gondoskodás jelképe.

Megfigyelhetjük, hogy Nagy Imre a fekete-fehéret nagy tudással használja művészi mondanivalója kifejezésére. Tehetsége folytán szinte „fölszeng” ez a két szín. Grafikájának világa festészetével egyenrangú. Megérdemli, hogy keressük jelentéseit.

1991. II. évf., 4. szám

Kiadványaink

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2015-ben megjelent:

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás —
irodalmunk tükrében
XXV.

Anyanyelvoktatásunk a dualizmus korában,
a kiegyezéstől az Osztrák—Magyar Monarchia összeomlásáig
— 1867–1918 — az anyaország oktatási rendszerébe tagoltan

IV.

Az átalakítás két koncepciója

1918-ban a közép-európai forradalom két koncepciója állt szemben egymással: 1. Az orosz bolsevikok és a német spartakisták úgy látták, hogy meg kell ragadni az alkalmat a Szovjet-Oroszországgal szövetséges szocialista Közép-Európa megteremtésére. 2. A győztes nagyhatalmak nemzetközi érdeke viszont alapjában véve a közép-európai szláv és román burzsoáziák törekvéseivel esett egybe: bizonyos értelemben forradalmi úton megvalósítani nemzeti egységüket.

Mindezt rövidebben úgy lehet megfogalmazni, hogy a *szocializmus* és a *nacionalizmus* állt szemben egymással. A gyakorlatban azonban nem egészen — mert minden nacionalizmus harcban állt a szomszéd nacionalizmusával is. Egyes baráti országokban szívesen hangsúlyozzák, hogy az új államokban a nemzet kivívta szabadságát, és a nagyhatalmak csak jóváhagyták, ami történt. Ez így is volt azokban az esetekben, amikor a győztesek elképzelései egybeestek a „nemzeti óhajjal”. Voltak más esetek is: az ukrán, a magyar, a német-osztrák nacionalizmus önmegvalósítását teljesen, a bolgár, a szlovák, a horvát nacionalizmusét bizonyos fokig meggátolta az *érdekellentét*. A nemzeti megoldás sem teljes, sem tökéletes nem volt sem szocialista, sem nacionalista szempontból (Glatz Ferenc szerk., 1989. 221.).

Ezt az értékelést azért tartom fontosnak, mert anyanyelvoktatásunk történetének következő — az 1920-tól máig tartó — korszakára jellemző. 1918. december 1-jén az erdélyi románok gyulafehérvári gyűlése kimondta Erdély, erdélyi

nemzeti közösségünk csatlakozását a Román Királysághoz. A nemzeti kisebbségekről a rezolúció III. pontja „gondoskodik”: „Teljes nemzeti szabadság az együtt lakó népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által.” (Köpeczi Béla szerk., 193. 569.)

Ezt az utolsó mondatot a kisebbségből egyszerre többségivé lett erdélyi román vezetők — köztük *Valeriu Braniste*, az Erdélyi Kormányzótanács tagja — nem valaminő magyarbarátságból, hanem saját tapasztalataikra hallgatva, józan megfontolásból vették be az ott hozott határozatokba. A Valeriu Braniste-k, a Iuliu Maniu-k őszintén lojális állampolgárokat szerettek volna kapni a kisebbségivé lett magyarokban. Olyanokat, akik otthon érzik magukat az új országban. A bukaresti parlament többsége azonban megkontrázta elgondolásaikat — az erdélyi románok legjobbjaiét —, és nem volt hajlandó szentesíteni a román alkotmányban a kisebbségi népek szabad nyelvhasználatának jogát. Ezzel az erdélyi magyarságot „idegen testté” tették a soha nem képzelt nagyságú új Romániában (Beke György, 1997. 152.).

Az 1919. december 9-i, párizsi kisebbségvédelmi szerződés kimondta, hogy a román kormány kötelezi magát, hogy „születési, állampolgári, nyelv, faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja az ország minden lakosának, (...) joguk van saját költségükön jótékonytársasági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, igazgatni. (...) A székegy és száász közületek vallási és tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot kapnak.” Ezt a kitélt a román kormány a belügyekbe való beavatkozásként értékelte, s a szerződést csak a nagyhatalmi ultimátum nyomán fogadta el (Glatz Ferenc szerk., 1989. 243.). (A belügyekbe való beavatkozás fogalma kiváló védekezés, kifogás ekkor, de későbbi intézkedések meghozatalakor is.)

1920. március-április folyamán megjelenik *Domanovszky Sándor*, a neves gazdagságtörténész professzor, a magyar béke delegáció történész tanácsadója tollából: *A magyar kérdés történeti szempontjából tekintve* című füzet. Főbb tételei: Hamis a nemzetiségek — illetve szomszédos népek — történeti jogaira hivatkozni. Bécs, illetve a *Habsburgok állították szembe a magyarságot és a nemzetiségeket*. Magyarország a Nyugat védőbástyája volt évszázadokon át, ezért morzsolódott fel a magyarság és nőtt a nem magyarok száma a Kárpát-medencében. „Ha tehát a békekonferencia hatalmai a nemzetiségek, helyesebben a szomszédos hatalmak igényeinek megfelelően az országot föl akarják darabolni, a magyar nemzetet, tulajdonképpen azért az önfeláldozó, nagy vérvesztéssel járó küzdelemért büntetnék, amellyel ez a nemzet kultúráját évszázadokon át védelmezte a félhold támadásai ellen.” (Glatz Ferenc szerk., 1989. 231.)

1920. június 4. — Trianon

A tragédia bekövetkezett, az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc vérbefojtója még halála előtt a „Mindent meggondoltam, mindent megfontol-

tam” kijelentésével, magatartásával lánggra lobbantotta most már egész Európát, sőt az egész világot. De a magyar nacionalizmus segítségével is!

Az I. világháború során az egész emberiség első ízben találkozott a totális hadviselésnek a hátszínét is minden eddiginél nagyobb mértékben sújtó következményeivel. Erdélyben is a társadalom minden rétegét érintette az 1912. LXIII. Tc. alkalmazása: *statárium*. Az igénybe vehető tárgyak körébe lényegében minden beletartozott a magántulajdoni gépkocsiktól egészen a postagalambokig, hadi munkára kirendelés 55 éves korig, hadikölcsönjegyzés, női alkalmazottak igénybevétele, hogy csak pár intézkedést említsünk. Az iskolák nagy részét természetesen bezárták, szükségkórházakká alakították át, bár az oktatás zavartalan-ságát mindvégig igyekeztek fenntartani. Ha volt kivétel, hiszen az oktatók is hadkötelesek voltak.

A nemzetközi „rendezésben” a győztes hatalmak békeszerződést kényszerítettek Magyarországra, a szerződés a kisebbségek jogaira vonatkozó előírásokat is tartalmaz: az ország lakosait egyenlő jogok illetik meg nemzetiségi, faji, vallási hovatartozásuktól függetlenül.

1920. június 4. *Trianon* következménye: az Osztrák—Magyar Monarchia megszűnt létezni, helyén utódállamok létesültek, a békeszerződések azonban nem jelentettek fegyverszünetet, s máig ható következményei voltak, vannak. A megállapodások kizárólag a győztesek és a pártfogoltak érdekeit tükrözték, nem voltak tekintettel etnikai határokra, nemzeti büszkeségre, a gazdasági életképességre sem. Nem született tartós béke, hanem csupán fegyverszünet következett, s az elkövetkező időszak vihar előtti csend volt csupán.

Vajda János

Az előbbi sorokban a magyar nacionalizmusról szóltam. Még 1862-ben írta *Vajda János* (1827–1897): „Szegény tót vagy német gyereket már az iskolában csúfolják, a zsidót utálják, üldözik, míg hazafi ripókjeink azzal dicsekszenek, hogy a hét vezértől származnak”. Kemény szavakkal fakadt ki az arisztokrácia ellen: „És ezen emberek, kiknek a kultusza a baromtság, liberalizmusa a fajtalankodó erkölcstelenség, kiknek napirendjük az egymást asztal alá ivó részegeskedés, egyik lakomáruul a másikra való csavargás és eközben nemes hóbortból drága lóagyonhajítás, kinek szenvedélyük a kártya s komiko-tragikus végük a tönkrejutás: ezen emberek nálunk népszerűek, híresek, a nők előtt eszmények, (...) és ami a leggonoszabb jel az egészben: ez emberek jó hazafiaknak is tartatnak...”

Ezen az állapoton csak a *művelődés* segít — véli Vajda János: „Fő dolog, hogy jól értelmezzük a népnevelést, s ne csupán az olvasás-írás képességét értsük alatta. (...) A művelődés célja az erkölcsök nemesbülése, a kor szelleméhez alkalmazkodási képessége. (...) A magyar pór hazafi érzése nagyobb, mélyebb, önzetlenebb, mint magáé a magyar nemesé volt a legutóbbi századokban. E hazafi érzés roppant, világot átérő tőke, ezzel mindet lehet nyerni, csak érteni kell en-

nek húrjait hangolni. (...) Elég istentelenség e hon nemességének eddigi szentelensége, mely önmaga és e nép művelését ennyire elhanyagolta.” (Nemeskürty István, 1983. 521.)

Vajda János költőként kitágította líránk élménykörét, képkinccsel megújította a magyar költői nyelvet, a *Nyugat* nagy korszakának előkészítője lett A népiesség és a romantika hatása alatt alakult ki költészete, képalkotása a látvány és a látomás megjelenítése, jelképes-szimbolikus kifejezésekkel, pl. *Az üstökös* (1882) című verse, amely a szimbolizmusba átvezető többértelmű allegória. A költő az üstökös pályájának egyenességét, magányosságát ragadja meg, a „szomorú csillag” sorsa pedig a költő életének, életátkának jelképe: „*társtalan, boldogtalan*” — „*egetlen, idegen*”. A *Nádas tavon* (1888) versében is a költői én szólal meg, akit a táj élménye a maga bűvöletébe vont, de a reális tájelemek a realitásból az irrealitásba, a látványból a látomásba váltanak át, s ahogy a táj elemei egybeolvadnak, úgy az idő határai is összemosódnak.

Vörösmarty Mihály és Petőfi Sándor szerelmi lírája után Vajda verseiben jelent meg az új élet másfajta nőtípusa: a démon, a szabadabb erkölcsű társasági hölgy, a bukott nő, a züllésbe taszított lány (latinul: *perdita*). Gina, a nagyravágyó lány nem akart a költő hitvese lenni, így lett Vajda számára a reményektől, örömtől, boldogságtól megfosztó világ jelképévé: *Gina emlékének* (1856–1860). Magyar irodalmunk nevezetes alkotása a *Húsz év múlva* (1876), az emlékező szerelem jelképe, „ritka remekmű, mely egy egész élet drámáját tudja belezárni néhány tömör és mégis áttetsző, könnyed kristályába (Komlós Aladár: *A magyar költészet Petőfitől Adyig*. Gondolat, Budapest, 1959. 205.). „Mint a Montblanc csúcsán a jég, / Minek nem árt se nap, se szél, / Csöndes szívem, többé nem ég; / Nem bántja újabb szenvedély.”

Vajdának is megvan a maga, hazát sirató költeménye: *A virrasztók* (1857), keserűbb, kiábrándultabb, csüggettegebb verse, mint Tompa Mihály csupa szemrehányás allegóriái.

Talán ezért is nevezte „*Montblanc-ember*”-nek, „*szent elődjé*”-nek az a fiatal újságíró, költő, aki 1901-ben írta el az alábbi sorokat: Az *Alkotmány* szörnyű váddal vádolja meg a zsidóságot. Szörnyebbel a rituális vádnál is. Hitelesen kimutatja, hogy az elmúlt iskolai éven Magyarország középiskoláiban 12779 zsidó gyerek tanult. Rettenetes szám ez — írja a kedves lap — az összes tanulók 22,64 százalékát képezik és szám szerint csak a katolikusok haladják túl, ágostai evangélikus, református görög: mind kevesebb van a zsidónál. Tejes mértékben meg tudjuk érteni s méltányoljuk is az *Alkotmány* keservét. Csak azt nem értjük meg, hogy ebbe a keserűségbe némi öröm nem vegyül. Ha tudniillik a *zsidó gyerekek* nem akarnak és nem fognak *buták* maradni, az *Alkotmány* híveinek meg lesz az az elégtételük, hogy nem lesz egy zsidó kollegájuk sem. Néppárti privilégium lesz a butaság.” (Ady Endre: *A zsidógyerek bűne*. 1900. okt. 23. In: *Vallomás a patriotizmusról*. ÁIMK. Bukarest, 1957. 18.)

Ady Endre

a szerzője ennek a maró gúnnyal teli cikknek. *Ady Endre* (1877–1919), költő, újságíró, a századelő szellemi és irodalmi megújulásnak „faltörő kosa” — ahogyan magát nevezte, aki történelmet tanított versben és prózában egyaránt, „egy nemzet sorsát és végzetét hordozta magában” (Móricz Zsigmond).

Anyanyelvoktatásunk egyik híres intézményében, a Wesselényi Miklós alapította zilahi Református Kollégiumban tanult, s 1903-ban, nyolc évvel az érettségi után járt újra Zilahon, amikor már szép új épületet kapott a régi „schola”. Ekkor írta az alábbi sorokat: „Itthon vagyok.(...) Az új palotát a régi, tisztos kövek helyére rakták. A Wesselényi-kollégium új palotája ez. (...) Hol vannak a régi falak? Azokhoz a falakhoz jussom van. Azok a falak az én lelkem egyik része. A nagyobbik része. Hiába is akarnék szabadulni. Az én lelkemet itt formálták e cifra falak helyén. Aki vagyok, a négy zilahi esztendő által vagyok” — vallotta, s megtoldotta a *Vén diák üdvözlője* (1908) című versével: „Zilahra menjen ez a félig-síró, / Félig vidor ének. / Vén, kóbor diák küldi könnyek között / Az ősi Schola főmagiszterének... / S én jó mesterem, szeretném a kezed / Áldva-átkozva, sírva megcsókolni” — üzenté hajdani tanárának, *Kincs Gyulának*, aki a diák Adyt költővé bérnyálta, első versét közölte a *Szilágyban*. S hajdani scholájának más versében is üzent: „Én iskolám, köszönöm most neked, / Hogy az eljött élet-csaták között / Volt mindig hozzám víg üzeneted. / Tápláltad tovább bennem az erőt, / Szeretni az embert és küzdeni / S hűn állni meg Isten és ember előtt” (Üzenet egykori iskolámba /1914/).

A magam és az eddigi diákjaim nevében is üzenhetjük mi is Adyval iskolánknak, tanárainknak, erdélyi iskolarendszerünknek: *bála, köszönet, bússág, hit és szó és tettek...* Mert *iskolánktól megkaptuk a harcos élet titkát*. Mi is üzenhetjük a vendiákoknak: erő, kitartó küzdelem, és üzenhetjük a „mindig újak”-nak: *bátorság, harc, nemes eszmék*. Többsíkú és összetett az *Üzenet...* időtényezője is: Az iskolában eltöltött négy esztendő, az üzenet megszületéséig elmúlt tizenöt év, a vers megírása óta elszaladt, egyre szaporodó iskolai évek, és a „mindig újak” éve, amelyek a végtelenbe nyúlnak. Ezeket a gondolatokat próbáltam átadni volt diákjaimnak, amikor ezt a költeményt tanultuk, amikor Zilahon, a kollégium előtti Adyszobornál elszavaltuk a mi üzenetünket is Ady szavaival. Elmondtuk a *Proletár fiú verse* (1909) és az *Ifjú szívekben élek* (1917) című verseit is, s Adyfalván (a hajdani Érmindszenten) pedig verscsokor-összeállítással tisztelegtünk a szülőház és a nagy költő előtt. Felolvastuk *A különféle diák-urak* (1907) c. cikkét is, amelyben a korabeli iskolásokról szól: „...begyűk tele van az iskola hazafias frázisokkal, olvasmányaival, verseivel.” S természetesen *Az Értől az Oceánig* című versét is ott az Ér partján idéztük fel. „Az Ér nagy, álmos, furcsa árok, / Pocsolyás víz, sás, káka lakják. / De Kraszna, Szamos, Tisza, Duna / Oceánig hordják a habját. // S ha rám dől a szittyá magasság, / Ha száz átok fogja a vérem, / Ha gátat túr föl ezer vakond, / Az Oceánt mégis elérem. // Akarom, mert ez bús merészség, /

Akarom, mert világ csodája: / Valami az Értől indul el / S befut a szent, nagy Océánba.”

Ady tudatában volt küldetésének, tisztán látta, mi következik, mint a viharmadár, érezte a közelgő veszedelmet, s riadt vijjogással akarta öntudatra ébreszteni a nemzet vezetőit. Azt a hatalmas ellentétet próbálta feltárni, megmutatni, tudatosítani, amely az *ezer esztendőös birodalom* és a *Hét krajcár* világa között feszült, s két-ségbeesetten kellett tudomásul vennie, hogy szava pusztába kiáltó szó!

Hírlapírói munkássága: írásai a maguk nemében remeklések, reflexióit mindig a hírekhez fűzi. Már 1901-ben így írt: „Magyarországon hazafias dolog a németet, szerbet, román, tót szidni. Így van? Ha így van, én ünnepélyesen kijelentem, hogy nem vagyok hazafi. Én minden fajt, nyelvet, vallást, meggyőződést és jogot tisztellek, extra és intra Hungariam.” (*Tanulmányok*, 1901.)

Ugyancsak 1901-ben az [*Olvasták Önök*] kezdetű cikkében az öreg Ungár esetről számolt be, akinek milliomos lányát egy kopott firtli, egy dzsentrí gyerek elszöktette. Az apa látszólag beleegyezett a házasságba, azonban az összegyűlt násznépet kidobta a házából. Mikszáth Kálmán ezt az esetet dolgozta regényé *A Noszty fiú esete Tót Marival* című művében.

„Egy budapesti lap ezzel az esettel azt látja igazolni, hogy a zsidóság *nem akar beolvadni*. Hogy a kakas csípje meg. Nem is volna rossz. Mokány Berciék jól gondolták ezt az összeolvadást.

I. Fenntartatik a régi kedvezmény, mely szerint a szép zsidó asszonyokkal szemben nem vagyunk antiszemiták.

II. Azok a gazdag zsidók, akiknek leányaik vannak, tartoznak őket elszegényedett, nyakig adósságban úszó kaszinógavallérokhoz férjhezadni.

III. Ellenben azok a gazdag zsidók, akiknek nincsenek leányaik, vagyonukkal egy szervezendő „Középosztály restauráló egyesület” pénztárát gyarapítják.

IV. Akik kellemetlenek, azok kötelesek kivándorolni.

És így tovább. Így gondolják sokan az összeolvadást. De összeolvadni a munkában, a haladás-vágyban, a közös célokban? Ez nem ízlik még mindig a magyar úri gyomornak.”

1902-ben pedig javaslatot fogalmaz meg: „Megöl bennünket a *betű*, a *vasút* meg ez a sok zsidó, aki folyton ösztökél, hogy menjünk *előre*. Fel a sallanggal, fringióval szentelt olvasókkal, kártyákkal, kulacsokkal, agarakkal, versenylovakkal és ősökkel! Menjünk vissza Ázsiába!” (*Menjünk vissza Ázsiába*, 1902.)

1906-ban *Angol. vezényszó* című cikkében újabb keserű-ostorozó hangon írja: „Csodálatosan kezd a kultúra virulni a Kárpátok alján... Egyszerű koldus emberek a kalendárium és biblia helyett angol nyelvtant olvasgatnak... Mert készülnek Amerikába. Itthon tudniillik kevés embernek van joga és módja élni. Még boldogok, akik olvasni tudnak. Igazán kellene valamit tenni Magyarország analfabétáiért. Ha olvasni fognak tudni, sokkal hamarabb ráveszik magukat a kivándorlásra...”

Ady publicisztikájában arra is figyelmeztet, hogy Erdélyben, az erdélyi fejedelmek, pl. Bethlen Gábor, nagy figyelmet fordítottak a népoktatásra, a könyvnyomtatásra. *Ismeretlen Korvin-kódex margójára* (1905) című cikkében írta: „Sejtellem-ösvények vezetnek keresztül a Királyhágón... léptem a Királyhágó erdőit tapossák, s nem érzem magam Julián barátának, aki visszavágyik Nagy-Magyarországba. Szegény Nagy-Magyarország, talán sohasem is volt, csak Erdély volt mindig, Transzilvánia, Erdőelve... Erdély állam volt, az önmagáé volt ezidőben, ... csak az erdélyi Magyarországon maradhatott meg az, amit keresünk... Neki volt Fráter Györgye, ki tudta, hogy kell a törökkel bánni s távol tartani tarkónktól a simogató német kezét... És Erdély látott elsőnek mélyen be Európába. Jött a nagy égszakadás, jött a protestantizmus és Erdély odakapcsolta magát Európához, lelkébe engedett mindent, ami jött, s produkálta a legmerészebb és legmagyartalanabb produkciót: az egészen újat. A nagy Kultúrvolk a Rajna mentén még égette a zsidót, a dominikánus véredek csaholtak mindenütt Nyugaton, Erdélyben... ki merték mondani, hogy az emberek hite pedig az ő dolguk. Innen indul meg magyarok rajzása már előbb nyugati scholákra... Bethlen Gábor itt teremt az oláh parasztnak irodalmi nyelvet. Itt siratja az első magyar kultúremler, Szenci Molnár Albert, hogy ő magyar, de nem lenne más egy világért sem. Itt terem az első asszonyíró, azután az erdélyi Mikes Kelemen megmenti tisztaságát, becsületét a kemény, szegény de szűz és erős magyar nyelvnek századokra. Descartes Erdély révén jut keletre, Comenius Amost egy erdélyi asszony veszi észre. A székely balladák vetekednek ez időből a skótokkal... Itt születik Wesselényi, Kölcsey, s itt keresi a megvigasztaló kultúrára legalkalmasabb magyart a magyar agitátora a civilizációnak: Kazinczy Ferenc... Ha száz évvel hátrább cammogunk és újat nem tudunk adni, hacsak ha nem antikulturálisat, mi lesz velünk? Nem elég, ha vannak Apáczai Csere Jánosok, ha nem mély a néplélek... Csak mi agyunk azok, akinek nem jutott a nemesebb fajok szükséges szenzibilitásából? Erdély mást bizonyít, próbáljuk Erdélyt folytatni, hátha lehet...”

S egy év múlva, 1907-ben már a *Mezőcsát megy Amerikába* c. cikkét is megírta...

Ady tiszta történelemlátása, népének, népünknek, anyanyelvünknek féltése íratta meg 1914-ben a *Magyar és román* című, Octavian Gogának küldött levelét: „Magyar szól a románhoz, rét az erdőhöz, de patrióta a patriótához, ember az emberhez és poéta a poétához... Nincs egy leheletnyi kicsi magyarázata annak, hogy ti most ugyanazt csináljátok, amivel már nagyapáitok már olyan kétségbeesetten póruljártok? Ti, véres-keserű lázadók alig föltápáskodott utódjai, összeálltok, persze megint Bécs biztatásával, hogy a küszködő magyar radikalizmusnak, nemzetvédelemnek, demokráciának és szabadságharcnak gáncsot vessetek...” Figyelmeztette barátját, hogy „kihagyjátok a népet, a népeinket az úri hidas-magas egyezés”-ből, s hogy „Iancut, ezt a ragyogó, poétás, forró, nemes néptri-bunt élete vége felé tébolyította meg élete zátonya, szörnyű csalódása...”

Az is természetes, hogy Ady verseiben is a nemzeti vakság, a birodalmi szédelés korában *összefogást hirdetett a nemzetiségekkel*: „Dunának, Oltnak egy a hang-

ja, / Morajos, halk, halotti hang. (...) Mikor fogunk már összefogni? / Mikor mondunk már egy nagyot, / Mi elnyomottak, összetörtek, / Magyarok és nem magyarok?” (*Magyar jakobinus dala*, 1908)

Ady a maga kora magyar valóságából, társadalmából építette fel költői világát is. A belső világára összpontosított, a saját látomásaira figyelve érzékletes képekkel, természeti és társadalmi jelenségek révén alkotott, költészete a szecessziós-szimbolista jelképekkel összefüggő biblikus, antik és magyar kultúrtörténeti célszövegek lírai rendszere:

Látomásszerű versek: A költői én és a külvilág sorsszerű ellentéte: *A magyar Ugaron* (1906), *A Hortobágy poétája* (1906), *A Tisza-parton* (1906).

A kultúrálatlan magyar világ szembesítése Párizssal: *Páris, az én Bakonyom* (1907).

Létharc-versek: A költői és kozmikus méretű küzdelem hőse: *Harc a Nagyúrral* (1905), *Az ős Kaján* (1907).

Léda-versek: Rejtélyes szerelem, ambivalens érzetek: *Héja-nász az avaron* (1905), *A Szajna partján* (1906), *Elbocsátó szép üzenet* (1913).

Élet-halál versek: *Párizsban járt az ős* (1906).

Istenes versek: A költő támaszkereső lelki szükséglete, ellentmondásos Istenkép: *Az Illés szekerén* (1909), *Menekülés az Úrhoz* (1917).

Forradalmi versei: *Az Illés szekerén* (1909), *Dózsa György unokája* (1906), *A grófi szérűn* (1907), *A hadak útja* (1908), *A tűz csibolója* (1912), *Robanunk a forradalomba* (1912), *Magyar jakobinus dala* (1908).

Magyarság-versek: *Az ős Kaján* (1907), *Nekünk Mohács kell* (1908), *Az én magyarságom* (1908), *A föl-földobott kő* (1909).

Verseiből a nemzetföltés szól, vállalja a magyarságát erényeivel, hibáival együtt.

Kuruc-versek: *Esze Tamás komája*, *Bujdosó kuruc rigmusa* (1909).

Csinszka-versek: *Órízem a szemed* (1916), *De ha mégis* (1918).

A háború idején apokaliptikus költői világ: *A mesebeli János* (1914), *Ember az embertelenségben* (1916), *Emlékezés egy nyár-éjszakára* (1917), *Krónikás-ének 1918-ból*.

Utolsó küldetés: *Üdvözlét a győzőnek* (1918. november).

Ady „új időknek új dalaival” jött, s amíg új idők lesznek, addig Ady új dalai régieknek számíthatnak ugyan, elavultaknak — soha (Szilágyi Júlia). Életében, de halála után is óvták a fiatalságot Tőle, a „hazafiatlan”, az „erkölcstelen” verseitől. De költészete ismét nemzedékeket állít sorompóba, mert a klasszikusok sorsa, hogy olyan szenvedélyeket lobbantsanak fel, mintha még maguk is lobognának, élnének. S ha kortársai tudnak maradni minden kornak, akkor minden nemzedék a maga tapasztalata, életérzése, gondolata és indulata szerint faggathatja őket. Anyanyelvoktatásunk történetére gondolva a reformációra, a társadalmi haladásnak erre a roppant jelentőségű pillanatára gondolhatunk. A reformáció kiállása az anyanyelvűség mellett, a magyarság (és nem csupán a magyar nép) számára a közérthető ígéhirdetést jelentette, a zsoltárok éneklése csak társult hozzá, s oktatásun-

kat is megszabadította a latin egyeduralma alól, de egyben paizs is volt a Habsburg németesítő törekvéseivel szemben. Ady költészetében csodálatos visszhangra talált a bibliafordítások messze hangzó nyelve, s az Ó- és Újszövetség, a maga hőseivel, példázataival, az egyetemes emberi helyzeteknek, a helytállásnak költői szépségű forrása lett. A költő éjjeliszekrényén a Biblia a szülőföldet képviselte: az anyanyelv székesegyházát, oltalomként, ihletforrásként.

Ady költeményeinek megismertetését mindig azzal a gondolattal zártam, hogy talán egy picit tanítványaim lelkében is megvalósult az a hit, amelyet oly szépen fogalmazott meg a költő: „Ifjú szívekben élek s mindig tovább, / Hiába törnek életemre / Vén huncutok és gonosz ostobák, / Mert életem millió gyökerű. (...) Nem ér föl már szitkozódás, pizok: / Lyányok ifjak szívei védenek.”

Móricz Zsigmond

Ady Endre programját valósította meg prózában, a Nyugat első, nagy nemzedékének tagja, a XX. század első felének egyik legjelentősebb prózaírója *Móricz Zsigmond* (1879–1942), akinek a novellái prózába öltöztetett Ady-versek, s ezért is üdvözölte oly széles közvélemény. S maga Ady is: „Alig bírom a ceruzámat fogni, hogy Móricz Zsigmondot össze ne égessem toلولó, nagy, forró szavak, képzelgések hirtelen forróságával... Ilyen a mi fajtánk..., Hajduszélen, Biharszélen, Szatmárban, Szilágyszélen él... Ez a tájék Magyarország dagasztó teknője..., a mi fajtánkból jött most megint, íme egy Móricz Zsigmond, aki *egyedül fölér egy forradalmi szabadsapattal...*”

Móriczban megvolt Jókai Mór áradó mesélőkedve, Mikszáth Kálmán anekdotázó hajlama, de novellái, regényei az eseményeket összesűrítő drámák, szereplői a magyar falu, a magyar vidék lakói, népe. Édesapja felfele törekvő kisparaszt, édesanyja papeány, mindketten ragaszkodtak gyermekeik gondos neveléséhez, iskoláztatásához, s az édesapa mindennel megpróbálkozott, hogy a szükséges pénzt előteremtse. Debrecen, Sárospatak, majd a Kisújszálláson letett érettségi után helyettes tanár lett a fiatal Móricz. 1903–1908 között Szatmár megyében a Kisfaludy Társaság megbízásából népköltészeti gyűjtőúton járt. „Kimeríthetetlen mondanivaló duzzadt bennem, és 25-30 év alatt nem fogyott ki az a tarisznya, amit ott, akkor töltöttem meg, mohó kapzsisággal, a népéletének mindenféle anyagával” — vallotta később.

Sikert hozó novellája 1908-ban jelent meg a Nyugat hasábjain, s elbeszéléskötetének a címéül is ezt választotta: *Hét krajcár* (1909). Ebben a népmesei hangulatú, a mesékbe illő szegénységet bemutató novellában „egyszerre láttatni könnyet és mosolyt, tragédiát és idillt” — véli Czine Mihály. Az általános iskolai tankönyveinkben is szereplő írás megtanításakor kitérünk arra, hogy a meseszám egyben szimbólum, hogy a hiányzó, hetedik krajcárt a koldus adja, Móriczék tehát szegényebbek a koldusnál is. Mintha a szegénység hétfejű sárkányával hadakoznának, s a sárkány győz! Meselem a krajcár is — kevés pénz! —, a kifogyhatatlan

kincsesbánya, a terület asztalkám, a pénzceskék megszemélyesítése, a csigabiga csalogató, a megmentő, de alamizsnájával később érkező koldus...

Móricz újszerű ábrázolásmódja, naturalista elemekkel ötvözött realista képei, a falu társadalmi rétegződését bemutató novelláiba anekdotikus elemek is vegyülnek. Élőbeszédszerű stílusában vallomásos líraiság, népnyelvi és archaikus hatások váltakoznak. Regényei: *Sárány* (1910), *Isten háta megett* (1911), *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* (1914) (Kalotaszegen, Sztánán tett látogatás nyomán írta), *A fáklya* (1917), *Légy jó mindhalálig* (1920), *Tündérbert* (1922), *Pillangó* (1924), *Kivilágos kivirradtig* (1924), *Úri muri* (1927), *Rokonok* (1930), *A boldog ember* (1935), *Erdély* (1935), *Életem regénye* (1938), *Árvácska* (1941), *Rózsa Sándor* (1941).

Ez utóbbi, trilógiának tervezett regénye „riasztólövészként csattant az éjszakában” — fogalmazta Czine Mihály, „a magyar nép ellen indított vad háborúban ilyen riadót magyar író eddig nem fűjt.” (Nemeskürty István, 1983. 864.)

A debreceni kollégiumban eltöltött diákéveket rajzolta meg a *Légy jó mindhalálig*-ban, a gyermekkor érzéseivel, a szeretetre vágyás tisztaságához, a csalódottság fokozott élményeihez tért vissza — itt keresve a felnőttvilág rosszaságának magyarázatát. A mű gyermekregény. Egy jószándékú, jól tanuló, de az alsóbb néposztályból a kollégiumba vergődött kislány alaposan végigpofoz az élet, közelebből az iskola és közvetlen környezete, „Nyilas Misi alapérzése a félelem... olyan, szinte már magatartássá változó érzés, amelyet a gyermek osztályhelyzete szül, az tartja fenn, indokol mindvégig” (Nagy Péter: *Móricz Zsigmond*).

A közösségben gondolkodó Móricz legégetőbb fájdalmát írta bele: Milyenén nevelik az ifjúságot, amely átveszi majd az idősebbektől a vezetést, pontosan, ki a felelős azért, hogy ilyen lett az az ifjúság, amely 1931-ben már vezetést átvállalt középnevezdeknek számít? A válasz: A nemzet közszelleme volt béklyóban, s ez olyan destruáló hatással volt az egész világra, hogy az új generációk már úgy nőttek fel, hogy akarat nélküli engedelmes szolgái legyenek a hatalomnak — fogalmazta meg Kántor Lajos (1968. 47.)

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem példája erősíthette Móriczban azt az elképzelést, hogy a régi „történelmi osztály tehetséges, jobbra hivatott embereitől lehet esetleg elvárni az ország felvirágoztatását. Mikszáth hősei (Katánghy Menyhért, Noszty Feri) még úri svihákok, Móricz kiemelkedő hőseiben nagy, előremutató tervek lobognak, de a legjobbak sorsa a bukás. A teljes kiábrándulás, az illúzióvesztés regénye a *Rokonok* (1932). Móricz szerint *Magyarország a rokonok és panamák lápvilága*, amelyben el kell merülnie még a legbecsületesebb szándéknak is, nincs a vezetők között egyetlen igaz, a nép ügyét felkaroló ember sem (Mohácsy Károly, 1994. 269.).

Középiskolai irodalomtörténeti tantervünk alapján ismertetjük meg diákjainkkal a *Barbárok* (1931) című, a mai fiatalokra is döbbenetes hatású novellát. A történet folklórgyökereit is felkutatjuk a téma és a rokonság alapján. Moldvában és Háromszéken ismert ballada: *A megölt pásztor — Szép fehér pakulár* (Kallós Zoltán, 1977. 84.), de a román órákon megismert *Miorița (A báránka)* című román nép-

balladát, valamint *Mihail Sadoveanu: Baltagul (A balta)* című regényét is megbeszéljük. Kitérünk a novella nyelvi világára is: Móricz néhány hangalakkal (*vót, gyiin*), a népi szókinccs szavaival (*fogdmegek, eldarvazott*), szókapcsolásaival (*ladikos embert lett, az áttette*) hiteles népi nyelvet tudott teremteni. „Csoda ez a nyelv — írta Kosztolányi Dezső —, a gondolatok sajátságos, utánozhatatlanul-keleti tagolása, a szavak ázsiai tempója, s messze-messze muzsikája, a pusztai emberek alanytalan korcs mozdulata... Csoda ez az egész így együtt, mert szándék és beteljesülés, betű és lélek, természet és művészet eggyé válik...” (Kosztolányi Dezső, 1958. 179.)

„Barbárokról” szól az *Árvácska* (1941) című remeke is, amely már nem csupán „híradás”, itt már kétségbeesett, tehetetlen sikoly tör fel az író lelkéből, midőn egy 7-8 éves lelenckislány embertelen sorsának néhány évét választotta. „Rém-történet — írta *Halász Gábor* a *Magyar Csillag* emlékszámában (1942. október 1.) —, amennyire ballada is, s az is, hogy az író tudatosan közelít a költészethez, amikor fejezetek helyett *zsoltárookra* tagolja. A zsoltárokból a mélységekből a magasságba kiáltó szenvedés jajszava hallatszik, a megalázottak és kiszolgáltatottak ószövetségi imája, az Istenhez kiáltó próféták hangja” (Mohácsy Károly, 1994. 172.). Az egymás mellé rakott epizódok, az emlékezetből felidézett vagy véletlenül felmerült élethelyzetek a kislány szenvedéseinek színterei, iskolába nem jár, írni-olvasni nem tud, a helyes artikulációt sem sajátíthatta el, pöszén beszél, szókinccse beszűkül, hiszen mást se hall „kedvesanyámtól”, mint: kettéhasítlak, fene rájja le a húsodat, no te mocskok, kitaposom a beledet... A kislánynak még neve sincs, Csörének szólítják, majd megtudja, hogy hivatalosan bejegyzett neve: *Ál-lami Árvácska*. A korabeli magyar állam a lehető legembertelenebb módját választotta a gyermekek támogatásának, nem az anyának adták a pénzt, hanem „vállalkozónak”, aki a Gyermekligától kapott havi nyolc pengőt és az évente kapott rend ruhát elfogadja, mert a pénzből futja a disznóhizlalásra, a ruhát pedig saját gyerekei hordhatják el. Csöre pedig meztelenül őrzi a disznót... A jelképes tisztító tűz ebben az írásban is fellobban, „elmúlt a rosszaság és elmúlt a kegyetlenség. Minden békés lett, átalakult, másfajta valamivé az egész élet. A nyelvekből üszök lett, s a sértegetésekből füst és pára.”

Középiszólás tanítványaimmal mindig Ady versével búcsúztunk Móricz Zsigmondtól: „Rózsafa-vonóként nagy zöngésű húrhoz / Súrlódjék ez írás Móricz Zsigmond úrhoz. (...) Ma te vagy (...) Nyugat csapatjának leleti zászlaja. / Mi nagy csatázásunk nagy igazolója (...) S ha a Lehetetlent nem tudtuk lebírni, a / Volt egy szent szándékunk: gyönyörűket írni.”

A háború, az esztelen vérontás ellen tiltakozva 1916. március 26-án, a Nyugat zeneakadémiai matinéján együtt szerepelt Ady Endre, Móricz Zsigmond, Karinthy Frigyes. Itt olvasta fel a *Húsvét előtt* című nagy hatású háborúellenes, szabadversre emlékeztető rapszodiáját: „Ó, béke! béke! / legyen béke már! / legyen vége már! (...) egyik rész a munkára, / másik rész a temetésre: / adjon Isten bort, búzát, / bort a feledésre!” az egyik résztvevő, a költő: *Babits Mihály* (1883–1941).

Babits Mihály

A XX. század eleji modern, a népnemzeti irányzatot felváltó, esztétikai tekintetben magas szintű irodalom kiemelkedő alakja, akinek lírája gondolati-filozófiai mélységű, a töprengő, kérdező és kételkedő eszmélkedés jellemző rá.

Babits Mihály bölcsészhallgató volt, majd Baján a cisztercita gimnáziumban és Szegeden az állami reáliskolában helyettes tanár, s 1908–1911 között kinevezett magyartanár „a világ végén”, a történelmi Magyarország délkeleti csücskében, Erdélyben, Fogarason, ahol az osztályában román diákokat is oktatott magyar irodalomtörténetre. „Úgy éreztem magamat, mint Ovidius, amikor Tomiba készült” — írta barátjának, de a fogarasi évek alatt sokat olvasott, művelődött, alkotott. Pestre kerülve a Nyugat munkatársa és a Baumgarten-díj kurátora.

Sokműfajú szerző. Világirodalmi és lélektani olvasmányai nyomán született meg *A gólyakalifa* (1916) című regénye, családragénye a *Halálfiái* (1927), de görög, római, német, francia, angol és olasz műveket is fordított. Balassi, Petőfi és Arany költészetéről írt esszéit ma is ajánljuk tanítványainknak. Olvasmánynapló, beszámoló egy rendkívül kultúrált, biztos ítéletű ember olvasási élményeiről *Az európai irodalom története* (1934) című munkája.

Lírával ötvözött elbeszélése a *Jónás könyve* (1938), benne azt kutatta, mit tehet az író, a művész a barbár erők ellenében. A *bibliai történet* mögé rejtett *szellemi ön-életrajz* egyben *önvallomás* is, kívülről szemléli önmagát, s önarcképét Jónás személyében festette meg. A *küldetésstudat* emelkedett pátosza mellett ironia is jelen van, sőt a groteszk humor is. „A szó tiéd, a fegyver az enyém. / Te csak prédikálj, Jónás, én cselekszem” — zárja le a vitát az Úr, és Jónásnak rá kell eszmélnie, hogy nem az ítélkezés az ő kötelessége, hanem a bátor harc minden embertelenség és barbárság ellen, még akkor is, ha „gyöngye fegyver szózat és igazság”, s ha a küldetés esetleg komikus és eredménytelen.

Tanítványaim figyelmébe ajánlottam Babits Mihály *A stílus gazdagsága* (1910) című rövid írását is: „Ismerj meg idegen nyelvet is, hogy jobban gondolkozhass a magadén. De csak a magadén gondolkodjál, ha azt nem akarod, hogy gondolkodásod roskatag legyen, mint a felemás kövekből épített ház. A saját köveid gyűjtsd, a magad bányáiból: e bányák nemzeted nagy költőinek művei. Elsősorban annak, aki leggazdagabb szóban és gondolatban, aki legjobban tudott magyarul. A *Toldi*-ből többet tanultál magyarul és magyarul gondolkozni, mint talán minden más könyvedből együttvéve. Most azt hiszed, hogy nagyon ismered és nagyon szereted: olvasd el mégegyszer és látni fogod, hogy nem ismerted és nem szeretted eléggé. Olvasd addig, míg minden kifejezése, minden szava lelkednek egy részévé válik, kitörölhetetlen, elveszthetetlen kincseddé. Stílusod gazdagodik, a stílus gazdagsága a gondolat gazdagsága.”

Babits költészetét diákjaimmal az esztétikum, a tehetség és műveltség egységé-
ként próbáltuk meghatározni, nevét a Nyugat értékrendjével azonosítottuk. *Kosztolányi Dezső* véleményét is megidéztük Babits nyelvéről: „Önnek a kezében nem csak

kőműves eszköz a nyelvünk, de maga is alkotás”. Nemes Nagy Ágnes szerint: „a nagy Nyugat-hegylánc egyik fő orma, a vízvázaló hegysoré, mely a századelőn gyűrődött fel a magyar irodalomban, amelytől számítva másfelé folynak a folyók. És talán a legtöbb folyó a Babits nevű hegytől ered...”

Juhász Gyula — Tóth Árpád

Középiskolai tantervünkben szerepel a tragikus sorsú költő, *Juhász Gyula* (1883–1937) verseinek a megismertetése, aki az impresszionizmus művelője volt, lírájának alaphangja a mélabú, a rezignált bánat. Költeményeinek jelentős része az *Anna-versek*. Szerelmének nem volt élmény-alapja, a költő egyre távolodó emlékeiben légiesült-finomult Anna alakja dallá, költészetté, halhatatlan múzsává. A *Milyen volt...* (1912) a szerelem elmúlásának fájó érzése. Természeti és szerelmi emlékek kölcsönösen erősítik egymást: a táj olyan szép, mint Anna, s Anna olyan szépséges, mint a táj. A vers mellé midig felolvastuk a *Szavak* (1934) című versét is: „Szavak, csodálatos szavak. / Békítenek, lázítanak. // Eldöntenek egy életet, / Följárnak, mint kísértetek. // Szárnyalnak, mint a gondolat. / Görnyedve hordnak gondokat. // Világot jelentenek, / Meghaltál, ha már nincsenek. // Dalolnak és dadognak ők, / Gügyögnek, mint a szeretők. // Ölnék és feltámasztanának. / Szavak, csodálatos szavak.”

Az impresszionista költészet egyik mintadarabjaként tanítjuk *Tóth Árpád Körüti hajnal* (1923) című versét, amely a pesti táj ébredésének három mozzanatát ragadja meg: a derengő, színeket kioltó szürkéseget (*Vak volt a hajnal, szennyes, szürke...*), az első fény felragyogásának néhány perces bűvöletét (*kigyúlt / A keleti ég váratlan zsarátja...*), majd a nappali élet kijózanító varázsát (... *indult a józan robot...*). Tóth Árpád fiatalon halt meg, s szomorú életéből fakasztotta mégis a másokat vigasztaló művészi szépséget. *Babits Mihály* szavaival: „*Ha volt valaha ötvös-művésze a magyar versnek, ő az.*”

Gyermekkönyv...

Magyar irodalmunk egyik legszebb gyermekkönyveként oktadjuk *Karinthy Frigyes* (1887–1938) *Tanár úr kérem* (1913–1916) című művét. Arról szól, hogy az iskolapadból még alig kikerült író, azt a valaha vágyott felnőttiséget, amelyről hatodikos korában annyit álmodozott, úgy élte át, mint valami kellemetlen és tökéletlen álmot, s most boldogan ébred fel a VI. B. álom-valóságában. Újra beleéli magát — de már felnőtt, kiábrándító tapasztalataiból okulva — az elveszett ifjúságba, a visszatekintő emlékezetben megszépült, boldog diákévekbe, a szorongások, a félelmek, az örömek és vidámságok ritmikusan visszatérő világába, egy-egy gyöngé, de mégis törekvő, jóindulatú, szorongatott helyzetében is ábrándokat szövögető tanuló szemével láttatja az iskolában történeteket.

Nem szerepel a tantervben, de egy-egy osztályban megismertettem *Karinthy Frigyes*nek a felvilágosodás hagyományaihoz és mindenekelőtt Swifthez kapcsolódó nyelvkritikáját, amelyben *a nyelvet mint az igazság és hazugság közös forrását bírálta*. Karinthy az emberi jogokat védelmezte a *Felicia*-ban (1935): „E törvény szerint halálbüntetéssel sújtandó rangra és állásra való minden tekintet nélkül az olyan államférfi, aki valóságos dolgokról és állapotokról beszélve vagy írva, képekben fejezi ki magát, vagy hasonlatokkal magyaráz meg valamely közérdekű kérdést vagy követendő eljárást... Államférfiúnak halálbüntetés terhe alatt tilos átvitt értelmű szavakat használni, csak számokban és konkrét főnevekből alkotott tőmondatokban szabad kifejezni magát (...) kötél általi halállal büntetendő minden olyan leírott vagy kimondott mondat szerzője, amelyben a többes szám első személynek névmása átvitt értelemben használtatik... például, ha valaki, akár magánember, akár államférfi így fejezi ki magát: „mi szívesen vérezünk”, anélkül, hogy míg ezt kimondja, tényleg véreznék, vagy „mi utolsó csepp vérünkig hajlandók vagyunk” anélkül, hogy a saját csepp vérének felmutatná (...) vagy „mi nem félünk az ördögtől se”, anélkül, hogy az illető azonnal be nem bizonyítaná, hogy ő tényleg nem fél...”

„Szellemes” volt, de nemcsak a szó humoros értelmében. Komoly sorai is szellemesek, mert szó szerint van bennük szellem, teremtő ihlet, eredetiség, így hozta létre a magyar irodalom legkiemelkedőbb *humoros-szatirikus-groteszk* művészi szintézisét, az *Így írtok ti* (1912) című kötetében.

Az új magyarkor anyanyelve

Az 1850–1920 közötti új magyarkor anyanyelvi világáról összefoglalóan elmondhatjuk, hogy 1849 után a közigazgatás, a bíraskodás és a katonaság nyelve ismét a német. 1856-tól a gimnáziumi oktatás is hivatalosan németül folyik, a bevezetésére ugyan 6 év átmeneti időt adtak. Az egyetemeken németül és újra latinul oktatnak. Tanári oklevelet az 1850-es években magyar anyanyelvű pedagógus nem kaphatott. Temetések és évfordulók adtak lehetőséget az elnémított országnak a tiltakozásra, pl. Vörösmarty Mihály búcsúztatásán, s a Kazinczy-emlékünnepeken. A németesítés elleni küzdelem bástyája a Magyar Tudományos Akadémia és az Erdélyi Múzeum-Egyesület volt. Besegítettek a megújuló folyóiratok, napilapok: *Pesti Napló* (1850-től), *Új Magyar Múzeum* (1850), *Budapesti Szemle* (1857-től), *Századok* (1867), *Magyar Nyelvőr* (1872-től napjainkig), *Népszava* (1872), *Pesti Hírlap* (1878), *Vasárnapi Újság*, *Figyelő*, *A Hét*, *Új Idők* stb.

P. Buzogány Árpád

Szétpukkant az ég melege

Nagy darabokban hull az este,
a kert fái közt szürkéség
vastagszik, homály nő ághegyig,
hogyan aztán manócskák fessék

gyorsan az ég alját is széles
ecsetekkel sápadt, szürke
foltosra. Később már fekete
folt lesz a patakok tükre,

mert dombok mögé hullt rég a nap,
tisztá és hűvös lett az ég,
melege úgy szétpukkant, mint egy
kőre ejtett cserépfazék.

Fejünk fölött csillag téblábol

Leesett a nap az égről,
visszapriccolt sugarából
valamennyit még az égre,
aztán megszürcült a távol,
fejünk felett, felhők között
vacsoracsillag téblábol.

Nincs madárszó, sűrű a csend,
hallom, kerítés tövében
sündisznó szöszmötöl és a
szelek is alusznak régen,
kutya láncá halkan zördül,
hold kél, mint egy régi képen,

erdő mögül kapaszkodik,
rácsöpög patak vizére,
toronytetőn folyik végig,
csillog a csatorna széle.
Tücsök hangol, éjszakai
zenekarunk csöpp vezére.

Elfogyott a füst a kémény
tetejéről, gyöngyvirágok
illatoznak az udvaron,
tavak fölött vadlúd gágog.
Ki ringatja esténként az
egész elfáradt világot?

Péterffy Gyöngyi

Megválthat

Fut az idő
fut a szán

csak a képzelet tisztán

Eszkendők fordulóján
érezzük mily súlytalan
vitte el a súlyosat

csak a parázslók tisztán

Nem is vagy a helyeden
keresed a helyedet
azt a kiszorítottat
mit a világ békén hagy

csak a szeretet tisztán

Kuporgatott lángodat
viszi a szél az idő
megválthat a Teremtő

Beke Sándor

Indulok Veled magamban

A találkozásig
az egyik legszebb szó:
Indulok.

Az indul cselekvést kifejező ige,
melynek kezdeményezője
Te vagy;
az ok,
a mozgást és a találkozást
előidéző főnév.
Én vagyok.
Ezt a szót
eredményezi most az ige
és a főnév találkozása:
Indulok...

Indulok — hozzád...
Indulok — feléd...
Indulok — érted...

Indulok magamban Veled,
indulok veled magamban,
magamban Veled indulok,
magamban indulok Veled.

Elfogyasztottam a reggeli
pirított kenyeret,
s már ott vagyok, hogy
— indulok,
elzártam a vízcsapot a konyhában, s
— indulok,
bezártam az ajtót a lépcsőházban s
— indulok,
de nehogy kifújja a szél a függönyt,
becsuktam az ablakot és
— indulok,

megyek feléd,
kopog,
kopog a cipőm a járdán...

Már rég elindultam,
már rég megyek hozzád,
igaz,
nincs pár perce,
de régnek tűnik
az idő arcán —

Ha megérkeztem,
új nap kezdődik Veled,
semmihez sem fog hasonlítani
ez az öröm,
mert egyedi,
mert egyszerű,
mégis a legnagyobb
beteljesülést ígéri,
mert két tiszta lélek kapcsa...

Indulok...

Elküldted sms-ben,
én olvasom mobilomon
az üzeneted.
Ennyi: *INDULOK*.

2006–2016

Szász András

A fatemplom öregje

A Nagyhagymás aljában, néhány lépésnyire az Olt forrásától, a Kovács-tetőnek nevezett magaslat közepén áll egy kis fatemplom. Nem tudni, kik, mikor és milyen céllal építették. Ott van. Ott volt már az első és második világháború idején is, s bár a fegyverropogás a környék csendjét is messze űzte akkortájt, Isten házat soha egyetlen találat nem érte. Még a villámok se bántják, pedig villámhárítója sincsen. Talán Isten közelsége, talán a földből kiáramló különös erő miatt, a gonosz, ártó szándékok mindig messze elkerülték a kis fatemplomot. Legálábbis a környékbeliek így magyarázzák. Szerettem odajárni. Szerettem a templomból áradó nyugalmat, a csendet, melyet éveken át nem zavart meg semmi. Egy alkalommal különös öregemberrel találkoztam a templomnál. Ott ült a szakállas vénember a templomtornác lépcsőjén. Háta hajlott volt, ruhája kopott, de szemében valami különös fény csillogott. — Haragszol rám, ugye? Félsz, hogy megfosztalak a nyugalomtól, amit ez a hely jelent számodra? — kérdezte mély, dörmögő, mégis szép zengésű hangon. Válaszolni sem volt időm, máris folytatta. — Mit gondolsz, mitől ilyen különös ez a hely? Nem, nemcsak a templom okozza... Annak is szerepe van benne, de a legfőbb okot magadban találsz. Már amennyiben érdekel és keresed. A jó, ha útjára engeded, mindig legyőzi a rosszat, ahogyan egyetlen mécses fénye is legyőzi a sötétséget. Mert a fény is oda világít, ahová irányítod. Igyekezz hát, hogy lelked is mindig tiszta mécses legyen, amilyenek Isten, akihez ide feljársz, megteremtette. Akkor az Ő erejét, jóságát, szeretetét is magadénak tudhatod, bárhová, bárkire rásugározhatod. Persze nehéz ezt felfogni, tudom — tette hozzá kis szünet után —, pedig ebben rejlik a nagy titok... — Miféle titok? — buggyant ki belőlem a kérdés. — Hát a teremtése — izzott fel a bozontos szakállú öreg tekintete. — Tekints csak körül, minden itt van a szemed előtt, mégse látod? — mutatott körbe göcsörtös botjával. Önkéntelenül is körülnéztem. Szemeim végigpásztázták a jókora tisztást, a fenyvessé borított hegyoldalakat, a Hargitát, a távoli Radnai-havasok csúcsait, Tarkó csupasz bérceit, ám mire tekintetem visszaért a templom lépcsőjére, már nem volt ott senki.

Benéztem a templomba, majd futva megkerültem, de az öreget nem találtam. Egyszerűen eltűnt. Mintha ott se lett volna.

Táborhelyünkre visszatérve elmeséltem barátaimnak élményemet. — Biztosan álmodtad — mondta egyikük. — Dehogyan álmodtam, hisz amikor a templomhoz értem, már ott volt — próbáltam bizonygatni... Hiába. Este, mikor Lecsénka Jóska bácsihoz felmentünk tejért, neki is elmondtam a furcsa öreggel történt találkozásomat. — Nocsak — dörmögte halkán az öreg —, tán mondott is vala-

mit? — Persze — kaptam a szón —, beszélt a fényről, a mécsesről, meg a bennünk lakozó jóról és rosszról. — Tekintsd ajándéknak a jelenését, és igyekezz megfogadni a tanácsát. Most még nem nagyon érted, de rendre, apránként megfejtjed majd minden szavát. Addig elég, ha észben tartod, amit a fényről mondott. Egyébként Apó a neve, legalábbis mi, errefelé így nevezzük — mormogta inkább magának Jóska bácsi, aztán mintha ott se lettem volna, megigazította a tejjel teli nagy fazekat a tűzhelyen, az ajtó mellett felhalmozott farakáshoz ballagott, és néhány darabot rávetett a parázsra. A vörös lángnyelvek mohón kaptak bele a száraz bükkhasábokba. Többé nem esett szó a furcsa öregről, nem is láttam. Pedig még sokszor felmentem a hegyhátat egyedül uraló magányos fatemplomhoz. Reménykedtem, hátha újra ott lesz a szakállas vénember. De nem volt. Csak a szél muzsikált egykedvűen a templomtető zsindelei szélén. Azért néha most is magam előtt látom. Hallom jó szándékú, dörmögő hangját. S bár az eltelt évek alatt valamivel bölcsebb lettem, még mindig nem egészen világos előttem minden szava, csak a lényéből áradó jóságot érzem, azóta is, folyamatosan.

Utóirat

2008. május 20-án elektronikus levelet kaptam egy Bartha Kata nevű hölgytől. Íme, a szövege:

„Kedves Szász András! Többször elolvastam történetét, mert a közelmúltban döbbenetesen hasonló élményben volt részem nekem is, de én nem egyedül éltem meg. Tavaly társasággal jártam a szejkefürdői Székelykapu Múzeumnál. Orbán Balázs síremlékéhez haladva, az egyik kapu tövében különös nyugalmat árasztó szakállas öregember ült. Egy botot faragott. Bár nem állt szándékunkban, megálltunk és néztük. S ahogy ott álltunk, egyszer csak minden bevezető nélkül elkezdett beszélni a szeretetről, Orbán Balásyról, a lelkünkben lakozó érzésekről...

Tátott szájjal, valósággal lenyűgözve hallgattuk, amikor egyik társunk, aki időközben felért az emlékműhöz, ránk kiáltott: — Jöttök már?

Azonnal — kiáltottunk vissza, ám mire visszafordítottuk a fejünket, legnagyobb megdöbbenésünkre a vénember már nem volt ott.

Sajnos egyikünk sem kérdezte tőle: hogy hívják, honnan jött, mit keresett ott... Így személye örök talány marad.

Mindenesetre egész este róla beszélgettünk. S önhöz hasonlóan, valahányszor eszembe jut, én is újra és újra érzem a belőle áradó végtelen nyugalmat, jóságot, magam előtt látom kopott tarisznyáját, a botfaragás mozdulatait...

Szeretettel: Bartha Kata”

Kiss Székely Zoltán

A megfáradás dala

Az éjszaka ellopta
a szememből az otthonlét
fényét. Az otthonlét
hönvággyá érett. Elvágva
kapcsolatát a hazával.
Így hiszem.

Az otthon szaga rég
elillant, vágyak maradtak
csupán — a távoli ismerősök
után. Görcsösen mozdul a
test. Remeg a kéz
és csikorognak a csigolyák.
Zavartan hátrafordulsz.
A volt lyukat mélyesztett
köréd az időben.

Tárógödör alján szítálok
az emléktöredékeket.
Akarom és rákényszerülök
— emlékeim vaskos könyvébe mélyedek.

Világváltozások
térképét viselem bőrömön.
És szépen fáradok
bele, ahogy lassan
emlékké párologok
jómagam is.

És majd hirtelen
táguló pupillád
mögött már nem
érzékeled a jelent
sem.

2014. augusztus tizenegyedikén

Lassú lövés ér a térre

A vád úgy ér méltánytalan,
 hogy fel kell adjam önmagam.
 Lápi, rothadó világból
 az értelem gáza lángol.

Kérdést terem már a szándék,
 kinyílik. Hervad virágként
 a hit, békogná két szemem.
 Álljt parancsol az értelem.

Csücskét a fény földbe szúrja,
 árny bólint rá ellazulva.
 Megkeresni azt a sávot.
 Megérteni a világot.

A kristálygömb elfüstölög,
 felrémlő gondolat zörög.
 Gondolkodnék, de mi végre?
 Lassú lövés ér a térre.

Ráduly János

Haikuk

Büszke

Büszke vagyok a
 Hiányérzeteimre —
 Alkotóerők.

Megőrzik

Dokumentatív
 Írásaim megőrzik
 Forradalmamat.

Jövők

Sudár eszmények
 Az eszménytelenségben —
 Jövők leszünk.

Mértékem

Átfogalmaznám
 Az életemet. Nincsen
 Kellő mértékem.

Leszünk

Csinosságodba
 Költözöm. Leszünk egymás
 Meleg otthona.

Őrző

Most épp álmaid
 Határkövein állok —
 Őrző pásztorod.

Csire Gabriella

Regelő napkelet (XIV.)

Az igaz éltű Jób

Volt egyszer egy feddhetetlen, istenfélő ember. Jób — mert így hívták a bűngyűlölőt — gazdag volt és szerencsés. Hétezer juha, háromezer tevéje, ötszáz igavonó barma, ötszáz szamara és számos szolgája miatt Kelet legmódosabb emberének számított. De legnagyobb örömét nem gazdagságában lelte, hanem két fiában és három leányában.

Történt azonban, hogy ellátogattak az Úrhoz az angyalok. Közöttük volt a Sátán is.
— Honnan jössz? — kérdezte a Sátántól az Úr.

— A földet jártam be szélteben-hosszában — felelte a gonosz angyal.

— Jártodban-keltedben találkoztál-e hívemmel, Jóbbal? — érdeklődött az Úr —, a feddhetetlen igaz éltűvel?

— Találkoztam Jóbbal — mondta a Sátán —, de feddhetetlenségében nem találok semmi érdemet. Házát, keze munkáját, minden dolgát megáldottad. Csoda-e, ha istenfélő? De sújts le rá, foszd meg javaitól, s meglátod, mindjárt átkozni fog.

— Kezedbe adom mindazt, ami az övé! Csak őt magát kíméld meg — határozott az Úr.

Nem sokkal azután, hogy a gonosz angyal eltávozott Isten színe elől, küldönc érkezett Jóbbhoz.

— Uram! Ökreid szántottak, szamaraid nyugodtan legelésztek, amikor megjelentek a szabeusok — jelentette. — Állataidat elhajtották, szolgálóidat megölték. Hírmondónak csak én maradtam.

Még be se fejezte beszédét a küldönc, máris jött a másik.

— Isten tüze égette meg juhaidat és szolgálóidat — mondotta rémülten —, egyedül engem hagyott életben.

Még jóformán be se fejezte mondandóját, amikor újabb hírnök toppant Jób elé.

— Három kháldeus csapat vette közre s hajtotta el tevéidet — hozta meg a rossz hírt. — A szolgálókat mind egy szálíg megölték, csak én menekültem ép bőrrel közülük.

A rossz hír hozója még el se távozott, amikor kétségbeesett küldönc futott be.

— Fiaid és leányaid! — kiáltotta zokogva. — Jaj, százszor is jaj! Elsőszületett bátyjuknál lakomáztak, amikor iszonyú vihar támadt a puszta irányából. Megrendült a ház négy szöglete és elmondani is nehéz, rászakadt gyermekeidre a tető! Csak engem került el a szörnyű csapás.

Jób fölemelkedett helyéről, hogy megszaggassa köntösét. Fejét leberetválta. A földre borult, s fájdalmában így kiáltott:

— Mezítelen jöttem a világra, mezítelenül térek vissza az anyaföldre! Az Úr adta, az Úr vette el fiaimat, leányaimat! Áldott legyen az Ő neve!

Idővel ismét körülvették Istent az angyalok. A Sátán is közöttük volt.

— Honnan jössz? — kérdezte tőle az Úr.

— A Földet jártam be széltében-hosszában — felelte a gonosz angyal.

— Jártodban-kelredben találkozál-e hívemmel, Jóbbal — érdeklődött az Úr —, a feddhetetlen igaz élűvel? Bizony nincs nála istenfélőbb! Hiába ingereltél föl ellene.

— Találkoztam Jóbbal — mondta a Sátán —, de feddhetetlenségében nem találok semmi érdemet. Az ember mindent odaad saját életéért. Tedd ismét próbára Jóbot, süjtsd testi szenvedéssel, s meglátod, mindjárt átkozni fog.

— Kezedbe adom — jelentette ki az Úr. — De hagyd meg az életét.

Nem sokkal azután, hogy a gonosz angyal eltávozott az Úr színe elől, a Jób testét tetőtől talpig fekélyek lepték el, undok sebek. Hogy rettentő fájdalmán enyhítsen, zsákruhát öltött magára, hamuba ült s egy cserépdarabbal vakargatta bőrét.

— Még mindig dicséred az urat? — kezdett rá a felesége. — Átkozd meg inkább, és halj meg!

— Ha a jót elfogadjuk Istentől, miért ne fogadnók el tőle a rosszat is? — válaszolta Jób.

Súlyos bajának hamar híre ment. Három messi városból eljött hozzá három legjobb barátja. Amint beléptek hozzá, zokogni kezdtek. Alig ismertek Jóbra: csonttá aszott testét súlyos kelevények borították.

Megszaggatták köntöseiket a Jób barátai, majd leültek szótlánul. Hét napon és hét éjszakán át virrasztottak a szenvedő mellett, aki nem szűnő fájdalmában halálért esedezett.

— Ó, ha olyan lehetnék, mint hajdanán — sóhajtozott Jób —, amikor féltett, óvott az Isten, velem voltak még gyermekeim, a köztéren felállítottam széket, palástot és süveget viseltem, igazságot tettem mint főember! Gyámoltottam a szegényt, a támasz nélküli özvegyet és árvát. A szűkölködők atyja voltam, míg büntetésem lesújtott az álnokokra. Tisztelettel nyitottak előttem utat a fiatalok, ősz öregek felálltak jöttömre. Fejedelmek és főemberek lesték igazságosztó szavamot, úgy vártak rám, mint esőre a föld! Beszédem harmatként hullt. Mosolyom eloszlatta a kételyt s bánatot. Azt gondoltam: igaz életemért meg fognak sokasodni boldog napjaim, de lám, por és hamu lett belőlem. Hozzád kiáltok, Istenem, miért nem hallgatsz meg, uram?

Jób síjja jajgatók szavává, hegedűje zokogássá változott. Testében izzó fájdalom bujkált. Bőre elfeketült és cafatokban hámlott le róla. Ha olykor a fáradtságtól elaludt, rémálmok üldözték. De váratlanul forgósél támadt, és a forgósélben Isten jelent meg Jób előtt.

— Csakhogy saját szememmel láthatlak, Uram! — nézett fel Jób.

— Meggyőződtem, hogy se tettel, se szóval nem vétkeztél ellenem, de még gondolatban sem — mondta az Isten, míg eltávolította hívéről a csapást.

Gyógyulni kezdett az igaz éltű ember. Sokan meglátogatták a lábadozót. Eljöttek hozzá fiú- és leánytestvérei is. Mindenki pénzzel, arannyal és vigasztaló szavakkal kedveskedett neki.

Telt-múlt az idő és Jób hamarosan Kelet legmódosabb emberévé lett. Tizen-négyezer juha volt, hatezer tevéje, ezer igás ökre és ezer szamara. Öregségére hét fia és három leánya született.

Az Úr jobban megáldotta a bűngyűlölő Jób alkonyát, mint életének hajnalát.

Pálffy Tamás Szabolcs egy spanyol temetőben

ma arra vitt a lábam ma oda vitt
a léptem én magyar ajkú munkás egy
temetőben kértem a Bizalmas Barátot
kit emberszem nem látott kéz még nem érintett

egy spanyol temetőben arra kértem Istent
emeljen magához erősítsen engem
szeressen öleljen lássa meg ügyemet
spanyol temetőben kértem Istenemet

halottak nyughelyén ezüsthargon halkan
márvány imádságban magamban meghaltam
csak ideig-óraig hiszen ismét élek

megerősít táplál az életadó Lélek
Benne mozgunk vagyunk térben és időben
szívárványt lát szemem spanyol temetőben

*Spanyolország (Villanueva de la Jara — Cuenca)
2013. október. 4.*

Tar Károly

Saját képemre faragott versek (II.)

Átiratok

Medáliák

*József Attila Medáliák
A 12. rész kiegészítése*

12.

*Az eltaposott orrú fekete,
a sárga, kinek kékebb az ege,
a rézbőrű, kin megfagyott a vér
és a lidércként rugódzó fehér —*

A szentség-sziporkából részt remél,
a szürke, mit a józan ész felél,
a kibuggyanó vörös melege,
s a zöld őserő nyugalom-jege.

Amikor utamon átment a kedves

József Attila: Amikor az uccán átment a kedves

Amikor utamon átment a kedves
Levelek hulltak a levelekhez

Mikor könnyedén pázsitra lépett
Szöszisége aranyosan fénylett

Mikor hajhulláma egyet rándult
Elsárgult levél utána bámult

Délibábként lebegett a fényben
Színek sápadtak akkor az őszben.

Ott álltam szépségsugara szélén
Mágnesek mozdultak szívem mélyén

Csodáltam, kívántam esztelenül
Magamnak képzeltem meztelenül

És tüzes vágyam fogam közt tartva,
Lelombozódságom vittem partra.

És ment a kedves kedvemet szegve
Villanó szerelmem adva és verve.

Bölcsességek

*Vass Albert: Az ember gyűjtő. Az ember rontó.
Látóvá kell lennünk.*

Csupa szem, mégis vak.
Csupa fül, mégis süket.
Csupa gondolat — gondolatlanul.

Halálakor méretkezik minden ember:
kölcsonvett anyag csupán,
mit visszaforgat a természet.

A világ tőled függ.
A világ tőlem függ.
Olyan, amilyenek befogadjuk.

Nyelvek jönnek, nyelvek mennek:
alkalmazkodó emberiség:
Anyanyelve a költészet

Örökös küzdelemben

*Az ágy közös/ A párna nem.
Pálinszky János: Életfogytiglan*

Ezredévekkel ezelőtt
mondhatnám úgy is: hajdanán,
nem titkolt vágyam volt,
hogy hadüzenet nélkül
felségterületeidre behatoljak.

Győzelmi tivornyákon
gyúrtelek olykor magam alá.

De az örökbéke hajnalán
útlevelem szerelmes pillantás
lábad emelkedő sorompója alatt

felmutatott simogatásaimmal
lépem át felséges országod
átjárhatóságával hívogató határait.

Uralkodni engedték belügyeidben.
És aztán szelídülten már csak arra vártam
hogy mosolyoddal életre szólóan leigázz
karod lágy szorításában

G. Szabó Ferenc

A szó

mielőtt végleg elbúcsúznék
egy szót kell kimondanom
a fák alatt és kora tavaszon
úgy hogy hallja meg
az a mámoros kócos lét is
a gyökerek és gazok között
igen a hitetlenek előtt kell kimondanom
hogy megérté!
— versben szeretve élni.

Ráduly János

Félperces történetek (XI.)

Kifizették a testvérek

Ilonát a három fiútestvére sürgősen hazahívta a városból.

— El kellene rendeznünk a külső birtokokat — mondták —, a te részeddel mi a szándékom?

— Hát mennyi jár nekem?

— Majdnem hektárnyi szántó s a gyümölcsös. De a gyümölcsöst tönkretették a vadak.

— Hát hallgassatok ide — mondta Ilona —, ti dolgoztok a földekkel, ti tudjátok a birtok árát. Intézkedjete.

Aztán a fiútestvérek három évig nem adtak hírt magukról. A negyedik esztendőben a keresztapa által küldtek Ilonának egy gyapjútakarót. Mondta az öreg:

— Ilona kedves, ezt a pokrócot a testvéreid küldték, ezzel ki vagy fizetve a vagyonból.

A döfködős bivalyok

A szomszédom bezárta a kaput, indult a mezőre. Rászólt az egyik menyecske:

— Ne menjen sehová, jönnek az adószedők. Ahol nincs pénz, ott foglalnak.

— Jó, köszönöm, hogy szólt, intézkedem — válaszolta a szomszédom. Azzal hátrament az istállóba, s a két döfködős bivalyt kieresztette az udvarra. Mikor az adószedők megkilincseltek a kaput, a két bivaly odavágtatott. Bógtek, toporzékoltak. Az adószedők jöttek-mentek a kapu előtt. Félóra múlva azt mondta az egyik:

— Nem léphetünk be a kapun, mert a két bivaly felkoncol. Főleg az idegekenre, a „nadrágos emberekre” haragszanak. Visszajövünk más alkalommal.

Az állatnak is van lelke

Teréz asszony könnyezve lépett be hozzám.

— Segítsen, tanár úr, írjunk az újságnak panaszlevelet.

— A nyilvánosságra gondol?

— Igen, mert a dolog oda is tartozik. Az öreg szomszéd Gyula bácsi kora hajnalban hátramegy az istállóba, s ütni, verni kezdi a lovat, a tehenet, a borjút, úgy káromkodik, hogy szakad össze a hely. A szomszédságban nincs több nyugalom.

— Asszonyom — mondtam —, ezt a Gyula bácsit kezelik az orvosok.

— Beteg? Nahát! Én sajnálom az állatokat, a szívem szakad meg, mikor halom az ütések. Az állatnak is van lelke, az állat is Isten teremtménye. Istent veri, aki az állatot veri.

Fontos tanács

Ma orvosismerősöm keresett föl, köszöntötte nyugdíjas „állapotomat”.
 — Tudom, sokat írsz — mondta —, ezt könyveid igazolják. De muszáj pihened is.
 — Az éjszakákkal van bajom — válaszoltam —, de nyugtatókat, altatókat szedek.
 — Na, én fontos tanácsot adok: függeszd fel az altatók használatát. Állítsd vissza a szervezetet a maga természetes élet-vonalába. Ha íráskényszered van, ülj íróasztal mellé. Akár az ágyban is írhat. De csak fél órát, háromnegyed órát. Utána fekjüdj vissza. Elalszol. Az agyadnak muszáj pihennie. Meglátod, felfrissül.
 Azóta — zömében — így cselekszem.

Utóvirágzás

Wagner úrral gyakran elbeszélgetek, egyik nap megkérdezte:
 — Te Béla, hány évod van még a nyugdíjig?
 — Ó, nehéz kiszámítani, jelenleg a férfikor közepén vagyok.
 — Na, figyelj rám — vette át a szót Wagner ár —, én már harmincöt éve nyugdíjasként élek. Hatvan éves koromig dolgoztam. Ebből, ugye, ki lehet számítani, hogy jelenleg hány éves vagyok. Elmondhatom: nyugdíjasként becsületesen kitoltam a köztársasággal. Azt kívánom, te is érd meg ezt a szép életkort. Valóságos utóvirágzás. Az élet ajándéka.

Móresre tanítana

A két ló trappolva húzza a szekeret. A nagy házőrző kutya a szekér oldalához van kötve. Morzsa kutyánk — megpillantva kutyatársát — ráveti magát az agárra, odakap a hátsó lábához. A gazda meglássítja a lovak vágóját, s rákiált Morzsára:
 — Ül le a töködre — azt mondja —, hiszen látod, a nagy kutya láncon van. Még rád sem hederít. Ej, ha szabadon volna! Móresre tanítana! Megtudnád, hogy mi a becsület.

Ne épüljete le

Az öreg Péterfi belépett a kocsmába, sétáló botját úgy szorongatja, mintha harmadik keze volna.
 — Téged kereslek, Lajos — mondta az erdésznek.
 — Tán az erdőre akar menni?
 — Nem, a kézbe valóm nem fejsze, hanem bot.

— Akkor csordapásztor akar lenni! — kiáltottak föl többen is.

Az öreg elgondolkozott. Meglepték a hirtelen támadt „megjegyzések”. Tagoltan, kimért hangnemben válaszolt:

— Csordapásztor sem akarok lenni. Ej, micsoda csavaros eszetek van, akár csak nekem fiatal koromban. Ne is hagyjátok magatokat, ne épüljete le, mint én. Élni kell az életet.

Jó szerencse érte

— Ezt hallgasd meg, tanár úr — szólt hozzám Orbán Jani —, a kibédi Kötőrő Vállalat mellé mentem horgászni. Nyolc-tíz halász a helyen volt. Az egyiknek a botja erősen meghajlott, fogott valamit. Fekete nejlonzsákot húzott ki a partra, benne nyolc nagy márna volt. Mindenki csodálkozott.

— Miként kerülhettek bele a halak?

— Nekem az elképzelésem a következő: valaki vágóhídi hulladékokkal, alvadt vérrel halászott, s a zsákot eldobta. Beleköltöztek a márnák. Na, úgy megörvendett a horgász a „fogásnak”, hogy a száját össze sem tudta fogni. Jó szerencse érte.

Iringó

A kiskocsmá tele férfiakkal, zömük körben álldogál, jókat kortyintanak a sörből, és folytatják a félperces történetek elmondását. Az indító mondatok általában ezek: No, ezt hallgassátok meg! No, ez is megtörtént! A komám úgy járt, hogy! A tágra nyílt ajtón belép Iringó, a frissen fölvatott menyecske. A küszöbön belül megállt.

— Lépj bennebb — szól rá előzékenyen a főnöknő —, ne félj a férfiaktól.

— Ó, nem félek tőlük, olyant nem tudnak elővenni, amitől megijednék — válaszolt magabiztosan Iringó.

Tekerődik, mint a kígyó

Miki az udvar közepén áll, roppant merev a testtartása, a nyugati eget kémleli. Rákérdeztem:

— Mit bámulsz olyan magabiztosan?

— Ó, tanár úr, csodát látok: lökhajtásos repülőgép jelent meg az égbolton, füstjét a lebukó Nap sugarai megvilágították, bearanyozták. Most tekerődik, mint a kígyó. A jövődómondók jutottak eszembe.

— Igen — mondom —, de Szabó T. Attila olyan adatot közölt 1614-ből, hogy akik „jövendöltetnek, varázsoltatnak... törvény szerint büntetessenek” (SZT. V. 1078). Ezt, nyilván, a nemzedékek hosszú sora számba sem vette. A jövődó-keresés ma is divat.

Demeter Attila

Majdnem készen...

Már majdnem készen áll
az új világ
új katedrálisa

összezavart
megcsonkított
kibelelt
szófoszlányok
hazudják szertesztét
a látszat-boldogság
műanyagízű illúzióját
s kacsintanak kajánul

minden tőled függ
— mondják —
mert te is részese vagy
a beléd sulykolt
virtuális reménynek
mely időtlenül repít
egy vég nélküli alagútba

de azért ne félj!
már majdnem
készen áll
az új világ
új katedrálisa!

a meghasonlott
megfáradt titánok
lassan fényüket veszítik
s eltűnnek
az új idők süllyesztőjében
már csak szépiában
lesznek láthatók
akár a régi hősök

és közben szüntelen
épülnek
a zombi-temetők...

2015

Metamorfózis

Ha olykor
bekerít a csend
és a homályból
óhatatlan
előbújnak a miértek
ne hibáztasd
ártatlan álmaid

hisz tudod
te mindent

mindent
megpróbáltál

ma még
minden oldalról
körülvesz
az áthatolhatatlan
füst és hamu

és nagyon-nagyon
messze

az alagút vége
de hiszem
hogy egy napon
kiszikkadt tekinteted
az égre emeled
s utat törnek
benned
az időtlenség
rabul ejtett fényei

Nagy Székely Ildikó

A félelem végén

Agyat, szívet egyszerre bénító
csend balzsamozza végre testedet,
s az éjszakánként rádmeredő szörnyek
kék lángszeme most bágyadt-szürke lett.
Te úgy tudtad — és minden nap üzente —,
e szörnyek nélkül élned nem nem lehet,
rájuk taposhatsz, áthatóan néznek,
hűségesek és sérthetetlenek.
Ha fáj a lábad, s érzed, nem tudsz enni,
közelebb jönnek, észre sem veszed,
s ha száz fokon is égetne augusztus,
ők lehelnek rád hideg teleket.
De kik ezek a fagyott torkú szörnyek,
s miért hevernek lábaid előtt,
tudják jól, szimatuk csalhatatlan,
Te félsz, s ez mindig ad nekik erőt.
De most, az eddig soha nem volt csendben
a szürke szörnyek köddé foszlanak,
s csak nézem, újra játszani tanulsz Te
a hópihék és csillagok alatt.

Képzavar

Hajbókolnak a kerti törpék,
orra bukik a szerelem,
átcsoszognak a horgas fűzfák
— a túlsó parton keresem

gyufám, mert nélküled sötéten
virágzik el a logika,
csak vonszolom hülyén? merészen?
elcsépett önmagam, s haza

nem vezetnek az állomások:
csak bunkerek és lágerek —
szerelmemen, mint bűvös szálon
a pók, indulok, s meg-megváltom
szép önmagunk, ha engeded.

Szentgyörgyi László

Felhívás

Játsszunk hát bátran,
s komolyan, akár a gyermek.

Játsszunk hát, s valljunk
akár örök szerelmet.

Játsszunk egy kicsit
történelmet.

Ki a bátrabb?

Vajon ki a bátrabb,
ki a végzetét kerülendő
minden kockázatot vállal,

vagy aki nem menekül,
mert tudja, hogy hasztalan,
s sodródik feléje
az árral?

Konklúzió

Rendeznünk kellene
végre dolgainkat,
hisz adósságunk
történelemnyi.

Talán majd akkor...

Ha már odáig jutottunk,
hogy nem mondhatjuk:
majd az utókor —
talán majd akkor...

Z.

Lassan annyira
nonkonformistává vált,

hogy még a konformizmus
visszataszító jelenségeire sem

mond immár nemet.

T. Ágoston László

A titokzatos Mancs Jakab

Szülőfalujába, Zengőszentmártonba hívták az író, mutatná be a gyerekkori barátoknak, meg a község többi lakosának a legutóbb megjelent novelláskötetét. No, meg számoljon be arról a közel félszáz esztendőről, amit szerencsét próbáló legkisebb királyfiként a nagyvilágban töltött. Nem is rossz ötlet ez a legkisebb királyfi hasonlat — veregette meg gondolatban a saját vállát —, meg a nagyvilág. Igaz, mindenki tudja róla, hogy az apja, meg a nagyapja is becsületes iparosemberek voltak. Mindkettő asztalos. Pont annyi közül volt a mesebeli királysághoz, mint neki, első szülöttnek a legkisebb királyfihoz, meg Budapestnek a Nagyvilághoz. De indításnak nem hangzik rosszul. Legföljebb rákérdeznek, hogy is van ez, és máris kialakult egyfajta kontaktus előadó és közönsége között. Innét már csak folytatni kell valamiféle gyermekkori történettel. Azzal meg tele a padlás. Kétkötetnyi novellát írt a gyermekkori emlékeiből.

No igen, de lehet, hogy ezeket már olvasták a falubeliek. Ezért is hívták haza. Ez az. Haza hívták. És ezek nemcsak szépen hangzó szavak, hanem igazak is. Valányszor otthonról, a pesti lakásából haza igyekeznek, haza, a szülőfalujába, és átlépve a megyehatárt az országútról meglátja a zengőszentmártoni templomtornyot, mindig elérzékenyül és eszébe jut valami rég feledésbe merült ifjúkori emlék.

Mióta kocsira is telik, az alvégről, a temető felől kezdi a látogatást. Ott, ahol arcokká szelődülnek a sírkövek, meg a faragott kopjafák, és visszaköszönnek, ha megsüvegeled őket. Nemcsak Jani bácsi, a szomszéd, akinek hajdan a térdén lovagolt, vagy Kovács Pista, a jó barát, akivel éveken át egy padban ültek az iskolában, hanem mind az ősök, akik egykoron az ő nevét viselték, és itt éltek le az életüket. Hány száz éve is? Az anyakönyvek tanúsága szerint több mint három.

Amint átlépte a megyehatárt, most is elélepett a zengőszentmártoni templomtorny, magasra emelve csúcsán a buzogányt és a kakast. És előtolakodott egy rég elfeledett gyermekkori emlék is. Egy alacsony, cingár emberke, amint a vilálmháritón fölfelé kúszik, hogy a több, mint harminc méteres magasságban fogadásból kiszidolozza a rézkakast. Ott tolongott, és leste a kocsmajtóból a fél falu népe. Hogy is hívták azt a fickót? Ejnye, hogy is? M-mel kezdődött a neve. Nem Molnár, nem is Mag, de valami hasonló... Mancs! Úgy van, Mancs Jakab volt a neve. Lakatosmester volt. Ott lakott az iskola mellett és volt vagy négy lánya. Nagyon szép lányok voltak. A feleségére nem emlékszik, pedig biztos volt neki felesége is. Feltehetően szép asszony volt, mert az apjuktól ugyan nem örökölhették a lányok a szépségüket... Meg is nyerte a fogadást. Ott ünnepelték a kocsmában hajnalig. Ezt is megemlíti majd a könyvbemutatón, hátha emlékszik még rá valaki az idősebbek közül.

És valóban, volt, aki emlékezett rá. Kovács Jancsi, az egykori lovászlegény. Legény... Most éppen a nyolcvanadik évét tapossa...

— Én is ott voltam akkor a kocsmában — mondta az öreg Kovács. — A Parti Jóska fogadott velem, akiknek a Pátyi dűlőben volt tizenöt hold gyönyörű szőlőjük. Nagy gazdák voltak, nekik voltak a legszebb lovaik a faluban. Az apja föl is akasztotta magát, amikor kuláknak nyilvánították és kiköltöztették őket a présházba. De az már jóval később történt. Akkor még tele volt a pincéjük borral. Finom boruk volt, nagyon finom. Ez a Mancs meg igencsak szerette az italt, de pénze nem igazán volt rá. Kunyerálta a Jóskát, hogy adjon neki néhány litert. Ő meg nem akart adni. Addig-addig egyezkedtek, míg azt mondja neki a Jóska, hogy rendben van, ad ő neki akár ötven litert is, ha fölmászik a templomtoronyba és kiszidolozza a kakast. De nem ám akárhogy, hanem kívülről a villámhárítón kell fölmászni. Ez a Mancs meg fölhúzott egy vastag bőrkesztyűt, és már indult is. Valóban fölment a kakasig, oszt megnyerte a fogadást. Azóta se tudta utána csinálni senki.

Fölkapta erre a fejét Juhász Bálint, az alpolgármester, aki különben tanárember volt, és elhatározta, hogy megírja a falu történetét. Meg is alakította a fiatal református lelkészből, meg néhány agilis fiatalból verbuvált helytörténeti egyesületet. Az irodalmi est után szólt is a papnak, nézzen utána az anyakönyvben, ki fia-borja volt ez a Mancs Jakab. Ott azonban semmi nyomát nem találták még a hívek névsorában sem.

— Nem hát — mondta az öreg Piróth, amikor megkeresték —, mert valószínűleg zsidó ember volt. Apám mesélte egyszer, aki ötven évig volt harangozó a templomban, hogy a harmincas évek végén, vagy a negyvenes évek elején került ez az ember a faluba, amikor a zsidóüldözés volt. Többen is voltak ezek a Jánosi tanyán. A grófi birtokon dolgoztak, ott nem háborgatta őket senki. Gépész volt ez a Mancs. Úgy látszik, tetszett neki ez a falu, mert a háború után is itt maradt. Lakatos műhelyt nyitott, de mindent fölvállalt, még a lópatkolást is. Amolyan ezmesterfélének mondták. Aztán valamikor az ötvenes évek elején megállt a toronyóra. A fene tudja, honnan szalajtott párttitkár meg tapsolt örömeiben, mert akkor nem a templomot nézik az emberek.

— Nem falubeli volt a párttitkár? — kérdezte elképedve a fiatal helytörténész.

— Nem hát. Valahonnét a Nyírségből hozták. Becsületes parasztember olyan szemét munkát nem vállalt. A saját falujában meg különösen nem.

— Ő volt a falu ura?!...

— Nem Ő! Az. Mifelénk az Ő-t csak emberre szokták mondani. Az vette föl a gazdákat a kuláklisára. Az söpörtette le a padlásukat. Még a templomba is betolta a pofáját, és akit ott meglátott, fölemeltette a beszolgáltatási járandóságát. Az mondta meg azt is, kit kell Recskre deportálni. No, szóval megállt a toronyóra. Kereste a tisztelendő urat, ki reparálná meg. Senki nem merte elvállalni. Akkor jött ez a Mancs Jakab, és azt mondta, ő megjavítja. Kérdezték tőle többen is, hogy nem fél ettől az istentelen párttitkártól? Azt mondta, nem, ő még a Sztálin Jóska öregapjátul se fél. Föl is ment, meg is csinálta. Apám volt a segédje.

A párttitkár meg szó nélkül eltűrte?

— Azt éppen nem mondhatnám. Ott aggatta a lábát, ahol tudta, de ez a Jakab is tökös gyerek volt ám! Állítólag egyszer fölment hozzájuk ez a sehonnai, amikor a Mancs éppen kint egyensúlyozott a toronyablakban valami keskeny lécen, és elkezdett pofázni. Az az alacsony, vékony ember meg úgy elküldte a jó édes anyjába, hogy majd' legurult a létrán nagy igyekezetében. Ilyet akkoriban csak azok mertek megcsinálni, akik megjárták Auschwitzot. Hát ezért is mondták, hogy zsidó ember volt.

— A fenét volt ő zsidó ember — ingatta a fejét Jóború Vince. — Lengyel katoná volt. Akkor jöttek át hozzánk a gróf tanyájára, amikor a németek lerohanták Lengyelországot. Különben honnan értett volna az aknákhöz? Apám ott volt inas a birtokon, ő már csak tudta... Amikor negyvennégy telén itt állt a front a falu határában, rengeteg aknát telepítettek az egyik oldalon a németek, a másikon meg az oroszok. Napokig lötték egymást kegyetlenül, de nem tudták dűlőre vinni a dolgot. Aztán meg repülőőről is szórtak le az amerikaiak különféle robbanó szerkezeteket. Olyan volt, mint egy töltőtoll. Aztán megcsavarták a szárát és robbant. Szegény Kudar Janinak is az szakította le a karját. A Sanyinak, az öcscsének meg a szemét verte ki. A végén már az utcára se merték kiengedni a gyerekeket, nehogy találjanak valamit. A gazdák meg nem merték nekiereszteni az ekét a földnek. No, akkor jött ez a Mancs Jakab, és azt mondta, hogy senki ne nyúljon az aknákhöz. Szóljanak neki, ha látnak valahol, majd ő elintézi. Volt két embere, azok szépen kiemelték, ő meg szétszerelte.

— És mi lett a szétszerelt aknákkal?

— Hát ez az. Állítólag ki akarták tüntetni a hősiességéért, meg hogy megmentette a falu lakóinak az életét, aztán valahogy mégis légy került a levesbe.

— Miféle légy?

— Hát olyan légy, hogy el akarták számoltatni a robbanóanyaggal, és valami hiányzott. Gyutacs, vagy lőpor, vagy a fene tudja mi. Én nem értek hozzá... Úgy, hogy a végén majdnem lecsukták a jótéteményéért. No, hát ebből is látszik, hogy katona volt. Lengyel, vagy esetleg cseh, a neve után.

— Már gyerekkorában is ilyen volt ez a Vince — mosolyodott el a bajsza alatt Török Péter. — Mindent jobban akart tudni másoknál. Elég, ha a nevét kimondod. Mancs. Ilyen névvel csak sváb lehet valaki. Innét a második község tiszta sváb falu volt. A háború után ezeket mind kiköltöztették Németországba. Azt mondták rájuk, hogy folksbundisták voltak, és a német hadseregben szolgáltak. Lehet, hogy ez a Mancs Jakab is onnét keveredett át hozzánk, mert nem akart bevonulni a németekhez. Nálunk is volt néhány sváb gazda, gondolom, azok bújtatták. Rendes, dolgos emberek voltak, nem volt azokkal semmi gond, mégis kizsuppolták őket is. No, hát ilyen dolog ez a politika... Jó gyerek volt ez a Jakab, a bátyám ismerte. Szerette a borocskát, de hát ki nem szereti? Attól még nagyon jó gyerek volt. Mesélik, hogy a háború után, amikor ez, a hogy is hívták? Ez a párttitkár megalakította a napszámosokból a téeszcsét a gróf birtokán, nem

volt fogatjuk, amivel dolgozzanak a földeken. A parasztnak is csak az volt, amit az oroszok meghagytak, elvenni se volt mit. Hát ez a Jakab hajtott föl valahol régi, öreg, lerobbant körmös Hoffer traktorokat, aztán hárombul sikerült neki összerakni egyet. Azzal kezdtek el szántani. Nagyon hálás volt érte a párttitkár elvtárs, mert külön dicséretet kapott ezért a járási főnöktől. Hát ezért mert vele kiabálni a templomtoronyban a Jakab, nem a vallási hovatartozása miatt.

— Ötvenhatban itt lakott még?

— Itt. Ezt meg a régi Betéró Csárda kocsmárosától tudom. Ott állt az országút mellett, a volt takarmánykeverő szomszédságában. Tavaly bontották le az épületet. Fodor nevezetű kocsmáros volt, egy időben sokat beszélgettünk vele a régi időről. Azt mondta, október huszonharmadikán este már bezárt, le is feküdt, aztán egyszer csak verik ám a rolót. Ki a fene? Ki a fene? Hát kinéz, látja ám, hogy a Jakab. Fülíg olajos, mint mindig. Kiszól neki, hogy zárva van, menjen szépen haza. Ő meg csak áll az ajtó előtt, és egyre mondja, hogy eressz be Imre, baj van. Mi az a baj? Hát Pesten már lőnek, kitört a forradalom. Az oroszok mind le fognak mészárolni bennünket. No, aztán beengedte, beültek a raktárba, és bánatukban elkezdtek inni. Több, mint két hétig ott ültek a raktárban és megittak harminc láda sört. Aznap szállították, könnyű volt megszámolni. Amikor aztán megjöttek az oroszok, meg elmúlt a forradalom, persze számon kérték a készletet. Az Imre meg azt mondta, hogy az oroszok itták meg az egészset.

— Apám mesélte egyszer, hogy együtt jártak föl Csepelre dolgozni — merengett a kisfröccsös pohárba Deli Bálint. — Az ötvenes évek végén behajtották a gazdákat a téeszcsébe, az iparosokat meg a kátéeszbe. Aki tudott, inkább elszegődött a gyárba segédmunkásnak. Spénhordó proli lett az ezüstkalászos gazdákból. Már aki tehetett, mert jöttek ám a pesti munkásörök agítani piszkosul. Kitétték maguk elé az asztalra a pisztolyt, leültették szembe a parasztot, aztán „beszélgesünk a jövőről, bátyám!” A gazda meg kihúzta az asztalfiókot, kitétte mellé a disznóölő nagykest, és azt mondta: „hát akkor beszéljünk, ecsém!” Többen meghaltak az idő tájt... Sokan elköltöztek a Pest környéki falvakba, mert hogy Pestre nem engedtek bejelentkezni... Mások meg vonatoztak. Nagyapám aláírta... nohiszen... de végül is az ő keze írása volt... a belépési nyilatkozatot, mert ő volt a gazda, apám meg elment a gyárba dolgozni. Hajnalban négy órakor indult, este hétre ért haza, de legalább volt valami biztos keresete, mert a munkaegységből fölkapott az álla a téesztagnak. A Mancs is velük vonatozott minden nap. Aztán egyszer csak kitétték a képét a dicsőség táblára. A gyárba vezető úton kétoldalt ki voltak rakva a kitüntetett dolgozók fényképei, meg a munkaverseny plakátok. Azt én is láttam, amikor egyszer fölmentem apámmal munkát keresni. Olyan volt, mint egy plakátkiállítás. Szocialista brigádok vigyorogtak a táblákról, meg a gyár legjobb sportolói, meg ilyesmik. A Mancsnak is volt valami nagy újítása, vagy találmánya, én már nem emlékszem, mi volt... Lényeg az, hogy kitétték az ő képét is. Aztán kaptak lakást is a gyári lakótelepen. Azóta nem hallottam róla. Úgy eltűnt abban a hatalmas Pestben, mintha a föld nyelte volna el.

— Hát ez nem igaz — bosszankodott magában Juhász Bálint, az alpolgármester. — Nem létezik, hogy a huszonegyedik században ne lehessen kideríteni, ki honnét jött, ki volt, és hová tűnt el. Ámbátor... elég sok akta, meg nyilvántartás eltűnt az utóbbi időben. No, meg amit nyolcvan-száz évre titkosítottak. De hát ez a Mancs Jakab se politikus nem volt, se bankár, se... Vagy a fene tudja... Oly korban éltünk mi e Földön, amikor bármi igaz lehetett, és annak az ellenkezője is.

Rendben van, nem itt született ez az ember. Se földje, se háza nem volt a faluban. Nem szerepel az adónyilvántartásban. Nem váltott ki iparengedélyt, sőt még ebadót se fizetett. A házassági anyakönyvben nem szerepel a neve. Hát persze, mert az asszony se falubeli. Egy büszke zengőszentmártoni gazda nem is adta volna a lányát egy ilyen jöttmenthez. A lányai viszont itt jártak iskolába. Ezen a nyomon talán el lehet indulni. Meg is találta őket a naplóban.

Nem négy, csak három lánya volt. Az egyik Mancs, a másik Mants, a harmadik Manch néven szerepelt a nyilvántartásban. Csak a nevük, semmi más. Se egy dicséret, se egy dorgálás, semmi.

Amikor legközelebb Zengőszentmártonban járt az író, megkérdezte az alpolgármestertől, hogy halad a monográfiával.

— Köszönöm a kérdéset, Feri bátyám — válaszolt a fiatal tanár —, már majdnem nyomdakész a kézirat. Nagyon érdekes dolgokat sikerült megtudnunk az idősebb emberektől a háború utáni évekről, csak azt nem sikerült még hitelt érdemlően tisztáznunk, ki is volt tulajdonképpen az a bizonyos Mancs Jakab, aki kiszidolozta a templomtornyon lévő rézkakast.

Simonfy József

csupa nem

nem semmi
 az életet így leélni
 össze se jön semmi
 hernyóim babérlevéllel
 etetem s csupa selyembe
 öltözött hölgyekben
 gyönyörködöm
 furcsa érzések gyötörnek
 hátamon végigfut a hideg
 ha jócsillagom ott ragyog

fent miért kell nekem
 porban sárban fetrengenem
 nem vagyok istenek kegyeltje
 nem vagyok megáldva
 jókedvvel beszéddel
 nem vagyok jó háznak
 se kertnek
 csupa nem és nem
 nem semmi az életet
 így leélni

Márton Károly

Önámító vallomás

Híres leszek én is végül,
Szobromról is szobor készül.
Ráismersz az alakomra
Kinagyított képem ott van.

Hiába van...

Hiába van pénzed
És temérdek kincsed;
Szegényebb vagy nálam,
Anyanyelved nincsen.

Kőrösi Csoma Sándorhoz

Hosszú útra kellett menned
Megkeresni őseinket.
Vannak, akik el sem mennek,
Úgy felejtik őseiket.
Mondjad, Sándor, mit kell tenni?!
Mondjad, Sándor, mit kell tenni?!

Az arató

Ráduly Jánosnak a 100.-ra

Vágja, gyűjti reggel óta,
Kévék gyűlnek sorba, sorba,
Mire a Nap bukni készül,
A századik is elkészül.

Vágja, gyűjti reggel óta,
Lesz-e, aki megszámolja,
Hány búzaszál a kévékben,
Hány búzaszem a fejekben?

Szerencse

Lezuhant egy
Darab szikla,
Ráesett az
Árnyékomra.

Határ mentén

Elhagyott őrtorony
Üresen maradva,
Lesz, aki emlékszik
Ittmaradt jajokra?!

Mint koldus...

Mint koldus a sarkon,
Üres kalappal várom,
Hátha beledobják
Az eltűnt ifjúságom.

Délutáni pihenés

A tornácban ülök
És elfog az álom.
Szúnyog pihen addig
Csukott szempillámon.

Honfoglalók

Sirályvijjogás
Marosvásárhely felett —
új honfoglalók.

Csontos Márta

Neverending story

Már nincs meg a torony, hova
egykor lámpásomat akasztottam,
s úgy voltam a kétségek sötétjébe
bugyolálva, mint Héra, kit kigondolt
magának egy görög mesefaragás
meggondolatlan szerzője az éjszaka
bársony-asztalának dőlve, fejében egy
addig megíratlan végtelen történettel,
melynek akkor még alteregóm volt a
főszereplője.

A történetnek akkor lett vége először,
mikor a jeltelen sötét üzenete tengerbe
fúlt egy viharos éjszakán, s a csend legkisebb
zugába menekült a fény. Nem jött már a
bizonyosság, később sem jöttek új, délceg
Leandroszok, csak a virtuális tetemek száma
gyarapodott a feltámaszthatatlan mítosz
bejárat nélküli kazamatáiban.

A tenger íze mégis megmaradt ajkamon,
s még mindig megbabonázva állok a parton;
több ezer éves álmom horizontján, ahol még
azóta is tart a helyszínelés az istenek között
térdeplő örök közreműködésével.

Ez egy neverending story, melynek fragmentumaiban
apró részecskékre bomlik a magam alá gyűrt
várakozás egy újabb utolsó kísérlet jogán,
s kezemben tollal a történet utolsó lapjára
karcolom a Titkos Ajtó kijáratát, mely nem
vezet sehová, de mögötte megtalálalak Téged.

Ilyés András Zsolt

Félúton a hegyre

Szente Cs. Jánosnak

Isten, nemzet s a család,
minden nap az új Ararát,
bőröm horzsolhassák sziklák,
értük mennék, akár mezítláb.

Villámokból lopni lángot,
nem akarok menteni világot,
miért mennék ezer viharok,
hisz a hősök is mind kihalnak.

Létünk csak biológiai kényszer,
esélytelenek vagyunk kétszer,
s mint értelmet nyert, antik alanyok,
megpihennénk a hegyen valahol.

Napnyugtakor a tornácba kiállnánk,
borozgatnánk és pipálnánk,
ott a hegyen, Istenhez közelebb,
váránk... mint leszolgált ölebek.

Örömvágta

G. Szabó Ferencnek

Szeresd,
vagy megvesd:
ez a világod!
Ugyanaz ma s holnap,
szűkülnek, tapsolnak.
Nehéz kiállnod?

Az irigyek félnek,
gyáván elítélnék.
Miért hagyod fájni?
Az öröm csak vágdat,
ráncainkon áthat.
Engedd oda tetoválni.

Nem kell felhőkön átlás,
eső, napfény — mind áldás.
Színes betűk a papíron.
Táncba hívnak a bálók,
nem kellenek szabályok,
a rendet elbukta Babilon.

Kételyek s zokszavak
szanaszét oszlanak,
s nem várod vigaszul
templomok hívó hangját.
Ismerd az égiek óhaját.
Tovább visz az út!

Ráduly János

Cselédlánynak nem süt a Nap (III.)

A kibédi szolgálóleányok életéből

„A cselédpiacon szegődtünk el”

Én, mivel árván maradtam, az iskolában a tanító néni nagyon szeretett, s minden nap mondta, hogy menjek el hozzájuk. Ajándékokat adott, még most is megvan ez a kicsi vázaféle, ezt is tőle kaptam ajándékba. Úgy maradtunk árván, hogy édesapám hazajött a fogságból, s édesanyám két hónap múlva meghalt. Mi ott maradtunk a nyolc testvér. Édesapám, ő élt tovább, aztán ugye, múltak az évek, s édesapám megnősült megint, egy nagyon jó asszonyt vett el feleségül, varrónő volt, nagyon szerettük. De ő nem volt hozzászokva ilyen népes családhoz. Azelőtt özvegyasszony volt, s édesapámmal két évig élt együtt. Akkor aztán elment. Azt mondta nekünk, mert hogy varrónő volt, hát azt mondta:

— Ha valamit varratni akartok, mindig hozzátok hozzám, mert amíg én élek, én mindent megvarrok nektek.

Nagyon jó asszony volt. Így teltek az évek, aztán két bátyám egyszerre megnősült, s akkor történt, hogy kértük édesapámat, hogy engedjen el minket is úgy, mint más leányokat, engedjen el szolgálni. Akkor tizenhárom éves voltam, kijártam a hatodik osztályt. Kicsi leányka voltam még. Édesapám kezdetben nem akart beleegyezni semmiképpen, de aztán beleegyezett mégis nagy bajjal. Igaz, azt mondta, hogy kitagad. Ugye, volt neki jó kicsi birtoka, tudja a csoda, hogy mennyi volt pontosan, de ami volt, az mind közel volt a faluhoz. Jó birtokai voltak édesapámnak, s pontos ember volt, szorgalmas. A bányában is dolgozott, a sóbányában, onnan is ment nyugdíjba.

Na, de mi addig nyaggattuk nővéremmel édesapámat, hogy nehezen aztán elengedett Temesvárra. Én voltam tizenhárom éves, a nővérem tizenöt, s ketten egyszerre mentünk el. Vonattal mentünk, én, ugye, olyan virgonc leányka voltam, én még addig nem voltam el sehova azelőtt a faluból, de én voltam az, aki hamarabb szállott le a vonatról, s mentem, megkérdeztem az állomásban, hogy melyik vonat merre megyen. Cipeltem a csomagokat s mindent, szóval eleve nebb voltam. Nem azért mondom, hogy én voltam a legügyesebb, az a fenét, csak eleve nebb voltam a többinél.

Így aztán elértünk Temesvárra. Nem tudtuk előre, hogy melyik gazdához szegődünk el, világerő sem tudtuk. Megérkeztünk Temesvárra, s az egyik leány, egy sófalvi leány a cukrászdában lakott. S odamentünk, hát olyan rendes volt a házigazda, hogy megengedte nekünk, hogy aludjunk a cukrászdában. Aludtunk a földön. Oda csináltak ágyat, s oda feküdtünk le. Még vacsorát is adtak nekünk.

Aztán másnap ki hogy tudott elhelyezkedni: a nővérem, hogy nagyobb volt, hát elvitt ki a piacra, ott kellett állni a piacon, a cselédpiacon. A cselédpiacon szegődtünk el. Jött egyszer egy kicsi asszony, ki volt festve nagyon a szája, még most is előttem van a képe annak a nőnek.

— Na, gyere — azt mondja —, velem!

Nem messze lakott, egy nagy kosarat a kezembe nyomott, aztán mentünk a Donát utcába a hat szám alá. Hát pontosan abban az udvarban voltak még alsósófalvi leányok, mert nagy-nagy ház volt, sok lakó, sok család lakott együtt. Mikor ezek a sófalvi leányok látták, hogy ez a nő cipel maga után, hát elkezdtek kiabálni. Kiabálták, hogy:

— Tedd le azt a kosarat, nehogy maradj, rosszféle fehérnép ez!

A gazdánéra mondták a leányok, mert ugye, ők ismerték, mert egy udvaron voltak. De hát én szégyelltem, hogy letegyem a kosarat, felvittem neki a második emeletre. Felértünk a szobába, ott letettem a kosarat, s eljöttem. Nem maradtam ott, hogy azt mondták a leányok a nőről, hogy kegyetlen, hogy éjjel felkölti a cselédeket, s leönti őket vízzel. Így nem maradtam ott.

Aztán két vagy három nap múlva egy asszony megint elhívott magával. De addig, amíg került ez a gazdáné, hát a testvérem állásba ment, s ő megkérte a gazdáját, hogy engedjék meg, amíg én is elhelyezkedem valahová, hát aludjam ott. Azok megengedték, olyan rendesek voltak, Isten áldja meg, s nyugtassa meg őket, ha meghaltak.

Na, de az új gazdáméknál annyian voltak, hogy sokan: akkora család volt, hogy este a földre s mindenüvé ágyat kellett csinálni. Én aludtam a konyhában, oda betettem a szalmazsákokot, ott az ablak ki volt törve. Ez 1927-ben volt, télen. Olyan kevés ételt adtak, hogy én nem voltam soha nagyétkű, de nekem kevés volt. S aztán borzasztó volt annak a sok népnek hurcolni az ágyneműt, pedig két szoba volt csak, de Isten tudja, hogy hányan voltak. Mondom aztán a testvéremnek, hogy:

— Né, én ezt nem bírom!

Odajött a testvérem, s megnézte, hogy mi a helyzet. Azt mondta:

— Hagyd itt őket, a fene egye meg, hát kapsz te ennél jobb helyet, nem engedem, hogy itt maradj.

Nekem, ugye, úgynevezett székely kofferem volt, az volt az átalvető. Nem voltunk ilyen modernizáltak, mint most. Na, hogy aztán odajött a testvérem, hát a nagysága elment a piacra, s a többi családtagok is kicsitől nagyig, ki amerre tudott, odalett. Mondom a testvéremnek:

— Hát most hogy menjek el, nincsen itthon a nagysága, az ajtót sem tudom bezárni.

— Zárd be az ajtót belülről — mondta a testvérem —, s az ablakon másszál ki. A konyha ablakán.

Bezártam az ajtót, az ablakon kimásztam, s mentünk, elindultunk a testvéremmel. Vittem a székeley koffert a vállamon, hát jött pontosan az asszony szembe. Kezdet szidni:

— Te kis piszkos, te kis mocskos, ki tudja, hogy miket loptál el, satöbbi, satöbbi, hogy mertél eljönni otthonról?

Azt mondta a nővérem neki:

— Nézze meg, valamit ellopott-e?

De az nem nézte meg, nem volt mit nézzen. Kell a fenének senkinek is a cafatja, soha életemben nem kellett a másé. Na, aztán akkor eljöttem onnan, azután kaptam egy másik munkahelyet. Olyant, hogy ott voltam sok ideig. A gazda tisztviselő volt egy mézárszékbén, s a felesége is bejárt dolgozni. Aztán akkor ott voltam azoknál egy évig. Itt a teendőm az volt, hogy két szobát ki kellett takarítani, a konyhát rendben tartani, mosogatni, a fürdőszobát is rendezni. Reggel többnyire hatkor kellett keljek, egyszer magamat kellett elrendeznem, fésülködtem, mosakodtam, aztán akkor tüzet raktam, zöldséget vittem fel a pincéből s így. Mikor felkelt a család, szellőztetni kellett, ágyneműt kiszellőztetni, takarítani. A főzést, azt az asszony rendezte, én csak segítettem neki, ugye, megpucoltam egyet-mást a keze alá. Jó asszony volt, nagyon szeretett engem. Aztán a leánykának a rendezése volt még az enyém, mert volt egy kicsi leánykájuk, kellett menjek vele sétálni, levegőzni.

A többek között egyszer szappant főzött a nagysága, mert ugye, ahol gyermek van, ott kell a szappan. S a híg lé ott volt a konyhában, a szappan ki volt már szedve belőle, s a vastag lúg meg volt aludva. A konyhában. Mind mondtam a nagyságának:

— El kéne tenni, el kéne tenni a lúgot!

A nagysága is mondta:

— Elteszem, elteszem!

Aztán addig mondta, hogy „elteszem, elteszem”, hogy a leányka odajött, volt egy bő bugyi rajta, s egyszerre beléesett a lúgba fenékkal. Nagyon megijedt a nagysága, futott vele a fürdőszobába, aztán ott lemosta. De nem volt semmi komplikáció a gyermekkel, mert ugye, a lúg már nem volt meleg, ki volt hűlve. Isten ments, ha meleg lett volna!

Általában ebéd után mindig elmosogattam, a sparhertet (kályhát) megpucoltam, felmostam a konyhát, aztán, ahogy említettem, a leánykát megsétáltattam. Akkor jött az, hogy a vacsorát kellett előkészíteni, a tálalást, azt mindig asszonyommal csináltuk.

A hálás, az én hálásom a konyhában volt, a cselédleány a konyhában hált a legtöbb helyen. Volt ott egy kinyitós ágy, olyan volt, hogy nappalra össze kellett

csukni, s leteríteni. Vaságy volt, össze lehetett könnyen csukni, nem foglalt helyet.

Hát így ment egy évig ennél a gazdánál, akkor aztán édesapám hívott, hogy haza kell jönni. Akkor hazajöttünk, s itthon maradtunk egy jó ideig. A nővérem is jött velem. Ugye, volt itthon a mezei munka, jártunk a mezőre dolgozni, segítettünk édesapámnak. Így zörgött az élet.

Azután mégis elmentünk vissza Temesvárra, ott szintén két évig voltam egy munkahelyen. Valaki ajánlotta, hogy ide s ide éppen kell egy cselédleány, s úgy kerültem el az új gazdámékhoz. El is mentem oda s fölvettem. Itt már egy kicsi külön szobám volt, a konyhából nyílt. A családban volt két szép leány, iskolába járt mind a kettő. A férfinak, a gazdának fatelepe volt. Az övé volt ez a fatelep. Az asszony, az nem járt sehová, főzött, rendezte otthon a családot. A fizetésem, na, a fene tudja már, hogy mennyi is volt, ötszáz lej, hatszáz lej, ilyesmi volt, úgy emlékszem. Ez havi fizetés volt, havonta kaptam. Aztán ugye, ahol szerették az embert, ott még kapott egy kicsi borraivalót, sokan kaptak egy-egy ruhadarabot, egy-egy cipőt, valamit, mindig adogattak.

Itt már az étkezéssel nem volt baj, nem voltak erősen vallásosak, úgy, hogy rendes főzés volt a családban. Úgy, mint más házakban. Én a konyhában ettem, de végig segítettem a szobában tálalni, általában mindent asszonyommal csináltunk együtt. A ruhám, az ott bent volt a szobában, az egyik szekrényben helyet adtak nekem is, s rendes, tiszta helyen volt a ruhám. Itt mosni nem kellett, külön mosónő volt fogadva, én csak a kisebb mosásokat végeztem, mondjuk, egy zoknit vagy egy zsebkendőt, ami a kezembe került, hát azt hamar kimostam.

Ami pénzt összegyűjtöttem a havi fizetésekből, azt mindig küldtem haza, azt betették a bankba. Édesapám mindig tett be a bankba, úgy, hogy a nővérem és én, amit összespóroltunk, az már huszonnégyezer lej volt. De aztán jött a konverzió, úgy, hogy a huszonnégyezer lejből nehezen kaptunk vissza nyolcezer lejt. A bankba azért tettük a pénzt, mert az volt a terv, hogy legyen egy kicsi spórolt pénzünk, mint másnak. Hogyha, ugye, valami nagyobb dologra lesz szükség, bútorra vagy ilyesmire, hát legyen, amihez nyúlni. Én a mai napig is arra nevelem az unokáimat, hogy spóroljanak. Például Dénes, az unokám, ha már ezt is elmondhatom, hát még nem is volt iskolás, az anyja elment a Menaságra dolgozni. Beteg lett a gyermek, s orvoshoz vittem. Az orvos írt neki tíz injekciót, itt feküdt a gyermek nálam, ugye, hogy az anyja nem volt otthon. Lidi adta be az injekciókat, aki most is dolgozik. Kifizettem, s ezt a pénzt aztán nekem a fiam, a gyermeknek az apja visszaadta. Mondom a gyermeknek:

— Ezt a pénzt neked szánták, nem nekem, ezért én a pénzt a te javadra leteszem. De itten, nálam. És ehhez te spórolsz. Mindig beszámolsz, hogy hol, mennyi pénzt kaptál, mert így kell spórolni. Nem jelenti ez azt — mondtam —, hogy nem szabad egy cukrot vagy egy csokoládét megvenni, de azt mindig meg kell mondani. Hogy igenis, vettem, ennyit elköltöttem, mert azt tudni kell.

Na, aztán ettől a temesvári gazdámtól két esztendő múlva hazajöttem, de nem sokra reá visszamentem a gyógyszertárba, ugyanoda, Temesvárra. Azelőtt ennél a gazdánál szintén egy kibédi leány volt, s az beajánlott engem. Ott egy évet voltam, először, mint szobaleány, azután mint szakácsné, azután mint mindenés. A fizetésem akkor, azt hiszem, ezerháromszáz lej volt. A teendőm az volt, hogy takarítottam, énekeltem közben, mert én nagyon szerettem énekelni. Itt lakást takarítottam, a gyógyszertárba átjártam, a kórházba is a gyógyszert vittem át. A kórház szintén a Keller úré volt, de valakivel közös volt. A gyógyszertár, az már az övé volt. Mondtam, hogy az első két évben szobaleány voltam, de aztán a szakácsnét nem szerették, nem akarom blamálni, de így volt, s aztán a szakácsné elment. Akkor azt mondta a gazdáné, hogy én vállaljam el a konyhát is. Igaz, hogy mosónő volt fogadva, s ő mosott is, úgy, hogy nekem avval semmi munkám nem volt. Sok szoba volt, úgy, hogy mikor nagyobb takarítás jött, hát akkor hívták Julis nénit is, a mosónőt, s ő segített. Mondjuk, nagy szőnyegeteket porolni, ablakokat pucolni, ezeket mind többen végeztük. Akkor már mindenés voltam, de jó volt, mert szerettek engemet.

A bevásárlás, az úgy volt, hogy elment a nagysága, bevásárolt, de ott mindig fogadott egy fiút, s az hazahozta a csomagot. Úgy, hogy nem kellett nekem menni, hogy cipeljem a csomagot. A főzést, azt közösen csináltuk, ha valamit megkérdeztem, hogy na, ezt így csinálom, a gazdáné mondta, hogy hogyan csináljam. Amit nem tudtam, azt meg szerettem kérdezni, hogy biztosabb legyen, s minden úgy legyen, ahogy ő szereti.

A koszttal itt nem volt semmi probléma, jó volt. Kétszer hoztak hetente egy-egy fél liter szín-tejföl, a piacról. Úgy, hogy nagyon jó háztartás volt. Tésztát süttünk, mindent, mindent rendeztünk.

Itt elég sokáig voltam, innen is mentem férjhez. Itt ismerkedtem meg, nyugodjék békében, a Jóska édesapjával, a férjemmel, aztán ő ide jött, mert itt nekem volt külön szobám, s itt lakott velem együtt, amíg aztán tényleg kilátásban volt, hogy megszületik Jóska, a fiam. Csak akkor mentünk el innen.

A férjemmel úgy ismerkedtem meg, hogy elmentünk a tancba, akkor a székelly tánc külön volt. Érdekes volt, elmentünk a tancba a nővéremmel. Én addig soha nem láttam az uramat. Szemben az ajtóval megálltunk a nővéremmel mind a ketten. Jött be az uram, zöld kalap volt a fején, s egy kicsit a szemére volt húzva. Piros mellény volt rajta, fehér ing, priccses nadrág a székelly szövetből, szép volt. Súgom a testvéremnek, hogy:

— Te, ez egy újdonsült kibédi legény, akit én még sohasem láttam. Na — mondom — ennek se lennék a felesége!

Úgy tudom azt, hogy ezt mondtam, hogy nem felejtettem el soha. A nővérem nem szólt semmit. Azelőtt már nekem udvarolgatott egy másik legény, az is kibédi volt, csapta a szelet, sokat csapta nekem a szelet. Na, ő felkért táncolni. Aztán jött a második nóta, s az uram Bunda Lajossal, aki már meghalt, avval ketten összefogózkodtak, odajöttek, s az uram felkért táncolni. Ahogy elkezdünk

táncolni, hát körülöttem, akik voltak, azok elkezdtek mind nevetni. Én azt hittem, hogy valamiért engem nevetnek, hogy ez a fiú ki tudja, milyen lehet, s hogy ki lehet. Gondolkodtam:

— Na, az ördög vigye el!

Úgy, ahogy táncoltunk, hát azt mondja egyszer nekem az uram, a fiú:

— Na, hallgasson ide, megengedi-e hogy hazakísérjem?

— Én nem — mondom —, mert én a testvéremmel jöttem, s nem engedem meg senkinek, hogy kísérgessen, s én egyedül menyek haza.

— De engedje meg.

Mondom, hogy:

— Nem létezik ilyesmi!

Ugye, azelőtt láttam sokszor, mikor a táncból mentünk haza, hogy itt-ott a kapuban beszélgetnek a fiatalok, ott enyelegnek erről s túl, jaj, azt nem bírtam még nézni se.

Aztán megint felkért táncolni, s megint mondta, hogy ő szeretne hazakísérni. Mondom a testvéremnek egyszer:

— Hallgass ide, úgy menjünk ki a teremből, hogy ne vegyen észre ez a kibédi fiú, mert nem akarom, hogy hazakísérjen.

Meg akartam szökni feltétlen. De hát nem sikerült a szökés, mert ő annál figyelmesebb volt, és mikor a nővéremmel kimentünk, s karon fogtuk egymást, s el is indultunk hazafelé, hát jött az uram, s beállt közénk. Mondta:

— Megengedi-e? Szabad lesz?

Mind a kettőnket elválasztott egymástól, s ő beállott közénk. Én nem laktam nagyon messzire, a nővérem egy kicsit arrább lakott. Azt mondja a fiú:

— Na, hiába akartál megszökni, mert megkaptalak a sötétben is.

Mentünk, aztán odaértünk a kapuhoz, a nővérem mindjárt elköszönt, s mondom a fiúnak:

— Na, én is menyek, mert kezd már késő lenni.

Azt mondta a fiú, hogy szeretne velem bővebben megismerkedni, s ezt hogy lehetne. Mondom neki, hogy:

— Sehogy.

Aztán:

— Kedden este megvárnálak, ha kijönnél. Kedden és csütörtökön este.

Mondom, hogy:

— Majd meglátom.

Hát eljött kedd, és bizony én nem mentem ki az útra. Kilestem, hogy vár-e? Láttam, hogy ott van, nem mentem ki. Csütörtökön is várt, akkor se mentem ki. Gondoltam:

— Várjál csak, mert nem menyek sehova.

Közben pontosan Sándor Lajosnak a testvére, Jusztina, azt mondta a nővéremnek:

— Nehogy megengedjétek, hogy Viki beszéljen azzal a fiúval, mert ő egy nagy lator.

Szóval így. Aztán három hét múlva találkoztam a fiúval. Azt mondta:

— Na, most nem szökik meg tőlem — azt mondja —, s vártam kedden is, csütörtökön is, de még hogy vártam!

Mondom, hogy:

— Nem tudtam menni, mert vendégek voltak.

Én is hazudtam. De akkor elmentünk ketten sétálni. Végül bekerültünk a táncházba, egy-két órát ott voltunk, aztán eljöttünk. Hazakísért, s azt mondta megint, hogy szeretne bővebben megismerkedni velem. De én akkor még nem tudtam, hogy honnan fúj a szél. Hát az onnan fújt, s azért akart velem feltétlen megismerkedni, mert mások dicsértek meg engem neki. Még nem is ismert, s már mondtak neki rólam ezt-azt. Ezen keresztül aztán kutatta, hogy ki az a Viki.

Végül összeálltunk ketten. Mi nem tudtunk esküvőt csinálni, én árva leány voltam, ő árva fiú volt, s nem tudtunk nagy esküvőt tartani. Én takarékos leány voltam, ő azelőtt katona volt, három évig csendőr volt, falusi csendőr. Amikor megismerkedtünk, már katonaviselt volt. Aztán összeálltunk ketten úgy, ahogy voltunk. Ott laktunk Temesváron a gyógyszertárnál, ott, ahol én szolgáltam. Közben állapotos lettem, s akkor mentünk el a házfelügyelőségi épületbe. Közvetlen mellettünk volt ez a házfelügyelőség, itt egy ügyvédhez kerültem. Az ügyvédi irodát takarítani, a kapu elejét rendben tartani, ezeket kellett elvégezzenem. Ha ezeket elvégeztem, azon kívül mehettem dolgozni, ahova akartam. Itt volt egy szobánk, konyhánk, külön folyosónk volt, különbejáratú, a második emeleten. Közben az uram is dolgozott, ott rögtön mindjárt, a Thomász csokoládégyárban. Ott volt inkasszáns (pénzbeszedő).

Aztán megszületett Jóska fiúnk 1937-ben, március 7-én. De három év múlva az uramat elvitték koncentrára (katonaságnál munkaszolgálat), én maradtam csak otthon. A gyereket hazahoztam apósomékhöz (após = ipa), aztán foglaltunk egy vagon, hogy költözzünk haza. Igaz, nekem már itthon megvolt a lakberendezésem, de volt, amit ott szereztünk ketten a férjemmel. Volt, ugye, a varrógép, aztán volt egy gyönyörű szép dívány, szóval voltak olyan dolgok, hogy szerettem volna hazahozni őket. Gyönyörű paplanjaim voltak. Úgy akartuk, hogy bevagonírozzuk a vagyonunkat, s hazahozzuk, de nem lehetett. Nem hagyták. Hanem a háztulajdonosunknak hatalmas nagy s száraz pincéje volt, és oda bera-kódtunk. Beraktuk az én bútoromat, a sógorasszonyomét, még mások is bepakkoltak oda. Ládákba raktunk mindent.

Aztán 1945-ben Tóth Juliskának fizettem négyszer az útját, hogy hazahozhassuk, amit lehet. A nagy részét bagóért, potom áron el kellett adjam. Evvel értek véget az én cselédéveim.

A szolgálóéveknek az volt a haszna, hogy ugye, összespóroltam egy kicsi pénzt, abból öltözködtünk. Mondtam, hogy a pénzem egy része tönkre ment a bankban. Ami maradt, azt ugye, küldtük haza. Mert hogy urammal összeálltam,

hát apósom itthon építette a nagy csúrt s azt a nagy istállót, ami jelenleg még Jóskánál megvan. Annak a költségét, egy jó részét, az urammal álltuk. Így a pénz nagyja hazakerült.

Aztán mi is hazaköltöztünk. Én, hogy nagyon szerettem a zenét, az uramnak volt egy fuvolája, szépen játszott rajta, s szerettem volna, hogy a gyermekem is, az unokám is megtanuljanak rajta. Eléggé mondtam, hogy né te, így s úgy kell, de nem tanultak meg rajta játszani. Akkor vettem egy kicsi pléh-hegedűt a fiamnak, ugye, én tudtam, hogy a hangot hogy kell kiszedni belőle, hogy „Boci, boci, tarka...”, s ezeket el tudtam játszani. Így lassan, fokozatosan a fiam rászokott.

Hát bizony elmondhatom, hogy sokszor tönkre mentem, de mindig föl kellett épülni. Így lezörgött az élet.

Farkas Dénesné Sebe Viktória 73 éves

(1987. november 29.)

„A cselédszobában még kályha sem volt”

Az én apám fiatalon meghalt, huszonhárom éves volt csak. Beteg volt, mert a háborúban (I. világháború) légnomást kapott. Azután hazajött, de itthon még betegebb lett. Nagyanyám tudta, hogy már nem lesz jobban. Emiatt nem is akarta, hogy édesanyámmal éljen tovább. Attól félt, hogy ha még gyerek születik, hát nem lesz, aki felnevelje.

Nagyanyám engem már négy éves koromban édesanyámtól elvett, magához vett. Ahogy magához vett, hát meghalt édesapám. Akkor a testvérem édesanyámmal lakott, de csak hat éves koráig. Mert közben édesanyám férjhez ment. Engem nagyon bántott, hogy egyedül vagyok nagyanyáméknál, s addig hívtam a testvéremet, a húgomat, ameddig ő is oda jött. Úgy, hogy azután ott laktunk mind a ketten. Ott voltam tizenhét éves koromig. Kijártam közben az iskolát is, hét osztályt végeztem. Konfirmáltam is. Régebb azt mondták, hogy aki konfirmált, már nagyleány azután.

Na, akkor aztán, ugye, mentek szolgálni a leányok. Mondtam nagyanyámnak, hogy én is menyek szolgálni, menyek ősszel, s tavasszal hazajövök. Na jó, ősszel aztán szüreti bál lett, azon az őszön lett Kibéden az első szüreti bál, 1932-ben. Azelőtt nem volt Kibéden szüreti bál. Akkor csak négy pár volt csősznek felöltözve. Oda elengedtek, én is csőszleány voltam. Né, itt ez a szüreti bálról való fénykép (képet mutat), ez volt az első kibédei szüreti bál. Rajta vagyok én is, né, milyen kicsi leányka voltam még, a tizenötödik évemben jártam csak. Akkor éppen hazajött Temesvárról egy szomszédleány, cselédleány volt. Attól kérdeztem, hogy mikor mennek vissza? Mondta, hogy:

— November 15-én.

— Na — mondom —, elvisztek?

Azt mondja:

— Nagyon szívesen, csak gyere. De téged nem fognak engedni.

Mondom, hogy:

— De én azt nem kérdezem meg. Mert én úgyis menyek.

Aztán mondtam nagyanyámnak, hogy legyen szíves, s adjon nekem kölcsön százhatvan lejt, mert ennyiért csináltak akkor személyleírást. Azt mondja nagyanyám:

— Nincsen százhatvan lejem, csak hatvan lejem van.

Éppen hatvan lejért írta meg a jegyző a személyleírást. Elmentem rögtön a szövetkezeti boltba, mondtam:

— Mariska néni, legyen szíves, adjon hatvan lejért okmánybélyeget, az árát nagyanyám kifizeti, amikor jónak látja.

Megkaptam a bélyeget, a jegyző megcsinálta a személyleírást. Na, de nagyanyámat nagyon bántotta, s haragudott a boltosnéra, hogy mért adott nekem bélyeget. Aztán kifizette mégis a bélyeget, tudom biztosan, mert csak egy hét múlva indultunk Temesvárra. Közben nagyanyámat már ölte meg a bánat, hogy mért menyek el, s mi lesz velem. Mondtam:

— Ne búsuljon, mert lesz, akivel elmenjek.

Aztán elmentem az unokatestvéremmel Temesvárra, s az egyik családban felvettek szolgálónak. A családban volt egy fiú, olyan tizenöt éves fiú, járt iskolába. S volt még egy vendégszoba, ki volt adva: két legény lakott benne, azok fizették a bért, a reggelit és a vacsorát, abból kapott egy kicsi pénzt a család, hogy tudjanak élni. Nagy szegénységben volt ez a család, emlékszem, akkor éppen nagy tél volt, s egy szikra tűzifájuk nem volt, amivel a konyhán tüzeljenek. Petróleumfőzővel, petróleumkályhával főztünk a konyhán. Olyan hideg volt, hogy mikor este fekdtem le, én fel kellett öltözzem, nem levetkezzem.

Itt összesen volt három szoba, egy előszoba, egy fürdőszoba, egy konyha s a cselédszoba. Sok szoba volt. A cselédszobában volt egyetlen vaságy, egy kicsi asztal, egy szék, s egyéb semmi. A cselédszobában még kályha sem volt, ott ilyen szegény világ volt.

Nekem kellett a szobákat takarítani, minden reggel korán fel kellett keljek, tüzet gyújtsak a fürdőszobában, hogy az a két vendégfiú mosakodjon, fürödjön. Úgy, hogy hat órakor kellett felkeljek. Ez november tizenötödike után volt, s ugye, akkor már tél volt. A két fiú korán reggelizett, akkor elmentek, s elment a gyermek is az iskolába. Utoljára kelt fel a házi úr, mert ő beteg volt, cukorbeteg, s akkor azt a szobát is kitakarítottam. Az úr nem dolgozott sehol. Azt nem is tudom, hogy a betegsége előtt hol dolgozott. A nagysága eljárt valahová dolgozni, ő keresett a házhoz. De leginkább abból éltek, amit a két fiú fizetett, a házbérből.

A főzés a petróleumkályhán történt, az már nagyon nehéz volt. Egyszer átmentem a másik szobába, s mire jöttem vissza, már úgy fel volt menve a lángja a főzőnek, hogy erősen. A főzés azért is nehéz volt, mert kétféleképpen kellett főzni: a háziúrnak külön kellett főzni. Az úr másképp nagyon jó ember volt. Fi-

nom lelkű ember, csak ő tehetetlen volt, mert ugye, keresni nem tudott. Neki minden úgy kellett jól legyen, ahogy a felesége mondta.

Én mindig külön ettem a konyhán, a család benn a szobában. Az a két vendégfiú nem ebédelt itt, ők valahol vendéglőben ettek. Itt csak reggeliztek, s vacsoráztak.

Délután is megvolt a teendő, a legtöbbször akkor küldtek az üzletbe. Sok időmet felvette a petróleumkályha: úgy belepte a szobát a korompor, hogy sokszor még éjjel tizenkét óra is volt, amikor le tudtam feküdni. Mindent, mindent újra kellett mossak. Mert a korom úgy szállt le mindenre, hogy mindent belepett.

Itt, azt hiszem, négyszáz lejt fizettek nekem. De én semmiképpen nem szerettem náluk. Borzasztó hideg volt. Ezt aztán elpanaszoltam a nagynénémnek s a barátnőimnek. Mondtam nekik:

— Nézzétek meg, te, hát itt rettenetes az élet, mert itt olyan főzések vannak, hogy azt ki nem lehet bírni. Olyan kormos minden, s hideg van.

Egyszer Ábris Mártonné odajött hozzám, hogy beszélgessünk. Ahogy mosogattam, beszélgettünk, hát amíg beszélgettünk, az ablak talpán a csésze víz befagyott. Éjjel fáztam. Elvittem itthonról egy nagy-nagy kendőt, akkora volt, mint a hárászkendő, de posztóból volt, vastag volt. Azt mindig csavartam magamra, s úgy feküdtem le. Muszáj volt ezt cselekedjem. A nagynéném azt mondta, hogy:

— Na, hadd el, fiam, mert kapunk egy másik helyet.

Aztán meg is került a második helyem, nem messze volt tőlünk, csak a negyedik, ötödik ház. Elmentem oda, csengettem a kapunál, kijött a nagysága, amikor csengettem. Nagyon kedves volt, olyan hatvan év körüli lehetett. Mindjárt mondta:

— Mi járatban van, fiatal leány?

Mondom, hogy:

— Én szeretnék egy olyan helyre kerülni, ahová beálljak szolgálni.

— Na, figyeljen ide, drágám — azt mondja —, jöjjön ide holnap délután egy órakor, mert — azt mondja —, én az igazat megmondom, hogy itt ez a szomszéd leány hozott egy fiatalasszonyt, akit bemutatott a tegnapi, s mondtam, hogy holnap jöjjön ide, de nekem az asszony nem tetszett. Amikor megláttam, már akkor nem tetszett. Maga jöjjön ide délután egy órakor, s ha addig nem jön ide az asszony — azt mondja —, akkor azt én nem veszem fel.

Na, aztán el is mentem egy órakor, hát mikor oda menyek, már várt a nagysága.

— Na — azt mondja —, megérkezett?

Mondom:

— Meg, itt vagyok.

— Na — azt mondja —, nem járt még itt az asszony, de most már hiába is jön.

— Jó — mondom —, én vissza menyek a régi gazdához, s elhozom a csomagjaimat.

Vissza is mentem, az úrral beszéltem, ugye, ő volt otthon.
— Én megyek el — mondom —, nem maradok tovább.
Hát meghökkent az úr, azt kérdezte:
— Julis, mondja meg, hogy mért akar elmenni?
Engem a családban úgy neveztek, hogy Julis. Mondom:
— Azért megyek el, mert nálunk otthon jó meleg van, fával tüzelünk, s én ebben a hidegben nem ülök, ha nem muszáj.
Ezzel aztán ott hagytam őket.
Aztán az új helyen a nagysága megmutatta a szobákat, hát amikor beléptem, azt hittem, hogy a mennyországban vagyok. Itt a gazdám doktor, orvos volt, s volt egy ügyvéd fiúk is, velük lakott. Itt aztán én nagyon jól voltam. Ahogy be mentünk a lakásba, hát volt az előszoba, az előszobából értünk a konyhára, a konyhából ajtó nyílt a cselédszoba felé, egy másik ajtó az ebédlőbe vezetett, az ebédlő után a hálószoba következett. Aztán az előszobából megint jobb felé ajtó nyílt, amelyik az ügyvédi szobába vezetett. Ennyi volt. Fürdőszoba nem volt. Ne felejtsem, volt még egy kicsi spájz (éléskamra). Ezek voltak. Itt a nagysága azt mondta:
— Né, Julis drága, itt magának mindig délután ki kell takarítania az előszobát, az irodát, az ebédlőt.
Ezeket délután nekem mind ki kellett takarítani, mert délután senki sem volt otthon: az ügyvéd, ugye, az egy másik barátjánál dolgozott, egy idősebb ügyvédnél, mert a fiatal akkor szabadult fel. A doktor úr pedig mindig házakhoz ment a betegekhez, a telefonhívásoknak tett eleget.
Én reggel felkeltem korán, az ügyvédnek reggelit adtam. Az úr s a nagysága később keltek fel, arra nekik is a reggeli kész kellett legyen. A reggeli legtöbbször tejeskávé volt vajás kiflivel. Legtöbbet ez volt a reggeli. Akkor, hogy mind elmentek, én maradtam egyedül, akkor ágyaztam, kitakarítottam a hálószobát, csak ezt, mert a többi este már kész volt, ugye, ki voltak takarítva. Akkor szépen mosakodtam, fésülködtem meg, öltöztem fel. Az ebédlőből s a hálóból két nagy ablak nyílt ki az utcára. Miután kinyitottam az ablakokat, mentem bé az ebédlőbe kézimunkázni. Ott ültem, s kézimunkáztam. Ugye, a nagysága látta, hogy én így szeretek kézimunkázni, hát vett magának is anyagot, kellett neki is kézimunkázak.
A főzés, az úgy volt, hogy a nagysága mindig tizenegy órára hazajött. Ő, mikor ment el, mondta:
— Né, Julis, ma ezt kell venni, ezt kell csinálni.
A legtöbbször ő vásárolt be, azt haza is hozta. Ha piacozni kellett menni — ritkán —, akkor én is mentem vele, szépen fel kellett öltözzem, mintha vasárnap lett volna, de soha azt nem engedte, hogy én utána menjek, mindig előtte kellett menjek. Pedig hogy szerettem volna utána menni, hogy valakikkel tudtam volna beszélgetni, de azt nem hagyta, mindig előtte jártam. Azt mondta:
— Akarom látni mindig, hogy hol van.

Mindig mentünk ketten, akkor bevásároltunk, hazavittük, otthon tizenegykor tüzet gyújtottunk, s egy órára kész volt az ebéd. Olyan rendes asszony volt, hogy amit ő csinált, azt ő csinálta, amit én, azt én. Ha én hántottam a hagymát, akkor ő pucolta a fokhagymát. Azt megmondta, hogy én mit csináljak, ő tudta, hogy ő mit csináljon, s így hamar elkészült az ebéd. Akkor nyugodtan, ugye, ők ebédeltek benn, én ebédeltem kinn, de aztán annak gondja volt, hogy nekem a porció úgy legyen meg, mint nekik. Mindenből. Tudta, hogy én nagyon tésztás vagyok, ő mindig abba járt, hogy nekem tészta legyen.

Aztán volt úgy, hogy nyáron kosztot hordtunk haza, mikor nagy meleg volt. Akkor nem főztünk otthon, mert nagyon közel volt egy kifőzde, s akkor nyáron hordtuk onnan a kosztot. Akkor olyan sok ebédet tettek többször, hogy a főzelék megmaradt vacsorára. Akkor, ugye, lehetett kapni azt a virslit, úgy párjával, vettünk egy-egy pár virslit mindenkinek a részére, s az lett a vacsora.

Itt a fizetésem aztán ötszáz lej volt, de eljövetelem előtt megemelték hatszáz lejre. S mindig adott sok szép ajándékot. Ajándékokat vett nekem. Vett ruhának valót, köténynek valót, szalagot, mert, ugye, akkor nagy divat volt a szalag, vett kézimunkát, falvédőt. Aztán nagyon szerette a virágot, mindig kellett virágot veyek, de akkor kellett az én szobámban is, hogy legyen virág. Nagyon sok kézimunkája volt a nagyságának, minden szoba tele volt kézimunkával. Az én szobámba is raktam belőlük. Hát jöttek asszonyomnak a barátnői, olyan boldog volt a nagysága, hogy mindenkinek mutogatta a szobámat, a cselédszobát. Mondta:

— Nézzétek meg, hogy az én leányomnak milyen szobája van.

Itt sem volt kályha a cselédszobában, de a konyhából, ahol főztünk, jött a meleg, ki volt nyitva mindig az ajtó. Kicsi volt a szobám, hamar kimelegedett. A szobámban volt egy ágy, mellette az éjjeliszekrény, a másik szemben való sarokban volt a mosdó. Vasból mosdó. Abban volt a mosdótál. Ennyi volt az egész berendezés. De aztán az ágynak a tetején hosszant deszka volt téve, a deszkán szép kézimunkák. A mosdón is egy szép kézimunka, az éjjeliszekrényen is. S akkor egy szép csokor virág letéve mindig az ágyam tetejére.

A pénzzel, amit kaptam, hát tudja, én olyan voltam, hogy árván nőttem fel, s úgy tudtam, hogy a pénzre vigyázni kell. Én, ugye, hogy édesanyám külön volt, s a nagyanyám volt, ahol felnőttem, hát én nagyon szerettem a szépet mindenből. Aztán, ugye, nekünk itthon olyan szőtt dolgok voltak mindenből, abból csináltak nekünk ruhát. Piros szőtttest, pepita szőtttest, fekete szőtttest, mindenfélét, de én nagyon szerettem azokat a szép üzleti anyagokat, s legelőbb csináltattam magamnak négy rend szép ruhát. Rakott szoknya volt akkor a divat, szép lerakott selyemkötény hozza. A négy rendes ruha mellé vettem cipőt is, de akkor is a szép cipőnek megvolt az ára, mert ötszáz lej volt egy olyan szép cipő, amilyent én szerettem. S akkor aztán vettem magamnak egy ilyen összevetős ágyra garnitúrát (készletet). Ezt stafirungnak. Azokat vettem, azok aztán, ugye, megmaradtak nekem örökre, emlékeknek. S vettem még ilyen-olyan apróságokat is.

Haza nem kellett adjak pénzt, csak azt kellett hazaküldjem, amivel elmentem volt, mert ötszáz lejt adott nagyanyám. Még azt is hazaküldtem. Aztán elgondoltam, hogy milyen kár volt, hogy hazaküldtem, de hát én olyan szófogadó voltam, mert azt mondta nagyanyám:

— Szűk a pénz itthon.

S így még azt az ötszáz lejt is hazaküldtem neki. Örvendtem, hogy elengedett. Én annyi mindent tanultam ott városon, s én olyan jól voltam, hogy nekem az egész életemben az a legtöbbet ért. Ugye, megtanultam az asszonytól sok minden olyant főzni, amit itthon nem főztünk. Ételeket készíteni, tésztákat készíteni. S akkor, ugye, megtanultam szépen vasalni, amit itthon nem csináltam meg, megtanultam stoppolni, s olyan kézimunkákat csinálni, amilyent soha sem azelőtt, sem azután senkitől se láttam. Igaz, már született neki egy unokája, s aztán annak ilyen babaterítőt csináltatott velem. S arra olyan felszedettet körbe, olyan sokszínű selyempamuttal, úgy, hogy az úgy nézett ki azon az anyagon, mint pontosan az oltott rózsa. Úgy, hogy én is magamnak csináltattam egy krémszínű rakott szoknyát, s annak az elejébe szép koszorút. Én varrtam belé a nevemet. Úgy, hogy olyan nem volt senkinek abban az időben. Ugye, a nagysága mindenre megtanított.

Kimenőm, az elég kevés volt, mert a nagysága a Nőszövetség Egyletnek az elnöknője volt. S aztán ő avval nagyon el volt foglalva. Úgy, hogy csak minden második vasárnap délután mentem el, de amiért otthon voltam, azért a vasárnap délutánért mindig kaptam huszonöt lejt. Igaz, az meg volt engedve, hogy délután egy órától délután ötig bárkik jöhettek oda hozzám szórakozni. Én azért kellett otthon maradjak többször, hogy telefon volt. Telefon volt, s ugye, a fiú ügyvéd volt, az úr doktor volt, s aztán nagyon sokan keresték a doktor urat. Még egyszer nagyon meg is jártam. Egy este. Mert elment az egész család otthonról. S azt mondta a nagysága, hogy nem jönnek haza, csak későn. Volt egy barátnőjük, s mentek ahhoz. Az ügyvéd urat nem tudom, hol volt. Hát egyszer valaki csenget. Csengetett az ajtónál. Menyek, s kérdezem.

— Ki az? Mit akar?

De nem nyitottam ki az ajtót, csak mondom megint:

— Mit akar?

Mondja, hogy van egy beteg. Kérdem:

— Hol?

Rögtön vettem az irkát (füzetet) s a ceruzát.

— Na — mondom —, mondja meg, legyen szíves, hogy hol a beteg, hogy írjam fel.

Elmondja, s leírom, avval elment. Én bemenyek, végzem tovább a dolgomat, hát megint valamennyi idő múlva csengetnek. De már olyankor volt, hogy háromnegyed kilenc el volt múlva, este. Egy nagy, magas férfi állt az ajtóban. Kérdem, hogy:

— Mit akar?

Azt mondja:

— Itthon a doktor úr?

Mondom:

— Nincsen. Mit akar?

— Nyissa ki az ajtót, mert van egy nagy beteg.

Mondom, hogy:

— Hol a beteg?

Azt mondja:

— Otthon. A doktor úr oda kéne jöjjön.

Mondom, hogy:

— Legyen szíves, mondja meg, hogy hol a beteg, hogy írjam fel.

— Nem — azt mondja —, én meg akarom várni a doktor urat.

Avval úgy megrázta az ajtót, s úgy megnyomta a kilincset, hogy nyíljon ki. De persze, jó zár volt, az ajtó nem nyílt ki. S azt sem mondta meg, hogy hol a beteg. Aztán ellépett. Mi ott olyan magas földszinten laktunk, hat lépcsőn kellett felmenni, s a kapu sem volt messze. Hát mondom, alig ment el az a férfi, a villany elaludt a lépcsőházban. Én meg voltam ijedve.

— Istenem, most vajon benn maradt-e az idegen? Mit csináljak?

A konyha ablaka egy liftlyukba nyúlt. Nemcsak a miénknek, hanem az egész részlegnek, akik körben ott laktak. S volt a szomszédban egy böződi leány s egy szováta. Kiáltottam nekik:

— Nézzetek ide, te, így jártam! Most mit tudjak csinálni?

Hát egyik leány sem mert lefeküdni, várták gazdámék hazajöttét. Azok csak éjjel egy órakor jöttek haza. Mondom:

— Né, nagyságos asszony, hogy jártam!

— Jaj — azt mondja — Julis drága, milyen jó, hogy nem nyitotta ki az ajtót. Az is lehet, hogy az idegen elleste, hogy mi elmentünk — azt mondja —, s ha bejött volna, magát megnyuvasztotta volna. Kirabolta volna a házat.

Ugye, akkor is voltak már rossz emberek.

Itt, mondtam már, engem nagyon-nagyon szerettek, úgy féltett mindig a nagysága. Ha valahonnan mentem haza, kérdezte a nagyságának az ura:

— Ki jó?

A nagysága mindig mondta:

— Jó a mi leányunk.

Vasárnap a nagysága mindig ledőlt ebéd után. Én pedig mikor elvégeztem a dolgomat, felöltöztem ünneplőbe. S amikor felöltöztem, mindig be kellett menjek a szobába, a nagysága elejébe, s egyet körbe kellett forduljak, hogy nézze meg, hogy vagyok felöltözve. Mert akkor olyan széles köténykötőnk volt, hogy a kötényem kötője mindenütt szép simán van-e, vagy a fehér szoknyám, alsószoknyám nem látszik-e ki. Már szombat délután kérdezte, hogy:

— Julis, maga vasalt-e magának holnapra?

Úgy, hogy olyan gondja volt, hogy nehogy nekem valamim vasatlan legyen. Húsvétkor is, mert elmondtam neki, hogy nálunk Kibéden járnak a legények s a fiúk locsolni. Mondom:

— Nem tudom, itt eljönnek-e a fiatalok?

Akkor a nagysága süttött nekem habcsókot. Igen igazán. S bort vett. Azt mondta:

— Itt van, Julis drága, ha jönnek, fogadja őket.

Olyan volt a természete a nagyságának, hogy nyugodt volt, akárki jött hozzám, avval szépen elbeszélgetett. Aztán jöttek az öntözők is, jöttek az ismerősök: egyik kibédi lánynak udvarolt egy atyhai fiú, s az is eljött, s mások is jöttek. Mutassam meg magának az öntözőképet, erről is van fénykép, hogy miként öntöznek meg Temesváron (képeket mutat). Ugye, minden kép egy-egy emlék, s nem adnám semmiért. Mert látom rajtuk, hogy valamikor milyenek voltunk. Most már csak árnyéka vagyunk annak, amik voltunk. Úgy le kellett járni. Már ugye, hetvenkét éves vagyok, igen bizony.

Mondjam el még, hogy olyan sokan voltak Temesváron a kibédiek, mintha Kibéd ott lett volna. Volt vagy nyolc család is, akiknek ott lakásuk volt. Legtöbbször ott gyűltünk össze, itt is, ott is helyet adtak nekünk. De ezen kívül voltak a városban is a táncok, úgy hívták, hogy bálók. Ott sok székelység volt Atyha, Sófalva, Szováta, Backamadaras, Ehed falukból, úgy, hogy sok székelység volt, mintha valóságos falu lett volna Temesváron.

Egyszer aztán a barátok, barátnők mondják:

— Akarunk szüreti bált csinálni itt, Temesváron. Te felöltözl-e csőszleánynak?

Hát mondom:

— Nem tudom, ejsze (talán) nem enged el a nagyságos asszony.

Azt mondják szinte egyszerre:

— Megkérdezzük.

Kérdik:

— Né, nagyságos asszony, ennek a hónapnak ennyedikén szüreti bált szeretnénk csinálni, s legyen szíves elengedni Julist.

Azt mondja a nagysága:

— Hát — azt mondja —, hogyha megígérik, hogy semmi baj nem fog történni — azt mondja —, akkor elengedem.

Na, aztán megbeszéltük, el is engedett a nagysága, még tésztát is süttött nekem. Aztán elmentünk, fényképeket csináltattunk, a gazdáném nagyon boldog volt, mikor hazavittem s megmutattam a képeket.

— Na — azt mondja —, Julis drága, én még ilyent nem láttam soha.

Hát itt vannak, né, a képek (képeket mutat), ezek akkor készültek Temesváron. Látja, a nagyobb része mind kibédi. Megőriztem mind a két képet: ezen a képen még nem voltam felöltözve csőszleánynak, ezen pedig fel vagyok öltözve. Ez vagyok én. Fiatal voltam. A mulatságon az itt való székelység volt ott. Dél-

után kezdődött a mulatság, aztán tartott éjfél után két, három óráig. Volt a kocsmának egy jó nagy terme, s ott, abban volt a bál. Oda szervezték meg a fiúk, ők rendezték a zenét, mindent.

Nagyon-nagyon megértő volt a nagysága. Nem volt neki leánygyermek. Anynyit biztatott, hogy maradjak ott Temesváron, ne jöjjen haza Kibédre. Ott dolgozott egy idegen fiú a láncgyárban, a nagyságos asszony valahonnan ismerte. Mondta nekem:

— Julis, ne menjen haza, menjen feleségül ehhez a fiúhoz, maradjon itt Temesvárt, hogy nekem legyen valakim.

A testvérem, aki otthon maradt volt, azt írta nekem, hogy édesanyám haldoklik, nagyon beteg, kórházban van. A levelet mutattam a nagyságának, né, milyen levelet kaptam otthonról. De hát én nem akartam világért sem eljönni, de a nagynénem nem akarta semmiképpen, hogy maradjak, mind azt akarta, hogy jöjjenek haza. Hazajöttem november tizenötödikére, a helyembe az itthon való testvérem ment vissza, ő szolgált tovább ennél az én nagyságámnál. Hazajöttem, s a másik évben, március 12-én férjhez is mentem. Eléggé mondta a nagysága, amikor jöttem el:

— Julis drága, azért hívják haza, hogy menjen férjhez.

Hát nem éppen ezért hívtak, mert akkor még nem volt ez az én uram a katonaságtól leszerelve. Mert én hazajöttem november 15-én, s ő leszerelt karácsony nagyhetén.

Mikor férjhez mentem, a nagysága küldött nekem egy gyönyörű díszpárnát, amit ő a két kezével kézimunkázott, s még két tortástalat. S mikor az első leánykám született, még akkor is, annak is küldött mindenféle babakelengyét. Igen igazán.

Vencellel, az urammal már régebb ismertük egymást. Tudja, én még leányka voltam, mentem vasárnap délután a testvéremmel, vittük a virágot az édesapám sírjára. Vencel ment a majorházhhoz, hogy hozzon haza juhot a cséplésre. Ez jóval azelőtt volt, hogy ő katona lett volna, én még csak fiatal leányka voltam. Ő már akkor azt mondta, hogy ha én megvárom őt, hogy leszereljen, akkor elvesz feleségül. Na, én akkor jól lekacagtam. Mint egy tizennégy éves leányka. Aztán elment katonának, s onnan írogatott levelet, de hát én is írtam egy párat, három év alatt ejsze írtam négyet, ötöt, onnan Temesvárról.

Né, most igazat mondok magának: én csak az alatt a kicsi idő alatt voltam leány, amíg ott voltam Temesváron. Mert itthon, ugye, nagyanyám nem engedett el sehová. Vencel leszerelt, s akkor kezdett járni hozzánk. Nagyanyám akkor sem engedett sehová, semmi esti mulatságba. Egyszer aztán mondta Vencel, hogy meg akar nőszülni. Elgondoltam:

— Én sokkal jobban járok, ha férjhez megyek, mert ilyen zárdában nem leszek.

Férjhez is mentem, fiatal voltam, tizenhét éves csak. Hát ez az én uram nem volt mulati (mulatságot kedvelő) ember. Aztán hívtam:

— Né, vasárnap reggel gyere, s menjünk a templomba.

Nem jött. Hívtam délután, hogy menjünk ki édesanyámhoz, nem jött. Ha nem bizony, elmentem én mindenüvé. Hazamentem estefelé, hát a szomszédember felbiztatta az uramat, hogy mért enged el egyedül? Volt a szomszédban egy másik fiatalasszony, aztán azt is szabadjára engedte az ura, s ketten mentünk. Kérdi apósom, mert látta, hogy itthon nem talál a szó, azt mondja:

— Mi a baj, Jula?

Mondom:

— Kérdezze meg a fiától.

Kérdi a fiától, de hát az nem beszélt, nem mondott semmit. Mondom, hogy:

— Tudja-e, mi a baj? Az a baj — mondom —, hogy táncba voltunk Zsuzsikával délután, s vissza akarunk este menni.

— Eredj, fiam — azt mondja apósom — eredj bátran, mert én is kimentem volna a muzsikáért a Mezőhavas tetejére.

Na, gondoltam:

— Ez kell nekem is, ilyen biztató. Éppen ilyen biztató.

Igen, akkor elmentünk a szomszédasszonnyal. Aztán azután engedett is a férjem mindenüvé, minden színdarabra, mulatságra, úgy, hogy nem volt baj többet sohasem.

Hát elmondhatom, én nagyon-nagyon sokat tanultam, mint cselédleány. Úgy, hogy érdemes volna a mostani leányoknak is tanulni egy-egy olyan jóra való asszonytól, mint amilyen az én gazdáném volt. Mert itthon, ugye, ott a sok dolog.

Mátyus Vencelné Berecki Julianna 72 éves

(1988. január 7.)

„A pénzt, amit szolgáltam, mind hazahoztam”

Tavasszal, mikor az iskolának vége lett, hát odamentem lakni Bitay tanító bácsiékhoz. Ide Kibédre. Akkor tizenhárom esztendő voltam. Úgy, hogy Kibéden kezdtem meg a szolgálást. Azelőtt a tanító néni tanított három évig, a tanító bácsi pedig egy évig. Ahogy odakerültem hozzájuk, ott laktam nyáron egész végig. Mert volt két gyermekük, s kellett a gyermekek mellé a segítség. Külön volt nagy szolgálójuk is. A tanító úr édesapámmal nagy emberes volt: mert volt itt a faluban a szövetkezeti bank, aztán édesapám annak tagja volt, s ott volt minden gyűlésen. Ott beszélgettek együtt. A tanító úr mondta, hogy kéne nekik egy leány. Hogy jó volna, ha engemet oda engednének hozzájuk, én már ügyes, nagy leányka vagyok, s a gyermekekkel el tudnék játszani. Így aztán odakerültem, iskolába is onnan jártam tovább.

Itt nekem olyan nagy teendőm nem volt, mert ugye, akkor a tanító bácsiék falusi házban laktak, ott laktak, ahol most Lukácsi Anna néni lakik. Három szoba

az egész lakás, a hátulsó szoba volt a konyha, úgy, hogy két szoba s a konyha volt. Még Mici tanító néni is egy darabig ott lakott, mert akkor Váradon volt tanítónő, s onnan járt haza. Nekem az volt a legfőbb teendőm, hogy mosogattam, sepregettem, ide küldtek, oda küldtek, az udvart is rendeztem, s a gyermekekkel játszottam.

Aztán innen csak akkor mentem haza végleg, mert ugye, kellett nekem is tanulni, s úgy hazamentem. Egy darabig utána otthon is maradtam, segítettem otthon a mezei munkában. Egyszer aztán ez a Réti Anna, Kócs Mártonné, ment Szebenbe. Ő már asszony volt, ott laktak a szülei is a városban. Ő elvitt engem magával. Édesapám elvitt minket szekérral Segesvárra, ott ültünk vonatra, s úgy mentünk. Mikor megérkeztünk, hát Anna néninek az édesanyja az egyik családhoz beszegődött. Gyermekek mellé ott is. Gyermekek mellett voltam, két kislány mellett. Gazdámék pékek voltak. Volt nekik sütődéjük, s ott dolgoztak. Én meg otthon voltam a két gyermekkel.

Volt egy konyha, volt a konyhában egy asztalág, olyan kihúzó ág, az volt az én ágyam. Nappal főztünk a konyhában, éjjel pedig ott aludtam. Ezen a konyhán kívül még volt két szoba, s azoknak a rendezése is az enyém volt.

Reggel felkeltek az urak, a nagysága s a nagyságos úr, s mentek a munkahelyükre. Én meg aztán a gyerekekkel, a két kislánnyal otthon maradtam. Adtam nekik reggelit, felöltöztettem őket, aztán beágyaztam, kisépregettem, s megmondta a nagyságos asszony, hogy hát mit kell főzni ebédre. Oda van készítve, előkészítve, én oda kellett tegyem a kályhára, hogy főjön. A zöldséget, azt asszonyom legtöbbször kiadta, hogy né:

— Ezt pucold meg, mossad meg szépen, s mikor fő a víz, beléteszed a fazékba.

Így elmagyarázta, hogy mi a teendő. Azelőtt bizony nem sokat főztem, csak annyit, amennyit láttam itt Kibéden a tanító nénitől. Még édesanyámtól is láttam ezt-azt, csak annyit tudtam. A gazdáméknál tanultam meg főzni. A nagyságának olyan munkahelye volt, hogy ő hamarabb mindig hazajött, s akkor befejezte az ebédet, egészen rendbe tette, s mikor jött az úr, akkor ebédeltünk. Ebéd után ők lepihentek egy kicsit, aztán visszamentek a munkahelyükre, én pedig otthon maradtam mosogatni. Akkor sokszor kiadta az asszony a leánykáknak a ruháját, hogy mossam ki, mert mosónő csak a nagymosásra volt fogadva. Mikor megszáradtak ezek a ruhadarabok, akkor ki is kellett vasalni. Délutánra más dolgot adott: harisnyastoppolás, zoknistoppolás, mert megtanított a nagysága, hogy hogyan kell stoppolni, varrni. Kiadta azt is, hogy ablakot pucoljak, de az utca felőli ablakot nem hagyta, hogy megpucoljam, mert félt, hogy kiesem az utcára. Emeleten laktunk, a második emeleten. Akkor az ajtókilincset is töröljem meg, voltak valami ezüsttálcák, azokat kellett megszidolozni, ezeket is délutánonként csináltam. Aztán a legtöbbet játszottam a gyermekekkel, a kislányokkal. Mentünk sétálni, mikor jó idő volt, volt a sétatér, s odamentünk a legtöbbször. Télen még

szánkóztam is velük. Akkor a két leányka még csak óvodás korú volt, de nem jártak óvodába.

Esténként az én ágyamat én vetettem meg, az övékét pedig a nagysága. Gáz volt a lakásban, úgy, hogy a tűzgyújtás könnyen ment. Szabadságot, kimenőt vasárnap adtak. Vasárnap délután négy órától hét óráig. Mikor délután elvégeztem a munkámat, elmentem otthonról, de pontosnak kellett lenni. Hét órára otthon kellett legyek. Akkor, mikor hazamentem, a legtöbbször behívtak a szobába, s a leánykakkal játszottam. Olvastam nekik mesét.

Gazdámék nem voltak rosszak hozzám. A fizetésem háromszáz lej volt. Havonta kaptam. Tudom, hogy a legelső fizetésemből egy félcipőt vettem magamnak. Egy félcipő éppen háromszáz lej volt. Elhívtam Lidi nénémet, már Réti Annának az édesanyját, s ő választotta nekem a félcipőt. De közben kaptam egy-egy kötényt is a nagyságától, csak úgy, ajándékba. Máskor kaptam egy kombinének való anyagot, kapogattam tőle ezt-azt. Azt mondta, hogy hát:

— Ennél több fizetést nem tudok adni, de valamit még mindig veszek neked.

Így karácsonyra vettek nekem egy ruhát, egész rend ruhát. Jó volt hozzám a nagysága.

Itt egy évig voltam náluk, s egy év múlva hazajöttem. Azért kellett hazajönni, mert édesanyám beteg lett. Közben a kisebbik testvérem is elment Temesvárra szolgálni, s ő nem jött haza. Azt mondták, hogy én vagyok a nagyobb, s én jöjjek haza. Ugye, nyári időszak volt, sok dolog volt erősen. Haza kellett jönni. Itthon a mezőre is kellett járjak, még lovat is kellett vezessek, szóval, besegítettem a mezei munkába is.

A pénzt, amit szolgáltam, mind hazahoztam, s itthon vettek nekem belőle ruhát. Úgy is volt, hogy még haza sem voltam jőve, még ott voltam Szebenben, s édesapám eljött, elhozta a fizetésemet. Itthon földet vettek, s abba pótolták belé a pénzemet. Akkor mind földet vásároltak.

Aztán elkerültem ismét Kolozsvárra szolgálni. Úgy, mint más leányok, én is elmentem, akkor már nagyleány voltam, tizenhét éves. Volt nekem egy unokatestvérem, Róka Jusztina, Fülöp Károlyné, aki itthon halt meg, ott a Festővel szemben lakott. Mikor Kolozsvárra megérkeztem, odamentem hozzá, az unokatestvéremhez. Akkoriban volt a városban valami társaság, ahol a cselédleányokat elrendezték, elosztották. Tudták, hogy kinek kell szolgáló, s eligazították az embert. Engem még ott megkapott az új gazdáné, mikor össze voltunk gyűlve, s vártuk, hogy merre leszünk el. Egy asszony jött, egy szőke asszony, s mikor az ajtón bejött, mondom:

— Né, ez a szépasszony az én nagyságám lesz.

Hát csakugyan odajött, ott többen is voltak, s mindjárt a szeme rajtam megakadt. Reám mutatott, s azt mondja:

— Ezt a kislányt, ha eljön, hát felfogadom.

Na, így kerültem össze vele. Akkor én elmentem avval a nagyságával, s náluk voltam. Akkor már volt cselédkönyvem, még Szebenben állították ki. Ugye, ott be kellett jelentkezni, a gazda bejelentett a városházánál.

Itt, ez a kolozsvári gazdám gyógyszerész volt, de a nagysága is járt hivatalba. Valahova eljárt, de otthon főképp szóttunk. Volt egy szövőszék, szóttunk rafiából. Rafiából szóttuk a táskákat. A nagysága inkább ezzel foglalkozott, s a táskákat aztán adták el. Én is szóttam s még egy asszony, az asszony Kolozsvár mellől való volt, hóstáti. A nagysága mindig beszerezte a rafiákat, elvitték, megfestették szép színesre, s azokból a színes rafiákból szóttuk a táskákat. A cselédszobában volt az osztováta, úgy, hogy én nem a cselédszobában háltam, hanem az egyik szobában, külön. Egy dívány volt a szobában, s azon aludtam. A konyhában nem volt ágy, ott csak főzés volt s a mosás, egyéb semmi.

A szövés mellett én egyebet is kellett rendezzek, itt már minden es leány voltam. Ott volt a három szép szoba, azokat rendeztem. Főztem, takarítottam, mostam, bevásároltam. A bevásárlást is én végeztem. Ugye, már nagy is voltam. A nagysága kiadta a pénzt, megmondta, miket vásárolunk, mert este mindig megbeszélgettük, hogy miket főzünk. Megnéztük, hogy mi kell a főzéshez, mi van otthon, s ami nem volt, azt az üzletben vásároltuk meg.

Gyermek nem volt a háznál, csak a nagysága volt az urával. A fizetésem kilencszáz lej volt. Ezt hónapjára kaptam. A pénzből vettem magamnak ruhát, vettem gyolcsot. Nyolc hónapig voltam itt. Tavasz végén hazajöttem, de a gazdámék még hívtak vissza. Én úgy is jöttem haza, hogy visszamenyek. De itt-hon édesanyám beteg volt, így nem tudtam visszamenni többet. Aztán férjhez is mentem. Megismerkedtem az emberemmel, s házasság lett belőle. A kolozsvári gazdámékat meg is hívtam az esküvőre, de nem tudtak eljönni.

Dósa Mártonné Varga Julianna

(1987. december 6.)

Erdélyi Toll — szerveknek

Nagy Székely Ildikó

Utazás

Anya, mondd, az anyajeggyel
hova utazunk?
Végtelenkék tengerekre
elhajózhatunk?
Szállunk piramis csúcsára,
árnyas majomkenyérfára
letáborozunk?

Arrafele matekóra,
ugye, egy sem lesz,
joghurtos pohárban úszik
el az egyszeregy.
Házi feladatok helyett
bálna- s cetfiak
kergetnek,
hullámokban, hús lombokban
bújócskázhatunk.

Napkeltére érkezünk meg.
Emlékszel, anya?
Tavaly nyáron Mangalián
várt ránk a csoda,
sirályhangú messzeségben
túnt elénk,
s csak hullt ránk szépen
Isten aranya.

Beke Sándor

Nagyapóval, este...

— Olivér verse —

Nagyapóval este,
lent a Barcaságon,
sétálni indultunk
holdezüst sétányon.

Sok milliárd csillag
ragyogott az égen,
nagyapót hallgatták
a nagy fényességben.

Magas Cenk-óriás
emelte kalapját,
„Ez az óvárosunk!” —
hallottam nagyapát.

Magas szökőkút állt
fent a várostéren,
vizével szökött fel
az én reménységem.

Fölöttünk az égen
csillagok ragyogtak,
fehér álmok útján
békességet hoztak.

Itt a Barcaságon,
lámpagyújtó lettem:
Holdat és csillagot
összeénekeltem.

Egyszer csak nagyapó
énekelni kezdett,
hangja oly meleg volt:
fű, fa megremegett.

Cenk erdeje sóhajt
késő nyári esten,
„Ősz lesz itt is lassan!” —
hallottam a csendben.

„Csillagok, csillagok,
szépen ragyogjatok,
Olivérnek tüstént
utat mutassatok!”

Kezemet szorítva
nagyapó mosolygott:
„szeretem az őszet is!”
Haja ősz volt, ősz volt...

Nagyapóval egyszer,
lent a Barcaságon,
csillagok közt jártam
holdezüst sétányon.

Csire Gabriella

Mókus Pali vándorúton

IV.

Meseregény

A BESZÉLŐ GYUFÁSDOBOZ

Még nem szállt le az éj, mikor mandu, az őserdő futára beszélő gyufásdobozt hozott a mentőszolgálattól. Pali búcsút vett a kotnyeles selyemmajomtól. Mielőtt útra kelt volna az őserdei éjszakában, megadta otthoni címét. Hiszen sose lehessen tudni, új barátja is lezuhanhat egyszer Erdővár fölött. Hadd tudja már most, hogy szíves jóindulatra számíthat majd s egy pepszokolás együttlétre. Azzal nagy bátran nekivágott a dzsungelnek. A beszélő gyufásdoboz irányította lépteit:

— Menj át az élelmiszerüzlettől jobbra és a mozitól balra eső útkereszteződésen. Ha behunyod a szemed, nem üt el sem a motorkerékpár, sem a villamos. Mire kinyitod a szemed, átérsz a másik oldalra. Elsétálsz a várromok mellett, azután százig számolsz.

Pali hatvanegyig számolt, amikor gyanús hangok ütötték meg a fülét. A vendéglő előtti térségen bőrnadrágos-bőrmellényes denevérek állták el az útját.

— Vámpírdenevérek! — súgta a készülékbe Pali.

— Egyet se félj! — mondta a beszélő gyufásdoboz. — Csak a hírük rossz. Gyümölcscsel élnek az ártatlanok.

Pali behúzta a nyakát, és vakmerően elhaladt a bőrnadrágosok-bőrmellényesek sorfala között.

— A madárpóktól óvakodj! — figyelmeztette Palit a beszélő gyufásdoboz. — A rendőrség már több mint egy éve körözteti, de még mindig szabadlábbon van.

Pali lábujjhegyen lopózott a folyóig, nehogy fölverje álmából a rendőrség elől bujkáló madárpókot.

— Űlj tutajra! — kapott új utasítást a mókusfiú. — Ott mindent találsz, mit szemed-szád kíván.

És láss csodát! A holdfényben Pali kis vöröskeresztes csomagot pillantott meg. Kibontotta. Mogyoró és dió mosolygott rá. Szemét elfutották a meghatottság könnyei. Most jutott eszébe először annyi megpróbáltatás után pepita fedelű notesze. Gyöngybetűkkel jegyezte be a hold lámpásánál a tutajon ringó közmondást: SZÜKSÉGBEN ISMERED MEG A JÓ BARÁTOT.

KROKODIL-KÓRUS

Szép hosszú utat tett meg Pali a folyón. Csendesen suhant vele a tutaj. A mókusfiú vidáman dudorászott és mogyorót rágcsált. Kár, hogy olyan kevés éneket ismert.

A dallamok még hagyján, de a szöveg! Az első szakasz első sora után mindig szöveg nélkül énekelt.

— Ejnye, öcsém! — dugta ki fejét a vízből egy düllelt szemű krokodilus. — Énekelj tisztességesen, vagy menten bekaplak!

Pali válasza se méltatta az ingerült krokodilust, mire a düllelt szemű csattogtatni kezdte vacogtató fogsorát. E jelre társai is kiemelkedtek a folyóvízből. A népes krokodil-kórus hangosan zúgolódott.

— Vagy megtanítasz egy valamirevaló kánonra — kiabálták —, vagy megszünk!

Pali kiköpte a mogyoróhéjat és összeszámolta a kórustagokat. Egyenként próbálta ki minden krokodilus hangját.

— Vegyeskart alakítok — jelentette be ünnepelesen. — Álljatok a tutajom elé. Úgy! Bal oldalt sorakozik a szoprán és tenor, jobb oldalt az alt és a basszus. Világos?

Szót kérek! — csapkodott dühösen a düllelt szemű. — Nem tudunk hátrafelé úszni.

— Úgy? — nevetett Pali. — Aki nem tud hátrafelé úszni, kiesik a kórusból. Lássam, hány karénekes marad!

Egyikük se tudott hátrafelé úszni. A krokodilusok összedugták a fejüket és rövid tanácskozás után üvöltözésbe kezdtek:

— Ez a prücsök vezényel nekünk? Szégyen, gyalázat! Borítsuk fel! Borítsuk fel!

Pali mindkét karját fölemelte, és erélyesen leintette a lázongókat. Szigorú képet vágott, és szörnyű nagy tudományos előadásba kezdett. Csak úgy röpködött szájából a disz, gesz, violinkulcs, szinkópa, forte és fortissimo. A titokzatos szavakat újabbakkal tetézte meg. Allegro, vivace, szonáta, opus, szimfónia, oktáv és metronóm zárta a szónoklatot. Addig mondta, mormolta végül a moderato, piu, piano és pianissimo varázsigéket, míg a krokodilusok lassan elcsitultak.

— Most pedig, uzsgyi, iratkozzatok be a zeneiskolába! — parancsolta meg Pali a sunyító karénekeseknek. — Ha nem lesztek zenei analfabéták, akkor majd szót érthetünk. Világos?

— Mi az, hogy zenei analfabéta? — faggatózott a düllelt szemű.

— Még ennyit se tudsz? Elsajátítod a zenei ábécét, a „dore-mi”-t, és akkor tudományosan énekelheted a „Kicsi kutya, tarkát”. Világos? Éppúgy érted a kottát, ha nem vagy zenei analfabéta, mintha újságot olvasnál. Világos?

— Világos! — vágta rá a krokodilusok.

— Ha átestetek a kottatanuláson, megtartjuk az első énekkari próbát. Addig: sipirc!

A krokodilusok egytől egyig elsomfordáltak, hogy beiratkozzanak a zeneiskolába. Hiába, mindig beigazolódik — kacsintott Palira egy közmondás —, hogy TÖBBET ÉSSZEL, MINT ERŐVEL.

— Végre egy kis nyugalom — dőlt végig a tutajágyon a mókusfiú. De alig törte fel az ínycsiklandó mogyorót, máris szitakötő szárnyú, berregő helikopter kezdett körözni a feje fölött.

Fehér köpenyes orvos és két izmos ápoló szállt alá a magasból. Nagy részvétellel hajoltak a mentők Pali fölé. Bekötözték a fejét, karját, térdére ragtapszt il-

lesztettek. De amikor ricinusolajat akartak itatni vele, Pali ájultan terült el a tuta-
jon. A fehér köpenyesek csak erre vártak. Hordágyra fektették és a helikopterbe
emelték betegüket. S a szitakötő szárnyú, berregő gép, odahagyva dzsungelt és
folyót, ismét a fellegek közé vegyült.

Albert-Lőrincz Márton

Eb-ábécé

Abbi: többet alszik, mint a gazdi.
Átosz: betársul a kiscicákhoz.
Bogáncs: lábaid előtt gáncs.
Bodri: morog, nem hagy aludni.
Buksi: a kiskapu alatt fut ki.
Bundás: a juhnyájban ő a júdás.
Cézár: jobban véd, mint ezernyi zár.
Csörte: ebek között ő a törpe.
Gömböc: kapuzábét öntöz.
Kormos: fut, sohasem álmos.
Lédi: a parfüm kutyaszagát védi.
Lord: nyakörvet sose hord.
Mackó: derűre fakasztó.
Maszat: utálja, ha sok a kacat.
Morzsza: káposzta fodraiban torzsa.
Muki: tálkájából egér fut ki.
Néró: megugat, ha kopasz a séró.
Oszkár: lúdra csaholni kár.
Pamacs: azért nem pemzli, mert pamacs.
Pötyi: szőrcomóból nyelve lóg ki.
Rexi: pórázt szakít! Hagyd szaladni.
Sajó: úszik, mint vízen a hajó.
Szimat: kezet nyal, ha tejet ihat.
Tappancs: nem szalad el, ne is tappancs!
Tapsi: füle oly nagy, mint egy tepsi.
Teddi: tölteléket fazékból szed ki.
Tisza: tyúkok vizét mind küssza.
Ugri: a vendégektől ölbe ugrik.
Üzér: nyakában a rózsafüzér.
Vezér: elinal, ha jön az egér.
Zsömle: itt a kutyasornak vége.

Ráduly János

Csilcsalpfüzike

Áprilist jegyezd
a naptár,
vándormadaras
a határ.
— Csip-csup! Csip-csup!
Hallod-e:
énekel a magabiztos
csilcsalpfüzike.
Ápertén kimondja:
— Sosem leszek
áprilisknek bolondja!

Mondja Áron

— Ez már fura vers
— mondja Áron —,
téli szalámit
eszem nyáron.

Nyári hőségben
óra vágyom,
fagyban hóforrás
minden álmom.

Csupa kék

Dicsekszik a
kéklő ég:
— A jókedvem
csupa kék.

Kék a bársony
Főkötőm.
Kék a múltam,
jövendőm.

Lángol

Lángol a Nap,
vetést fonnyaszt.
Megtéheti:
lángost fogyaszt.

Csobog a víz

Cikkcakkozó patakmeder,
csobog a víz, rám lefetyel.

Önteltségét nem bírom ki,
visszafelelgetek neki.

Rá sem hederít szavamra:
tovaloccsan készakarva.

Márton Károly

Március

Tegnap még szánkó
siklott a völgyben,
maholnap minden
virít majd zölden.

Veréb és cinke
kórusban fújja:
kidugta fejét a
hóvirág újra.

Faágon rügyet a
napsugár biztat,
megjött a tavasz:
ebben már bízhat.

Április

Itt van már a tavasz,
de még itt a tél is,
meleget-hideget
fújdogál a szél is.

Napsugár mosolya
az ablakon csillan,
de néhány perc múlva
a villám is villan,

és hatalmas dörgés
szikrázik az égig —,
de lám, nemsokára
Nap mosolyog mégis!

Május

Zöldebb lett az erdő,
dúsabb a mező,
hosszú szálú záporoktól
friss a levegő.

Báránycsók és gidák
táncolnak a réten.
Libák, rucák lubickolnak
a patak vizében.

Felhők fölött zendül
a pacsirta-ének,
hálás fizetségül
a Nap melegének.

Kiss Lehel

Szegény Máté

Szegény Máté cseppet sem volt szegényebb, mint más, csak hát mindenből egy kicsit kevesebb volt neki: kicsike udvar, kicsike ház, kicsike kiskert és egyetlen, árnyas diófa az udvaron. Ennyi volt minden vagyona. A ruhát, ami rajta volt, az ágyat, amin aludt, a tányért, amiből evett, az ásót és a kapát, amivel a kicsike kiskertet megművelte, nem nevezhetjük vagyonnak. Ettől még nem kellett volna „Szegény” Máténak lennie, lehetett volna egyszerűen csak Máté. Igen ám, de elterjedt a hír, hogy Máté meg akarja venni a Szikes-oldalt kint, a falu határában. Valaki látta, mint nézegeti, méregeti a semmirevaló kis területet — reggeliben látta. Másvalaki látta, mint járja körül az aszott kis földdarabot — estefelé látta.

— Szegény Máté! — sajnálkoztak az asszonyok — De eszetlen is tud lenni!

— Szegény Máté! — legyintettek az emberek — Miből venné meg, ha meg is akarná venni?

Ettől kezdve mindenki csak így emlegette: Szegény Máté. Ő meg csak végezte a dolgát csendesen, s amikor befejezte, leült a nagy diófa alá füttyörészni, dúdolászni.

Egyik este valaki bekiált a kapun:

— Máté! Máté!

Szegény Máté kiszaladt a házból, gondolta, valami nagy baj van.

— Máté! Máté! Hová lett az öreg diófa? Reggel még megvolt!

— Hát én azt kivágtam!

— Pedig annak semmi baja nem volt!

— Annak nem!

— Hát akkor mért vágta ki?

— Itt járt valami asztalos egy szekérrel, s kérte, hogy csinálna belőle komódot az uraságnak.

— Szegény Máté! Oszt' nem sajnáltad?

— Jaj, dehogy nem! Meg is könnyeztem!

— S kivágtad, csak úgy?

— Kellett a pénz.

— Há' mire?

— Megveszem a Szikes-oldalt!

— Szegény Máté, Szegény Máté, elment az esze csakugyan! — hagyták ott fejcsóválva az emberek.

Alig telt el egy-két hét, látják, hogy Máté, amit még eddig soha nem csinált, ás az udvaron.

— Kút lesz, Máté? Kút lesz?

— Dehogy lesz kút! Veteménynek!

Kimeresztették szemüket az emberek:

— De hisz ott a kiskerted, mért nem veteményezel belé?

— Már csak volt! Eladtam. Kellett a pénz.

— Megveszed a Szikes-oldalt, mi?

— Én ugyan meg! — mondta Máté, és csak ásott, ásott tovább.

Szegény Máténak eddig sem volt nagy becsülete, eztán még ennyi se lesz. Kivágja az öregapja bankadiót termő fáját, eladja a kiskertet a szája elől, jaj, mi jöhet még?! És jött, amire nem számított senki: vett Máté egy jókora papírdarabot, rányalazta vastag betűkkel, tintaceruzával, hogy ELADÓ, és kitette az ablakba. Majd' hanyatt vágódtak a falubeliek!

— Szegény Máté! Szegény Máté! Jaj, de eszetlen tud lenni! — sóhajtottak az asszonyok.

— Szegény Máté! Szegény Máté! Jaj, de eszetlen tud lenni! — legyintettek az emberek. De nem volt mit tenni. Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát! De miután elkelt a ház is, Máténak nem volt hová ágyat vetni. Kiült hát a sánc partjára, és füttyörészett, dúdolászott. Meg-megszólította az arra járókat:

— Van egy kapám meg egy ásóm. Nem veszi meg? Van egy kismadaras, tulipános tányérom. Nem veszi meg?

— Mit akarhat ez a Máté? — méltatlankodtak az emberek — Annyi pénze van már, hogy két pár ökröt vehetne, meg egy jókora szántót is! — és többet rá se néztek. Hiába kínálta szegény sovány portékáját, csak azért sem hederített rá senki. Valami bádogos vándorcigányok vetődtek arra, s elkelt Máté utolsó ingósága is.

— Megvan a pénz! — csillant fel a szeme — Megvan a pénz!

Másnap hajnalban már ott dolgozott kölcsönásóval a Szikes-oldalon. Nagyot kacagtak rajta a határba menők:

— Megvolt a nagy vásár, Máté? — de Máté csak ásott tovább.

— Nem adod el, Máté? — de Máté csak ásott tovább.

— Kút lesz, Máté? — és Máté csak ásott tovább.

— Ha terem egy hajtás bürköt, feltétlenül szóljál, Máté! — és Máté csak ásott tovább. Beleizzadt, de csak ásott tovább. Egyszercsak megakadt az ásó! Négykézlábra ereszkedett, úgy kaparta a száraz földet Máté. S láss csodát: kifordult a földből egy takaros, kapcsos, finom mívű láda! Megsimogatta a tetejét. Letisztogatta róla a göröngyöket. Megsimogatta az oldalát. Kipattintotta a zárat. Megsimogatta az alját, aztán szépen, lassan, óvatosan kinyitotta. Hunyorítania kellett, úgy szikrázott a sok arany, a sok gyémánt! Máté szinte könyéig beleturkált a kincsbe, s csak bazsalygott elégedetten:

— Akárhogy is, de jó vásár volt!

Csatáné Bartha Irénke

Tücsökszerenád

Zöld kaftánban ünnepel a tavasz,
szívek húrján öröm cimbalmoz,
pillangók találkahelye a rózsasalugas,
frakkos tücskökkel kacérkodnak.

Ablakod alatt sok bohó tücsök
meséket idéz, boldog napokat,
estelente szerenádot ad,
s mint a lomb, mely virágot remél,
kitavaszdik szívedben a gyökér.

Barackfánk

Lesoványodott, arca ráncos lett, fekete,
zörgő ágakkal kertünk kísértete,

túnt szépsége emléke messze már,
esőben, sárban társa a magány.

Csupa göcsört, tétova dadogás,
nem csábítja fény ága-bogát,

pedig láttunk üdén, tavaszt karolón,
gyönyörű alakján menyasszony ruhát.

Mámor dongta körül: fény, illat, méh, virág,
csupa napcsókolta szerelmes lobogás.

Nagyapó ablakát tárja

Kicsi ház a dombhajlatban,
nagyapóka lakik abban,
mikor füstölög pipája,
fittyet hány az elmúlásra.

Nagyapó ablakát tárja,
unokáit hazavárja,
felnyergeli a pejkióját,
felülteti Palkót, Julcsát.

Elsuhannak napok, évek,
nem füstölög a kéménye,
talán fáért ment erdőre?
Öreg keselyét befogta,
Göncöl lett a talicskája...

Fut a szekér, szalad vele,
a hű Pejkó is előtte,
apó bajszán csillagmorzsák,
nevetik a csillagrózsák...

Márton Tímea

Árnyak legendája

1. ének

Hol az ég végtelen kékjét
Hósiplikás hegyek csipkézték,
Fagytól kőkatónák védték
Völgygyermekük zöldellő kincsét,

Szirmát bontó virágözön
Illatának szellő köszön,
Madárdal, oly simogató,
Táncra perdít, hívogató,

De nem lel otthonra ember,
A természet vadul felkel,
Lázad a föld, búzát nem ont,
Kígyóátok mindent megront.

Sok ezernyi sikamlós test
A tájra rémületet fest.
Kiválasztott nép léphet be
Nathair*-völgy gyöngyébe.

Szivárványszárnyú angyalok
Játékos táncán ámulok,
Hogy mulathat így e szépség
Hüllőveszély vad vidékén?

Ki lehet oly erős, bátor,
Könnyedén, pillangószárnyon
A rontással harcba szálljon,
A béke urává váljon?

Emberr próbáló feladat,
Ki dönti le a falakat?
Istenek próbára teszik
Az emberi fajt, mind veszít!

A megoldás nem ördögös,
Féktelen harc a főbűnös,
De ha népek összefognak,
Dicső diadalt aratnak.

Három törzs kalandos sorsa,
Búban, harcban összefonódva,
Nem fojtotta másik nyakát,
Pedig nem volt más, vad nomád,

De harcos, mágus, gyógyító,
Legyen bármily mámorító,
Vérrel kötött szövetséget,
Fékezve az önteltséget.

Haltak csatában egymásért.
Barátság volt, ez nem kétség,
Ami körülöttük lengett,
S meghozta a győzelmet,

Elképedtek az égiek,
Több száz év után hogy lehet,
Nem látnak egymásban ellent,
A hit csírája kiserkent,

Nem akar mindent magának,
Hadat üzen a magánynak,
Különbség nem állja útját,
Elfeledi baljós múltját,

Nem fajról, tettről ítél meg
Varázslót, hadfit, embert,
Ez a kis maréknyi senki,
S erejüket ez rejti.

E vidéken ez ritkaság,
Sérült vad csupán visszavág,
Hörög, s hiába támad,
A végén mindig belefárad,

De e tömeg feladta már
Egymás közti csatározást,
Ki tegnap még gyilkosa volt,
Az uraságnak, ki már holt,

Mára már özvegyet ápol,
Az ellenszenv így nem gátol,
A megkötött ismeretség
Derített az okokra fényt.

A harc szülte káosz pusztul,
Elmékük végre kitisztul,
Összefogás hatalmasabb,
Mint a bűnös magánjapak.

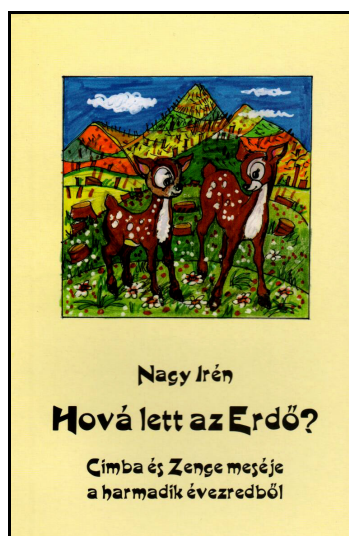
A harmónia hírnöke
A három törzs mindegyike,
Az istenek ajándéka
A éteri tájcsoda,

Melyben hazára lelhetnek,
Vad erővel védelmeznek,
Kegyeltjei ők Vhádeznek,
Thrézia istennőjének.

**ír szó, jelentése: kígyó*

Kiadványaink

*Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó gondozásában
2015-ben megjelent:*

Erdélyi Toll

Irodalmi és művelődési folyóirat

www.erdelyigondolat.ro

EPA URL: <http://epa.oszk.hu/02200/02203>

KIADVÁNY URL: http://epa.oszk.hu/erdelyi_toll

http://www.matarka.hu/f_leiras.php?fsz=1437

MATARKA — Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa:

<http://www.matarka.hu>

Beke Sándor:

**Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves
évfordulóján**

*Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal
és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról,
irodalomról, könyvterjesztésről. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó —
Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll. Székelyudvarhely, 2012.*

www.erdelyigondolat.ro

<http://mek.oszk.hu/11100/11103/>

Irodalmi és művelődési folyóirat

www.erdelyigondolat.ro

<http://epa.oszk.hu/01300/01336>

MATARKA — Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa:

<http://www.matarka.hu>

